

Załącznik
do Uchwały .....
Walnego Zebrania Członków
z dnia ..... roku.

Lokalna Grupa Działania
„Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”

Lokalna Strategia Rozwoju
2023–2027

Lubaczów
Maj 2023

Spis treści

I.CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO	3
1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia	3
2. Opis procesu tworzenia partnerstwa.....	3
3. Opis struktury LGD	4
4. Opis składu organu decyzyjnego	6
5. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym	6
6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD.....	6
II.CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR.....	8
1. Opis obszaru	8
2. Wyróżniki, potencjał i spójność obszaru	9
III.PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR.....	11
1. Etap opracowania LSR	11
2. Etap wdrażania LSR.....	14
IV.ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU	16
1. Potrzeby rozwojowe i potencjały obszaru	16
2. Analiza SWOT	39
3. Wnioski z diagnozy	41
4. Grupy docelowe.....	44
V.SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA	46
VI.CELE I WSKAŹNIKI	55
VII.SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	60
VIII.PLAN DZIAŁANIA	63
IX.PLAN FINANSOWY LSR	64
X.MONITORING I EWALUACJA	65
Spis map	68
Spis rysunków.....	68
Spis wykresów	68
Spis tabel	68
Wykaz wykorzystanej literatury:.....	69
Załączniki do LSR.....	70

I. CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO

1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” zarejestrowane jest jako Stowarzyszenie specjalne posiadające osobowość prawną. Formą prawną partnerstwa jest stowarzyszenie „specjalne” – jest to jednolita dla wszystkich LGD forma organizacyjno-prawna, charakteryzująca się tym, że w stowarzyszeniu oprócz osób fizycznych członkami zwyczajnymi mogą być także osoby prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego, z wyłączeniem województw, a nadzór nad nim sprawuje marszałek województwa i może ono prowadzić działalność gospodarczą służącą realizacji LSR. Poza tym w takim stowarzyszeniu, obok walnego zebrania członków, zarządu oraz organu kontroli wewnętrznej, funkcjonuje dodatkowy organ jakim jest rada, która podejmuje decyzje w sprawie wyboru operacji realizowanych w ramach LSR (chyba że w statucie LGD przewidziano, że zadania te należą do właściwości zarządu).

2. Opis procesu tworzenia partnerstwa

Stowarzyszenie LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” zostało utworzone z inicjatywy wspólnych działań trzech gmin północno-wschodniej części województwa podkarpackiego: Lubaczowa, Oleszyc oraz Starego Dzikowa, na mocy uchwały Zebrania Założycielskiego w dniu 10 czerwca 2008 roku w Lubaczowie. Podczas spotkania założycielskiego wybrano władze Stowarzyszenia LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”. LGD do Krajowego Rejestru Sądowego została wpisana w dniu 13 sierpnia 2008 roku pod numerem KRS 0000311738. Do udziału w partnerstwie na rzecz rozwoju obszaru objętego LGD zaproszono osoby fizyczne, przedstawiciele instytucji publicznych, organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorstw. Informowano potencjalnych partnerów o zasadach działania i członkostwa w LGD oraz o potencjalnych korzyściach płynących z uczestnictwa w partnerstwie. Do LGD zostały przyjęte osoby, które zadeklarowały i zobowiązały się spełnić wymagania członkowskie zapisane w Statucie, czyli aktywną działalność realizacji celów i zadań Stowarzyszenia, działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich oraz złożyły deklarację członkowską. W kwietniu 2015 roku do Stowarzyszenia dołączyły kolejne gminy: Cieszanów, Narol, Horyniec-Zdrój (wszystkie wchodzące w skład LGD „Serce Roztocza” podczas okresu programowania na lata 2007–2013), Wielkie Oczy (gmina będąca do 2015 roku członkiem LGD „Kresowi Sąsiedzi”) oraz Miasto Lubaczów. Zasięg nowej LGD obejmuje teraz obszar całego powiatu lubaczowskiego.

Członkowie LGD posiadają niezbędne doświadczenie oraz wiedzę w zakresie zarządzania oraz realizacji operacji w ramach LSR. Od początku swojej działalności LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” oraz LGD „Serce Roztocza” brały czynny udział w życiu społecznym regionu, realizując liczne projekty na obszarze swojego działania. W ramach realizacji LSR na lata 2007–2013 LGD podejmowały działania w kierunku rozwoju przedsiębiorczości oraz aktywności mieszkańców obszaru przy wykorzystaniu walorów przyrodniczych i kulturowych. W ww. okresie programowania poszczególne LGD wchodzące w skład obecnej Lokalnej Grupy Działania zrealizowały budżet na wysokim poziomie:

- Lokalna Grupa Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” – wartość wniosków wybranych do dofinansowania wynosiła 2 165 370,96 zł (90% zakontraktowanej wartości);
- Lokalna Grupa Działania „Serce Roztocza”, która w całości dołączyła do obecnej LGD – wartość wniosków wybranych do dofinansowania wynosiła 2 418 981,51 zł (98% zakontraktowanej wartości);
- Lokalna Grupa Działania „Kresowi Sąsiedzi”, z której do obecnej LGD dołączyła jedna gmina – Wielkie Oczy, zrealizowała budżet w wysokości 1 977 876,62 zł (76% zakontraktowanej wartości).

Podczas realizacji LSR na lata 2014–2020 kontynuowano działania ukierunkowane na pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców regionu, w szczególności w zakresie turystyki w oparciu o dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze, a także na wzmocnienie kapitału społecznego obszaru. LGD w tym czasie przeprowadziło 24 nabory wniosków. Nabory każdorazowo były odpowiednio wcześniej ogłaszane na stronie internetowej LGD. Były to nabory na m.in.: podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety, w branży turystycznej i okołoturystycznej, inkubator dotacji czy niekomercyjną infrastrukturę turystyczną. Największym zainteresowaniem cieszył się nabór na podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety, na który jednorazowo wpłynęło 12 wniosków oraz na tworzenie komercyjnych produktów turystycznych, na który jednorazowo wpłynęło 11 wniosków.

Analizując wszystkie nabory, największym zainteresowaniem cieszyły się nabory na podejmowanie działalności, w tym przez kobiety oraz w branży turystycznej i okołoturystycznej, na które łącznie złożono 41 wniosków, co pokazuje, iż cele szczegółowe ukierunkowane na pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców oraz rozwój turystyki regionu były odpowiedzią na potrzeby lokalnej społeczności. Na koniec 2022 r. budżet zrealizowano na kwotę 1 273 669,33 euro.

Ponadto w omawianym okresie wdrażania, LGD aktywnie informowała o ogłaszanych konkursach oraz na bieżąco udzielała doradztwa dla beneficjentów. Do końca 2021 r. z doradztwa LGD skorzystały 863 podmioty, 121 osób fizycznych oraz 254 instytucje. Porady były udzielane telefonicznie i w Biurze, łącznie do końca 2021 roku udzielono 2 084 porady.

W ramach działalności LGD zostały również zrealizowane dwa projekty współpracy: *Tradycyjne – Lokalne – Naturalne produkty Ziemi Lubaczowskiej i obszaru C.K. Podkarpacie* (TLNpZLioCKP) oraz *Razem wspieramy Obszary Wiejskie* (RWOW).

Pierwszy z projektów był realizowany w ramach współpracy krajowej i brały w nim udział dwie lokalne grupy działania: Rozwój Ziemi Lubaczowskiej oraz C.K. Podkarpacie. Realizacja projektu trwała od 1 lipca 2019 r. do 30 września 2020 r. Całkowity koszt projektu wynosił 319 000,00 zł, natomiast udział finansowy LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej wynosił 232 000,00 zł. Projekt miał na celu wykorzystanie lokalnych i regionalnych produktów do rozwoju gospodarczego poprzez ich promocję. W ramach projektu zostały zorganizowane wydarzenia oraz powstała strona internetowa zawierająca e-galerię, gdzie lokalni artyści promują swoje prace. Ponadto na stronie umieszczane są informacje o lokalnych produktach. Powyższe działania przyczyniają się do zwiększenia ruchu turystycznego. Projekt wpływa pozytywnie na rozwój gospodarczy regionu, a tym samym wpisuje się w założenia LSR. Drugi z projektów był realizowany w ramach współpracy międzynarodowej. Parterem zagranicznym uczestniczącym w projekcie była Słowacja. Projekt był realizowany od 28 października 2021 r. do 30 października 2022 r. Całkowity koszt projektu wynosił 242 317,00 zł, natomiast udział finansowy LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej wynosił 97 500,00 zł. Cel tego projektu, podobnie jak poprzedniego, zakładał promocję regionalnych produktów w Polsce i poza granicami kraju, co przełożyło się na rozwój gospodarczy regionu oraz na pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców. Dodatkowo projekt pozwolił na poznanie zasobów Słowacji oraz na wymianę doświadczeń.

LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej podejmowała również działania poza RLKS i realizowała projekt współfinansowany ze środków Województwa Podkarpackiego. Głównym celem projektu był rozwój turystyki na terenie obszaru LGD poprzez opracowanie koncepcji przebiegu trasy turystycznej – szlaku kamiennych krzyży i figur przydrożnych Ziemi Lubaczowskiej oraz oznakowanie jej, a także zorganizowanie rajdu powstałym szlakiem. Wyznaczony szlak jest połączony z trasą Green Velo. Całkowity koszt projektu wynosił 15 680 zł.

3. Opis struktury LGD

Władzami LGD są: Walne Zebranie Członków (WZC), Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna – jedna osoba może być jednocześnie członkiem tylko jednego z tych organów. Charakter działalności stowarzyszenia jest inkluzyjny, co potwierdza Statut w zakresie kadencyjności organów. Kadencja Rady, Zarządu i Komisji Rewizyjnej wynosi 4 lata. W przypadku zmniejszenia się składu władz LGD, Zarząd zwołuje WZC w celu uzupełnienia ich składu. Stowarzyszenie jest otwarte na nowych członków, nowych partnerów chętnych do włączenia się w realizację Lokalnej Strategii Rozwoju. Sposób rozszerzenia składu LGD o kolejnych partnerów następuje zgodnie ze Statutem. O przyjęciu w poczet członków Stowarzyszenia decyduje Zarząd w formie uchwały.

Najwyższą władzą Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” jest Walne Zebranie Członków (WZC). Do jego kompetencji należy przede wszystkim uchwalanie kierunków i programu działania LGD, w tym uchwalenie LSR, ocena działalności pozostałych organów, uchwalanie Statutu i jego zmian, zatwierdzanie regulaminów pozostałych organów. Do kompetencji WZC należy ponadto powołanie i odwoływanie członków Zarządu, Rady oraz Komisji Rewizyjnej.

W skład LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej wchodzi z każdej gminy (minimum 1 przedstawiciel w poszczególnych sektorach) przedstawiciele instytucji publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców, łącznie ponad 60 osób stanowiących członków zwyczajnych. Największą grupę

reprezentują przedstawicieli sektora społecznego, w tym mieszkańcy i organizacje społeczne, drugą grupę pod względem liczebności stanowią przedstawiciele sektora gospodarczego, a następnie przedstawiciele sektora publicznego.

Sektor publiczny reprezentują samorządy lokalne. Wśród przedstawicieli sektora społecznego znajdują się organizacje pozarządowe, w tym OSP, a także osoby fizyczne, tj. mieszkańcy wszystkich gmin należących do obszaru LGD. Przedstawiciele sektora społecznego posiadają bogaty dorobek w zakresie organizowania przedsięwzięć na rzecz lokalnego społeczeństwa na terenie opisanego obszaru. Członkami Stowarzyszenia są także lokalni przedsiębiorcy i rolnicy, w tym właściciele gospodarstw agroturystycznych oraz lokalni rzemieślnicy, producenci i usługodawcy. Sektor gospodarczy reprezentują podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sektorze usług turystycznych, handlu i produkcji. Wśród osób będących członkami Stowarzyszenia znajdują się reprezentanci grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR: seniorzy (osoby starsze, które ukończyły 60. rok życia).

Członkowie Stowarzyszenia w związku z dysponowaniem środkami publicznymi będą podejmować jawne decyzje, będą cierpliwi w tłumaczeniu ewentualnym niezadowolonym osobom, dlatego podjęli takie a nie inne decyzje i przede wszystkim będą świadomi swojej odpowiedzialności. Dla pracowników Biura, jak również dla członków organu decyzyjnego przewidziano w okresie realizacji LSR dodatkowe szkolenia w celu podnoszenia ich wiedzy i kompetencji, a także szczegółowego zapoznania się z zapisami Strategii i dokumentów programowych oraz wynikającymi z nich obowiązkami. Wszelkie szkolenia / kursy/ wyjazdy studyjne w ramach wewnętrznych struktur LGD będą miały na celu pozyskiwanie odpowiednich kwalifikacji ekonomicznych oraz administracyjnych niezbędnych do gospodarowania środkami publicznymi.

Relacje między członkami LGD na etapie wdrażania LSR są oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji, która jest niezwykle istotna. Stosuje się formy kolegiального podejmowania decyzji. Członkowie LGD są w stałym kontakcie zarówno z pracownikami Biura LGD jak i z Zarządem, nie tylko w kwestiach zmian w LSR, ale również w celu omówienia bieżących spraw dotyczących obszaru LGD oraz monitorowania realizacji LSR. Częste spotkania Członków oraz kontakt pozwalają na skuteczniejszą realizację przedsięwzięć oraz efektywne wykorzystanie środków finansowych. Stała komunikacja Członków pozwala również na szybką interwencję w przypadku zmian w LSR. Ponadto komunikacja odbywa się w sposób dostosowany do wszystkich Członków, bez względu na wiek czy stopień sprawności, tak aby żadna osoba nie była wykluczona z wdrażania LSR. Podczas zebrania organów LGD uczestnicy na ogół stosują się do zasad kultury dialogu. Podczas każdego spotkania uczestnicy mają prawo głosu i zadawania pytań, stosowane jest podsumowanie spotkań czy uzgodnień w każdej innej formie komunikacji. Chcąc mieć możliwość sprawnego zaspokajania potrzeb lokalnych społeczności wraz ze zmieniającymi się uwarunkowaniami zewnętrznymi, prowadzony będzie ciągły nabór propozycji projektów do realizacji. LGD będzie też tworzyć bazę potencjalnych partnerów, a także będzie prowadzić działania na rzecz kojarzenia partnerów i zachęcania do realizacji projektów partnerskich. Rozwiązania te przyczynią się do pogłębienia zaangażowania lokalnej społeczności oraz zachęcą do udziału we wdrażaniu LSR.

Zarząd Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” jest organem wykonawczym, działa na podstawie własnego Regulaminu. Do najważniejszych zadań Zarządu należy reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz, kierowanie bieżącą pracą Stowarzyszenia oraz Biura, zwoływanie WZC, opracowywanie projektu LSR oraz innych dokumentów wymaganych przepisami PROW, realizacja LSR, w tym ogłaszanie konkursów, wykonywanie działań wymaganych przepisami, związanych z realizacją LSR, za wyjątkiem tych, które należą do wyłącznej kompetencji Rady. W skład Zarządu LGD wchodzi 3 osoby, pełniące funkcje: Prezesa Zarządu, Wiceprezesa oraz Skarbnika. Wśród członków Zarządu nie ma osób powyżej 60. roku życia oraz do 25. roku życia.

Wszyscy posiadają doświadczenie w działalności społecznej, wszyscy również brali czynny udział w pracach nad przygotowaniem poprzednich oraz obecnej Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2023–2027, poprzez przynależność do Zespołu ds. opracowywania LSR. W Biurze Zarządu LGD, powołanym w celu wspierania prac oraz organizacji działalności LGD zatrudnione są 2 osoby, które posiadają udokumentowane doświadczenie oraz wiedzę we wdrażaniu i aktualizacji dokumentów strategicznych.

4. Opis składu organu decyzyjnego

Organem decyzyjnym Stowarzyszenia jest Rada, do jej wyłącznej kompetencji należy wybór oraz ocena operacji realizowanych w ramach wdrażania LSR, a także przyznawanie kwot wsparcia. W skład Rady wchodzi 8 osób, pełniących funkcje: Przewodniczącego, Wiceprzewodniczącego, Sekretarza oraz Członków Rady. Członkowie Rady posiadają niezbędne kwalifikacje oraz wiedzę do pełnienia swoich funkcji: posiadają doświadczenie w realizacji operacji współfinansowanych ze środków zewnętrznych, a część z nich pełniła funkcję Członka Rady w latach poprzednich i uczestniczyła w szeregu szkoleń w zakresie realizacji PROW. Rada jest organem, w którym reprezentację posiadają gminy członkowskie oraz przedstawiciele następujących grup interesu: sektora publicznego, sektora gospodarczego oraz sektora społecznego i w których żadna pojedyncza nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. W składzie Rady zachowano parytety związane z obecnością w składzie co najmniej 1 kobiety oraz związane z reprezentatywnością sektorów. Przedstawiciele grupy interesu: sektora publicznego stanowią 25% składu (2 osoby), sektora społecznego 37,5% składu (1 osoba reprezentuje organizacje pozarządowe, 2 osoby reprezentują mieszkańców), sektora gospodarczego 37,5% (3 osoby). Ponadto w Radzie znajdują się osoby po 60. roku życia oraz przedstawiciel OSP, brak jest osób do 25. roku życia. Rada jest wybierana przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia spośród członków tego zebrania. Członek Rady nie może być jednocześnie pracownikiem Biura LGD i nie może pełnić funkcji w żadnym innym organie Stowarzyszenia.

5. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

W procesie decyzyjnym każdorazowo Rada zachowywać będzie parytety zapewniające reprezentatywność sektorów poprzez weryfikowanie grup interesu – zgodnie z przyjętym Regulaminem Rady oraz Procedurą wyboru i oceny operacji, a także Procedurą wyboru i oceny grantobiorców. W skład Rady wchodzi przedstawiciele następujących grup interesu: sektora publicznego, sektora gospodarczego i sektora społecznego i w których żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Poprawności formalnej wyłączenia będą służyły deklaracje bezstronności oraz rejestry interesów Członków Rady. Organem ustanowionym do nadzorowania pracy Rady, czuwania nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru operacji, poprawności dokumentacji i zgodności formalnej jest Zarząd. Kolejnym organem w Stowarzyszeniu jest Komisja Rewizyjna, która jest organem kontrolującym całokształt działalności Stowarzyszenia. Komisja składa się z 3 osób, Przewodniczącego i dwóch Członków.

Wszystkie organy struktury LGD działają na bazie właściwych dla siebie Regulaminów. Jasny jest podział praw i obowiązków. Rada posiada doświadczenie w procesie wyboru operacji, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalania kwot wsparcia. Dzięki temu, że organ składa się z przedstawicieli różnych środowisk, szeroki jest zakres wiedzy i kompetencji jej członków. Członkowie Rady przechodzili i będą przechodzić szkolenia w zakresie przygotowania do sprawnego wdrażania LSR, co jest tym bardziej istotne z punktu widzenia wielofunduszowości, która w województwie podkarpackim będzie nowością.

6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Dokumentami, które regulują działalność Stowarzyszenia są:

1. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności* (Dz. U. z 2022 r. poz. 943 z późn. zm.);
2. *Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach* (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261);
3. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020* (Dz. U. z 2022 r. poz. 2422 z późn. zm.);
4. *Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021 -2027* (Dz. U. z 2022 r. poz. 1079);
5. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji,*

Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej;

6. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006;*
7. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005;*
8. *Ustawy z dnia 08 lutego 2023 o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (Dz. U. z 2023 r. poz. 412),*
9. Statut przyjęty Uchwałą nr XXXVII/02/2023 Walnego Zebrania Członków z dnia 25 maja 2023 roku.

Działania LGD regulują dokumenty wewnętrzne przedstawione poniżej:

- Statut, który uchwalany i aktualizowany jest przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”. Statut reguluje zasady działalności Stowarzyszenia, wyznacza cele i obszary działalności oraz określa kompetencje poszczególnych organów;
- Regulamin Rady LGD, który uchwalany jest przez Walne Zebranie Członków i aktualizowany jest przez Zarząd Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Rozwój Ziemi Lubaczowskiej. Określa skład organu ze wskazaniem zadań oraz zasad wynagrodzenia; zawiera również zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, ich protokołowania, opisuje szczegółowe zasady podejmowania decyzji dotyczących wyboru operacji, określa tryb i sposób wyboru operacji oraz zasady zachowania parytetów;
- Regulamin Biura LGD, który uchwalany przez WZC i aktualizowany jest przez Zarząd Stowarzyszenia. Zawiera uregulowania dotyczące struktury organizacyjnej Biura, obowiązki pracodawcy i pracownika, zasady wynagradzania;
- Procedura naboru pracowników, która uchwalana i aktualizowana jest przez Zarząd Stowarzyszenia. Zawiera uregulowania dotyczące zatrudniania pracowników, opis stanowisk wraz z wymaganymi kwalifikacjami obowiązującymi na każdym stanowisku;
- Regulamin Zarządu LGD, który uchwalany i aktualizowany jest przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”. Określa podział zadań wśród członków, kompetencje organu, zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, ich protokołowania;
- Regulamin Komisji Rewizyjnej, który uchwalany i aktualizowany jest przez Walne Zebranie Członków. Określa kompetencje członków Komisji, zasady prowadzenia działań kontrolnych, zasady protokołowania oraz podejmowania decyzji
- Regulamin WZC, który uchwalany i aktualizowany jest przez Walne Zebranie Członków. Określa kompetencje WZC, zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, ich protokołowania, opisuje zasady podejmowania decyzji.

II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR

1. Opis obszaru

Obszar funkcjonowania LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej obejmuje osiem sąsiadujących ze sobą gmin położonych w województwie podkarpackim, w powiecie lubaczowskim, w tym: cztery gminy wiejskie: Stary Dzików, Horyniec-Zdrój, Wielkie Oczy oraz Lubaczów (obszar wiejski), trzy gminy miejsko-wiejskie: Cieszanów, Narol i Oleszyce, a także Miasto Lubaczów. Łączna powierzchnia wymienionych jednostek samorządu terytorialnego wynosi 1 308 km² i jest zamieszkała przez 53 914 osoby (dane GUS wg stanu na dzień 31.12.2020 r.). Na mapie 1 zobrazowano graficznie granice LGD, natomiast w tabeli 1 przedstawiono podstawowe dane dotyczące poszczególnych gmin partnerstwa.

Cały obszar jest spójny pod względem przestrzennym. W skład LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej wchodzi więcej niż dwie gminy, a każda para gmin pozostaje w bezpośrednim lub przynajmniej w dalszym sąsiedztwie, tworząc tym samym zwarty geograficznie obszar, znajdujący się w jednym obrysie (mapa 1). Siedziba LGD znajduje się w Lubaczowie.

Mapa 1 Gminy objęte partnerstwem LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 1 Podstawowe dane o gminach z obszaru LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej

Nazwa gminy	Typ gminy	Identyfikator gminy	Powierzchnia (km ²)
Cieszanów	miejsko-wiejska	1809023	219
Horyniec-Zdrój	wiejska	1809032	203
Lubaczów	wiejska	1809042	203
Lubaczów	miejska	1809011	26
Narol	miejsko-wiejska	1809053	203
Oleszyce	miejsko-wiejska	1809063	152
Stary Dzików	wiejska	1809072	156
Wielkie Oczy	wiejska	1809082	146
RAZEM LGD			1 308

Źródło: Opracowanie własne

Niniejsza Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność jest strategią wielofundusową, finansowaną w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach programu *Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027* oraz *Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+)* w ramach programu *Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021–2027*. W związku z tym, że cały obszar położony jest w granicach jednego województwa, realizacja operacji w ramach każdego z możliwych EFSI (Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne) będzie możliwa na całym obszarze objętym LSR.

2. Wyróżniki, potencjał i spójność obszaru

Administracyjnie LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej obejmuje osiem sąsiadujących ze sobą gmin położonych w województwie podkarpackim, w powiecie lubaczowskim. Gminy obszaru charakteryzują się spójnością geograficzną pod względem położenia i ukształtowania terenu. Pod względem fizycznogeograficznym obszar położony jest w obrębie dwóch makroregionów: Kotliny Sandomierskiej i Roztocza¹.

Poza historycznym i kulturowym aspektem spójności, obszar odznacza się też dużą spójnością przyrodniczą, która wynika ze zbliżonych bądź tożsamyh uwarunkowań poszczególnych elementów środowiska:

- położenie obszaru w klimacie nizinnym z wpływami kontynentalnymi;
- występowanie stosunkowo dobrych do rozwoju rolnictwa gleb klasy III i IV;
- położenie obszaru w dorzeczu Sanu;
- wysokie walory środowiskowe, takie jak dobry stan powietrza atmosferycznego;
- na terenie całego LGD występują liczne formy ochrony przyrody;
- podobne perspektywy rozwoju wynikające z podobieństwa ekonomicznego, społecznego i geograficznego.

O spójności obszaru LGD pod względem ekonomicznym świadczy ilość gospodarstw rolnych o podobnej strukturze. Na obszarze tym charakterystyczna jest duża ilość gospodarstw o powierzchni 15 ha i więcej, co jest odbiciem typowej struktury wielkościowej gospodarstw na obszarach wiejskich Polski południowo-wschodniej.

Prawie wszystkie gminy obszaru charakteryzują się wyższym niż średnia w województwie i kraju udziałem podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w grupie „przemysł i budownictwo”. Zdecydowanie najwyższe wartości osiąga Gmina Wielkie Oczy. Prawie wszystkie gminy osiągają niższy niż średnio w województwie podkarpackim udział podmiotów zakwalifikowanych do grupy „pozostała działalność”. Udział podmiotów w grupie „rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” na obszarze LGD – w 2021 r. osiągnął wartość 3,7% przy średniej dla województwa podkarpackiego 1,6% i kraju 1,5%. Najwyższa wartość (wyższa od średniej województwa i kraju) występuje w Gminie Stary Dzików (9,1). Najwięcej podmiotów gospodarczych według sekcji PKD na całym obszarze LGD w 2021 r. było zarejestrowanych w sekcjach: F „Budownictwo” (24,7%) i G „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle” (18,6%).

¹ Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2000.

Spójność kulturowa mająca swoje korzenie w historii obszaru znajduje wyraz w istniejących obiektach kultury materialnej, szczególnie w cerkwiach znajdujących się na obszarze całego LGD. Ponadto przez siedem gmin z obszaru LGD przebiega Podkarpacki Szlak Architektury Drewnianej. Na terenie każdej z gmin obszaru występują obiekty wpisane do rejestru zabytków Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Początki osadnictwa o charakterze stałym na obszarze LGD miały miejsce we wczesnym średniowieczu. Pozostałością dawnych kultur są liczne zabytki i miejsca godne odwiedzenia.

III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Oddolność to jedna z siedmiu podstawowych cech metody LEADER. Oddolność tworzenia niniejszej LSR została zapewniona poprzez angażowanie partnerów lokalnych oraz rzeczywisty, partycypacyjny udział mieszkańców w procesie jej powstawania. Aktywność podmiotów zaangażowanych w przygotowanie LSR będzie kontynuowana również w trakcie jej wdrażania.

Zarówno na etapie tworzenia jak i realizacji LSR uwzględniano / będzie się uwzględniać zasady horyzontalne określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060, w tym:

- poszanowanie i przestrzeganie praw podstawowych zapisanych w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej;
- zasady równości kobiet i mężczyzn;
- zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czyn poważnych szkód”.

1. Etap opracowania LSR

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność opracowywana była ze szczególnym udziałem lokalnej społeczności. W celu zapewnienia oddolnego charakteru wprowadzono szeroką partycypację przedstawicieli sektorów: publicznego, społecznego, gospodarczego oraz mieszkańców z każdej z gmin wchodzących w skład LGD. Podczas prac nad dokumentem na każdym etapie zapewniono maksymalny udział społeczności lokalnej poprzez wykorzystanie różnorodnych środków partycypacji. Do opracowywania poszczególnych elementów Strategii powołano Zespół ds. opracowania LSR, który czuwał nad uporządkowaniem wszystkich zebranych materiałów. W skład zespołu weszli przedstawiciele 3 sektorów: publicznego, gospodarczego oraz społecznego. Prace nad tworzeniem LSR składały się z kilku etapów, na których zastosowano różne metody partycypacji:

- spotkania otwarte w każdej z gmin obszaru LGD (etap diagnostyczny);
- badania ankietowe (etap diagnostyczny i etap planistyczny);
- fiszka projektowa – możliwość zgłoszenia propozycji projektu (etap planistyczny);
- wywiad z Zespołem ds. opracowania LSR (etap diagnostyczny i etap planistyczny);
- prace warsztatowe w grupach (etap planistyczny);
- formularze uwag (etap opiniowania projektu LSR);
- prezentacja projektu LSR na WZC.

W dniach 26–28.07.2022 r. odbyły się spotkania informacyjno-warsztatowe z mieszkańcami obszaru w każdej z gmin objętych LSR, dwa spotkania były transmitowane online, a mieszkańcy mieli możliwość nie tylko wysłuchania dyskusji, która odbywała się podczas spotkania, ale również mogli zadawać pytania i zgłaszać swoje uwagi na czacie. W trakcie spotkań, mieszkańcy zostali zapoznani z założeniami programu LEADER oraz z danymi statystycznymi obrazującymi sytuację obszaru. Następnie odbyła się dyskusja na temat problemów z jakimi mierzą się mieszkańcy obszaru oraz szans, które odpowiednio wykorzystane pomogą w rozwoju regionu.

Spotkania pozwoliły nie tylko na zdiagnozowanie potrzeb obszaru, ale również były istotne w określeniu przyszłych kierunków rozwoju. W spotkaniach uczestniczyło łącznie 61 osób, byli to zarówno lokalni przedsiębiorcy, jak i przedstawiciele stowarzyszeń, KWG oraz pracownicy jednostek samorządu terytorialnego. Wśród najczęściej wymienianych problemów przez uczestników spotkań znalazły się m.in.: braki w aktywności i porozumieniu wśród przedsiębiorców i mieszkańców, brak lokalnych liderów, a mieszkańcy wolą robić coś dla siebie niż dla ogółu, niskie zarobki oraz brak atrakcyjnych ofert pracy na terenie obszaru, niska przedsiębiorczość mieszkańców, brak przywiązania mieszkańców do podkarpackiego Roztocza, a także niewystarczająca oferta

spędzania czasu wolnego. Uczestnicy spotkań zwrócili również uwagę na niedostosowanie mieszkańców obszaru do zmieniającego się rynku usług i niewykorzystywanie możliwości jakie daje Internet. Problem dla mieszkańców stanowi również mała dostępność żłobków i przedszkoli. Z kolei jako potencjał mieszkańcy wskazywali: czyste środowisko, dużo zieleni i mało „wydeptane” lasy, gdzie można uciec od tłumów, kulturę i tradycję lokalnej społeczności, atrakcyjny krajobraz oraz ukształtowanie terenu. Z rozmów z mieszkańcami wynikało, iż największe szanse na rozwój obszaru widzą we wspieraniu przedsiębiorczości wykorzystującej m.in. zasoby lokalne oraz integrowaniu lokalnej społeczności, zaktywizowaniu jej do wspólnych działań, a także w cyfryzacji obszaru.

Podczas prac nad LSR przeprowadzono dwa badania ankietowe. Ogłoszenia o ankietach zostały zamieszczone na stronie internetowej LGD oraz w mediach społecznościowych, natomiast członkowie LGD byli również poinformowani o ankietach wiadomościami e-mail.

W dniach 12–30.09.2022 r. przeprowadzono wśród mieszkańców gmin LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej badanie ankietowe. Udział w badaniu wzięły 62 osoby, w tym 50% kobiet i 50% mężczyzn. 79% ankietowanych to osoby w przedziale wiekowym 25–60 lat. W badaniu ankietowym udział wzięło najwięcej osób z terenu Gminy Narol (21%), głównie byli to reprezentanci sektora społecznego (52%). W badaniu ankietowym mieszkańcy mieli wskazać kluczowe mocne strony obszaru LGD, wśród najczęściej wymienianych odpowiedzi pojawiły się: unikatowe walory przyrodniczo-krajobrazowe i czyste środowisko naturalne, w tym różnorodne formy ochrony przyrody (79% odpowiedzi), duża lesistość terenu (69%) oraz ciekawa historia i dziedzictwo kulturowe obszaru, w tym znane osobistości związane z obszarem i cenne zabytki (66% odpowiedzi). W kolejnym pytaniu ankietowani zostali zapytani o słabe strony obszaru LGD, tutaj respondenci najczęściej wskazywali na mało atrakcyjny rynek pracy (77% odpowiedzi) oraz na malejącą liczbę ludności i ujemny przyrost naturalny (60% odpowiedzi). Następane pytanie dotyczyło najważniejszych szans rozwoju jakie stoją przed obszarem LGD – najczęściej wskazywano cyfryzację życia codziennego, w tym rosnące możliwości pracy zdalnej (58% odpowiedzi), a także modę na zdrowy styl życia (56% odpowiedzi). W pytaniu dotyczącym najistotniejszych zagrożeń, które mogą być barierą dla rozwoju, mieszkańcy biorący udział w ankiecie wskazywali wzrost kosztów życia (76% odpowiedzi) oraz emigrację mieszkańców Polski (60% odpowiedzi). Ankieta zawierała również pytanie otwarte, które dotyczyło największych potencjałów obszaru, na których powinien się opierać jego rozwój – respondenci wymieniali m.in.: przyrodę oraz czyste środowisko naturalne i dziedzictwo kulturowe obszaru. W ostatnim otwartym pytaniu, w którym respondenci mieli wskazać, co powinno wyróżniać obszar, również wskazywano na środowisko naturalne i czyste powietrze oraz na Roztocze.

Kolejny etap prac również obejmował przeprowadzenie ankiet, które pozwoliły określić przyszłe kierunki rozwoju obszaru. Ankiety były dostępne online i w wersji papierowej od 05.10.2022 r. do 31.01.2023 r. W badaniu ankietowym udział wzięło 51 osób z czego 50% ankietowanych stanowiły kobiety i również 50% stanowili mężczyźni (jedna z osób ankietowanych nie udzieliła odpowiedzi w pytaniu dotyczącym płci ankietowanego), 88% były to osoby w wieku 25–60 lat. Najwięcej osób biorących udział w ankiecie zamieszkuje bądź prowadzi działalność na terenie Gminy Cieszanów (22%). Ankiety najczęściej wypełniały osoby z sektora społecznego (55%). Na pytanie dotyczące kierunków rozwoju LGD, 63% respondentów wskazało na wspieranie rozwoju turystyki i infrastruktury turystycznej, a 57% na wspieranie rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców. Kolejne z pytań dotyczyło grupy osób, do której powinny być skierowane działania – mieszkańcy najczęściej wskazywali kobiety (41%). Wśród najczęściej wymienianych rodzajów wsparcia, jakie powinny być wdrożone na obszarze, ankietowani wskazali: rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki (53%). Natomiast w pytaniu dotyczącym głównych form komunikacji, 63% respondentów wskazało media społecznościowe. W ankiecie znalazło się również jedno pytanie otwarte dotyczące działań, które powinny być realizowane na obszarze LGD – najczęściej wymieniano: rozwój przedsiębiorczości mieszkańców, rozwój oferty czasu wolnego, kształtowanie liderów życia społecznego, a także rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej, edukację ekologiczną oraz rozwój oferty turystycznej.

W drugim etapie prac został również przeprowadzony otwarty nabór fiszek projektowych. W odpowiedzi na ogłoszenie wpłynęło 8 fiszek. Propozycje projektów zostały przeanalizowane przez Zespół ds. opracowania LSR. Projekty dotyczyły głównie rozbudowy infrastruktury rekreacyjnej oraz rozwoju działalności gospodarczych na obszarze LGD i posłużyły do opracowania planu LSR, który będzie realizowany w kolejnych latach.

Kolejne, na którym zostały przeprowadzone warsztaty w celu poznania potrzeb obszaru, odbyły się w dniu 03.10.2022 r. i uczestniczył w nim Zespół ds. opracowania LSR. Podczas spotkania dyskutowano na temat potrzeb mieszkańców oraz omówiono propozycję kierunków działań wypracowaną podczas spotkań z mieszkańcami. Na podstawie spotkań z mieszkańcami, diagnozy, ankiet oraz złożonych propozycji projektów, członkowie LGD wraz z Zarządem zdecydowali, na jakich obszarach powinno się skupić LGD w najbliższych latach, aby zapewnić stabilny rozwój obszaru.

Ponadto po ogłoszeniu konkursu na wybór LSR w dniu 04.04.2023 r. odbyło się spotkanie Zespołu ds. opracowania LSR, na którym szczegółowo omówiono Regulamin konkursu wraz z załącznikami oraz możliwości finansowania projektów z *Funduszy Europejskich dla Podkarpacia na lata 2021–2027* oraz innych dostępnych źródeł finansowania. Ponadto w dalszym ciągu pracowano nad założeniami LSR. Podczas dyskusji omówiono m.in. poziom innowacyjności obszaru oraz jakie działania należy podjąć w celu jej zwiększenia. Wspólnie zdecydowano, że podczas realizacji LSR duży nacisk zostanie położony na animowanie mieszkańców do wdrażania innowacji, w tym celu mieszkańcy podczas różnych spotkań, warsztatów i szkoleń będą informowani o możliwościach zwiększenia innowacyjności usług, produktów itd. Na spotkaniu dyskutowano także o wdrażaniu operacji w partnerstwie, czyli takich, które są realizowane przez partnerów z obszaru jednej LSR oraz projektów partnerskich, które składają się z kilku operacji realizowanych przez partnerów z obszarów wykraczających poza jedną LSR². Uczestnicy spotkania wspólnie zdecydowali, że należy wdrażać zarówno operacje w partnerstwie jak i projekty partnerskie z partnerami krajowymi i zagranicznymi dla osiągnięcia lepszych efektów wdrażania LSR. Podczas rozmowy analizowano też opinie mieszkańców oraz dane statystyczne pod kątem osób w niekorzystnej sytuacji. Zebrani zdecydowali, że należy kontynuować działania z poprzedniej LSR i nadal wspierać kobiety, co było zgodne również z rekomendacjami, które zawarto w *Ewaluacji zewnętrznej Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnej Grupy Działania Rozwój Ziemi Lubaczowskiej*³. Kolejną omawianą podczas spotkania kwestią był wybór grupy, która wymaga szczególnego wsparcia. Uczestnicy zdecydowali, iż grupą, która potrzebuje największego wsparcia są kobiety. Swoją decyzję argumentowali tym, iż kobiety mają utrudniony dostęp do rynku pracy, gdyż liczba dobrych jakościowo ofert dla kobiet na obszarze LSR jest ograniczona, to powoduje, że muszą jej szukać w większych miastach, na co nie zawsze się decydują z obawy o trudności pogodzenia pracy z opieką nad dziećmi, dodatkowo kobietom trudniej jest podjąć pracę po wychowaniu dzieci, gdyż często na długi czas rezygnują z aktywności zawodowej. Również zwrócono uwagę, że kobiety na obszarze LGD były bardziej zainteresowane działaniami zarówno w sferze gospodarczej jak i społecznej. Ponadto w poprzedniej LSR również jako grupę defaworyzowaną wyznaczono kobiety, które aktywnie uczestniczyły w realizacji LSR. Dlatego wybór kobiet jako grupy w niekorzystnej sytuacji wydaje się być słuszny.

W obydwu spotkaniach uczestniczyło łącznie 35 osób.

Ostatni etap prac to przede wszystkim podsumowanie procesu partycypacji i tworzenia dokumentu, w trakcie którego przeprowadzono konsultacje społeczne. W ramach konsultacji na stronie LGD udostępniono projekt dokumentu LSR tak aby wszystkie zainteresowane osoby mogły zapoznać się z założeniami dokumentu.

Wypracowanie analizy SWOT oraz diagnozy obszaru było fundamentem stworzenia całego dokumentu. Na ich podstawie zostały sporządzone kolejne elementy LSR, które następnie były szczegółowo omawiane. Zespół ds. opracowania LSR wszystkie spostrzeżenia poddał dogłębnej analizie, a te z nich, które uznał za zasadne, uwzględniono podczas dalszych prac nad tworzeniem dokumentu.

Do opracowywania elementów LSR przyczyniło się 88 uczestników spotkań informacyjno-warsztatowych, 113 osób ankietowanych, 35 uczestników wywiadów grupowych oraz internauci i zainteresowani mieszkańcy, którzy przekazywali swoje spostrzeżenia podczas spotkań informacyjnych.

Informacje o wszystkich spotkaniach były umieszczane na stronie internetowej LGD, w mediach społecznościowych, a także na tablicach ogłoszeń w każdej z gmin obszaru, tak aby zarówno młodzi mieszkańcy regionu jak i starsi mogli uczestniczyć w spotkaniach. Podczas dyskusji każdy z mieszkańców mógł zabrać głos i wszystkie postulaty uczestników spotkań zostały uwzględnione w pracach nad dokumentem.

Oprócz wykorzystania materiałów z szeroko prowadzonych konsultacji ze społecznością lokalną, wykorzystano również raporty ewaluacyjne z działania LGD. Wykorzystano zawarte w raportach informacje

² *Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027* zatwierdzony przez Komisję Europejską w dniu 31.08.2022 r.

³ *Ewaluacja zewnętrzna Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnej Grupy Działania Rozwój Ziemi Lubaczowskiej*, grudzień 2022.

o wskazanych przez mieszkańców działaniach, które mogą wpłynąć na rozwój obszaru w obecnym okresie programowania oraz w większym stopniu skupiono się na szacowaniu wskaźników.

Czynny udział w tworzeniu dokumentu brali pracownicy Biura LGD poprzez uczestniczenie w szkoleniach i konsultacjach dotyczących tworzenia LSR oraz dzięki współpracy z innymi Lokalnymi Grupami Działania w celu wypracowania wspólnych stanowisk odnoszących się do poszczególnych elementów Strategii.

Wszystkie przeprowadzone spotkania w trakcie prac nad LSR odbywały się w budynkach spełniających wymagania w zakresie dostępności architektonicznej (w ogólnodostępnych obiektach pozbawionych barier architektonicznych), a także dostępności cyfrowej oraz dostępności informacyjno-komunikacyjnych.

2. Etap wdrażania LSR

Na etapie wdrażania i realizacji LSR również przewiduje się dalszy udział społeczności lokalnej i konsultacje społeczne. Dzięki odpowiednim zapisom w dokumentach regulujących, w sytuacjach tego wymagających możliwe jest przeprowadzenie jej aktualizacji. W trakcie wdrażania LSR uwagi i zastrzeżenia mieszkańców poddawane będą analizie i na ich podstawie możliwe będzie dokonywanie zmian w zakresie doradztwa czy w Planie komunikacji z lokalną społecznością, który posiada LGD. Zgodnie z procedurą aktualizacji, informacje o planowanych zmianach udostępnione zostaną do publicznej wiadomości za pomocą strony internetowej LGD oraz mediów społecznościowych, do dalszej konsultacji społecznej.

Wszystkie zainteresowane strony, szczególnie partnerzy lokalni i mieszkańcy będą angażowani we wdrażanie Strategii poprzez odpowiednią komunikację i animację, umożliwienie podejmowania decyzji (planowane mobilizowanie biernych interesariuszy do realizacji Strategii), możliwość wdrażania projektów oraz rozwijanie współpracy między podmiotami i zachęcanie do realizacji projektów partnerskich (budowanie zaufania).

Również na etapie wdrażania planuje się stosować metody komunikacji, które nie wykluczą żadnej z grup społecznych – osoby, które mają problem z przemieszczaniem się czy są ograniczone czasowo (np. młodzi rodzice), będą mogli pozyskiwać informacje w swoich domach – poprzez media społecznościowe, strony internetowe LGD i gmin zrzeszonych w LGD, rozmowy telefoniczne, podczas konsultacji będą mieli możliwość zgłaszania uwag w formie elektronicznej. Osoby, które są wykluczone cyfrowo lub preferują tradycyjne formy komunikacji, będą mogły uzyskać wszelkie informacje w siedzibie LGD lub podczas spotkań, a także będą miały możliwość zgłaszania uwag w formie papierowej. Badania ankietowe prowadzone będą zarówno w formie tradycyjnej (papierowej), jak i online. LGD o swoich działaniach będzie informował również tradycyjnymi kanałami komunikacji, tj. ogłoszenia w lokalnych mediach, na tablicach informacyjnych, a także na słupach ogłoszeniowych. Zaplanowane metody pozwolą na dotarcie do szerokiego grona odbiorców, zarówno tych, którzy do tej pory uczestniczyli we wdrażaniu LSR, jak i osób do tej pory niezainteresowanych współpracą w ramach LGD. Wszystkie opisane metody zostały uwzględnione w Planie komunikacji.

Udział mieszkańców obszaru LGD, reprezentujących różne sektory w tworzeniu Strategii, był znaczny. To pokazało, iż mieszkańcy chcą pracować wspólnie w celu dalszego rozwoju regionu. Dlatego bardzo istotne jest dalsze angażowanie mieszkańców we współpracę na rzecz regionu. Pierwszym działaniem w tym kierunku będzie przeprowadzenie kampanii informacyjnej za pośrednictwem artykułu na stronie internetowej LGD, artykułu na profilu społecznościowym LGD oraz rozesłanie informacji za pomocą Newslettera, na temat głównych założeń LSR.

Członkowie LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej zdają sobie sprawę, że samo informowanie mieszkańców, iż mogą brać udział w rozwijaniu LSR i prezentowanie ofert finansowania dla regionu to za mało, a animacja to proces ciągły, dlatego też zaplanowano szereg innych działań animujących do podejmowania wspólnych inicjatyw ukierunkowanych na partnerstwo oraz zwiększenie innowacyjności obszaru, a także włączających wszystkich mieszkańców do aktywności, tak aby z czasem to sami mieszkańcy przejęli inicjatywę i stali się twórcami i kreatorami zmian w lokalnej społeczności.

W związku z powyższym LGD będzie organizować spotkania otwarte lub szkolenia przez cały okres wdrażania LSR przed ogłaszaniem naborów wniosków, na którym będą informować mieszkańców o możliwościach realizacji projektów w partnerstwie oraz innowacyjnych. Podczas spotkań mieszkańcy dowiedzą się jakie korzyści płyną z współpracy partnerskiej oraz jak wdrażanie rozwiązań innowacyjnych wpłynie na rozwój obszaru. W spotkaniach będą uczestniczyć również potencjalni partnerzy z obszaru LGD oraz spoza niego. Ponadto

raz w roku LGD planuje organizować kampanię informacyjną o LSR, poprzez m.in. ogłoszenia na tablicach informacyjnych, rozsyłanie informacji poprzez Newslettera, doradztwo w Biurze LGD, artykułu na stronie internetowej LGD i profilu społecznościowym. Ważnym zadaniem stojącym przed LGD jest zachęcanie mieszkańców z różnych grup do podejmowania działania w partnerstwie.

LGD planuje również wspierać współpracę z innymi podmiotami, czyli animować podmioty z obszaru LSR do współpracy z innymi podmiotami poprzez szkolenia, spotkania aktywizacyjne i kojarzenie partnerów. W LSR przewidziano także aktywizowanie społeczności poprzez projekty grantowe oraz własne.

Ponadto LGD będzie otwarte na przyjmowanie nowych członków, w celu lepszej realizacji Strategii. Informacje o możliwości przystąpienia nowych członków do Stowarzyszenia będą również umieszczane na stronie internetowej LGD oraz w mediach społecznościowych.

W ramach wdrażania niniejszej LSR zaplanowano preferencje punktowe dla projektów realizowanych w partnerstwie, co przyczyni się do rozwinięcia współpracy między podmiotami z obszaru LGD, zwiększenia zainteresowania, a docelowo realizacji projektów partnerskich.

Wszystkie wskazane powyżej metody i kanały komunikacji będą służyły konkretnym celom. Niektóre stosowane będą w celu wywołania zmiany czy wygenerowania działania (preferencje punktowe dla projektów partnerskich, animowanie społeczności, animowanie podmiotów z obszaru LSR do współpracy z innymi podmiotami, możliwość zgłaszania pomysłów na realizację nowych projektów), ale też osiągnięcia zrozumienia przekazania informacji lub zadania pytania (badania ankietowe, publikowane w różny sposób informacje, organizowane spotkania i szkolenia itp.).

Działania związane z wdrażaniem LSR oraz wszelkie planowane formy i metody komunikacji z mieszkańcami, partnerami czy potencjalnymi beneficjentami będą możliwie szeroko spełniały wymagania w zakresie dostępności architektonicznej (powstająca w ramach LSR infrastruktura dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, również spotkania informacyjne będą odbywały się w obiektach pozbawionych barier architektonicznych), dostępności cyfrowej oraz dostępności informacyjno-komunikacyjnych.

IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU

1. Potrzeby rozwojowe i potencjały obszaru

Podstawę przygotowania jakiegokolwiek strategii rozwoju stanowi dobrze przeprowadzona diagnoza obszaru dotycząca problemów i potrzeb, jak również zasobów i potencjału danego terytorium i danej społeczności. Na cele opracowania LSR opracowana została w III kwartale 2022 r. *Diagnoza obszaru na potrzeby Lokalnej Strategii Rozwoju*. W niniejszym rozdziale LSR przytoczono te jej zapisy i wyniki analiz, które mają szczególne znaczenie dla obszaru. Różnice między danymi statystycznymi za 2020 r. i 2021 r. występujące między Diagnozą a LSR spowodowane są zmianą metodologii liczenia ludności przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) po zakończeniu Narodowego Spisu Powszechnego w 2021 r.

1.1. Zagrożenie trwałą marginalizacją

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030) to podstawowy dokument strategiczny polityki regionalnej państwa. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorzady: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie roku 2030. Strategia ta jest zbiorem wspólnych wartości, zasad współpracy rządu i samorządów oraz partnerów społeczno-gospodarczych na rzecz rozwoju kraju i województw. Istotną częścią dokumentu jest Załącznik 1. *Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021–2027*. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją to zróżnicowane przestrzenie pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i funkcji gospodarczych skupiska gmin wiejskich i powiązanych z nimi funkcjonalnie małych miast, w których nastąpiła kumulacja negatywnych zjawisk społecznych i ekonomicznych. Na powyższej liście, spośród gmin należących do LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej, nie znalazło się tylko Miasto Lubaczów.

Na poziomie regionalnym, w *Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030*, wyznaczone w KSRR 2030 obszary zagrożone trwałą marginalizacją na terenie województwa podkarpackiego określono jako jedne z obszarów strategicznej interwencji: *OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją*. Ich ilość i rozkład przestrzenny przedstawiono na mapie 2. Wśród gmin należących do LGD, 7 wyznaczono jako zagrożone trwałą marginalizacją, jedynie Miasto Lubaczów nie znalazło się wśród ww. jednostek.

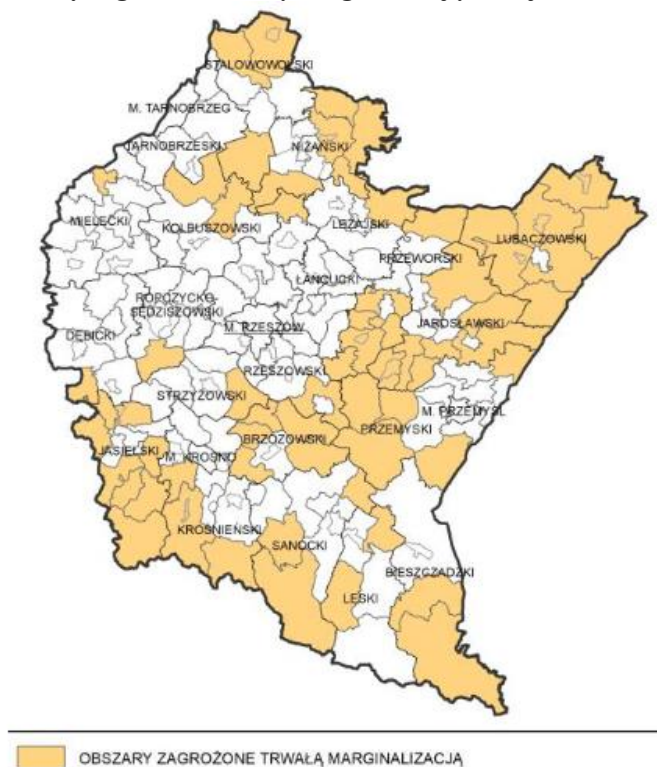
Wskaźnik zagrożenie trwałą marginalizacją na obszarze LSR za 2020 r.: obszar LGD osiąga 4 pkt⁴.

---

⁴ Zgodnie z załącznikiem nr 5 do Regulaminu konkursu na wybór LSR *Kryteria wyboru LSR*, kryterium 5.1.

Mapa 2 OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją w województwie podkarpackim

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030, str. 71

1.2. Charakterystyka demograficzna

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego na dzień 31 grudnia 2020 roku, obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność zamieszkiwało 53 914 osób, w tym 26 789 mężczyzn (49,7%) i 27 125 kobiet (50,3%), co stanowiło 3% populacji województwa podkarpackiego. Biorąc pod uwagę poszczególne gminy wchodzące w skład LGD, najwięcej ludzi zamieszkiwało Miasto Lubaczów (11 674 osoby), a najmniej gminę wiejską Wielkie Oczy (3 703 osoby). Szczegółowe dane na temat liczby ludności poszczególnych gmin w 2020 r. zaprezentowano w tabeli 2. Cały obszar LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej charakteryzują zbliżone uwarunkowania społeczne, które odzwierciedlają wartości wskaźników statystycznych.

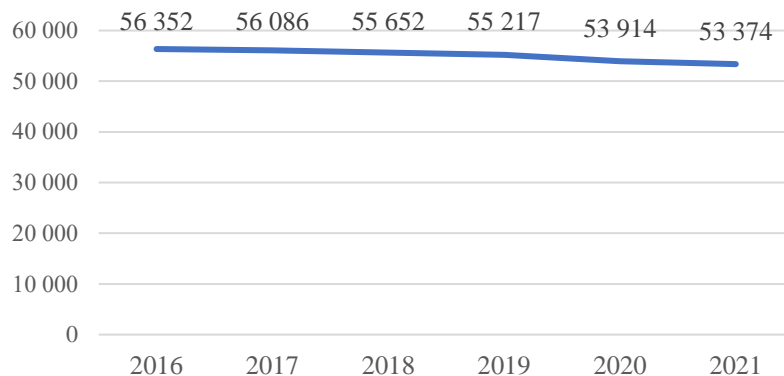
Tabela 2 Ludność poszczególnych gmin LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej w 2020 r.

Nazwa gminy	Liczba ludności	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn	Procentowy udział	Gęstość zaludnienia
Gmina Cieszanów	6 946	3 470	3 476	12,88	32
Gmina Horyniec-Zdrój	4 485	2 261	2 224	8,32	22
Gmina Lubaczów	9 045	4 484	4 561	16,78	45
Miasto Lubaczów	11 674	6 136	5 538	21,65	453
Gmina Narol	7 714	3 715	3 999	14,31	38
Gmina Oleszyce	6 226	3 136	3 090	11,55	41
Gmina Stary Dzików	4 121	2 060	2 061	7,64	26
Gmina Wielkie Oczy	3 703	1 863	1 840	6,87	25
Razem LGD	53 914	27 125	26 789	100	85

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na przestrzeni ostatnich lat liczba ludności obszaru systematycznie malała (wykres 1).

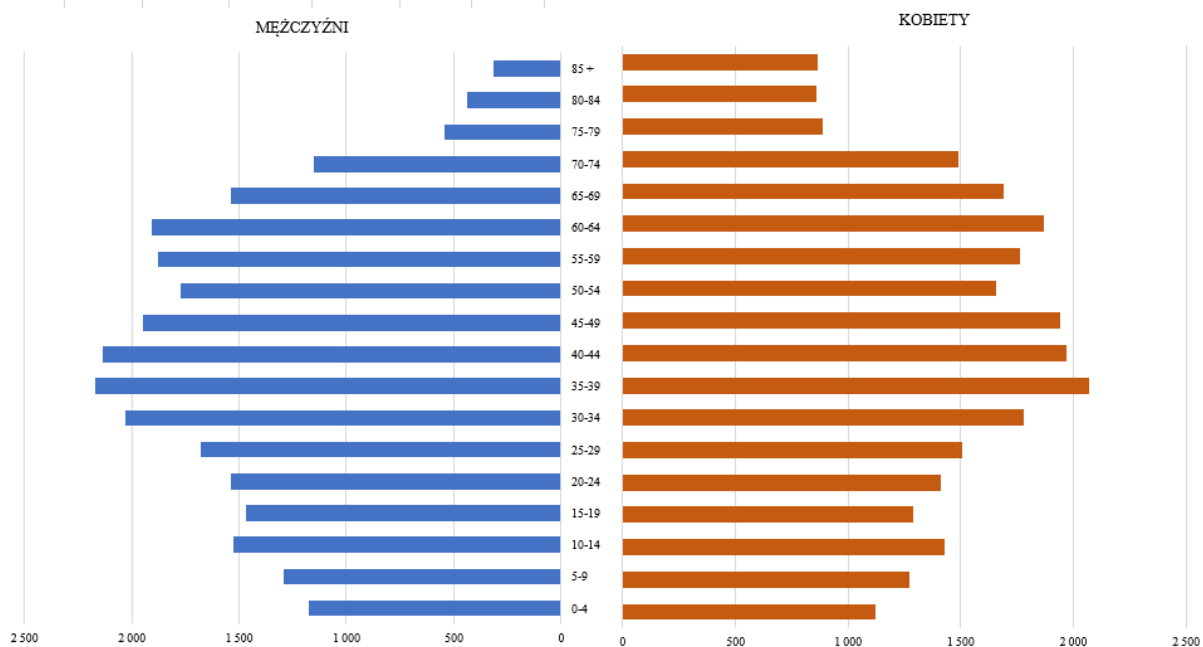
Wykres 1 Liczba ludności ogółem na obszarze LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej w latach 2016–2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Struktura wieku ludności na terenie LGD wskazuje, iż obszar charakteryzuje starzejące się społeczeństwo. Na wykresie 2 zobrazowana została struktura ludności według poszczególnych grup wieku – tzw. piramida płci i wieku dla LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej w 2021 r.

Wykres 2 Piramida płci i wieku dla obszaru LGD w 2021 r.

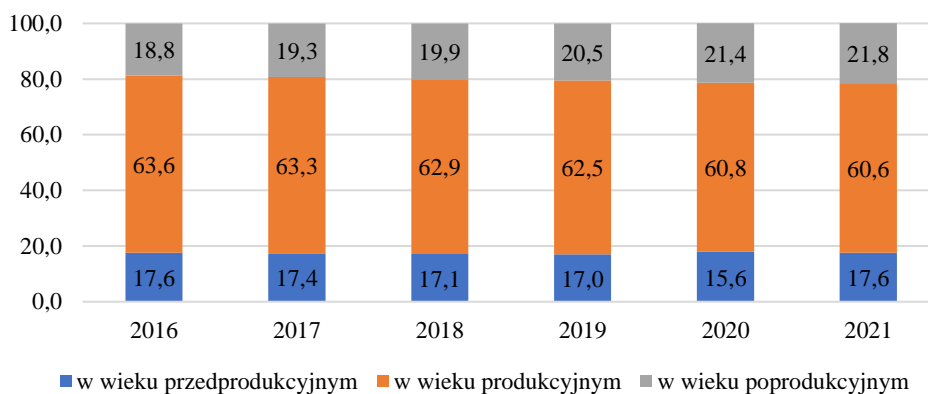
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przy obliczeniu wskaźnika *ludność w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LSR za 2020 r. ze wzoru:*

$$30 \times \left(1 - \frac{0,35 \times \text{liczba mieszkańców}}{\text{liczba osób w wieku nieprodukcyjnym}} \right) \text{ obszar LGD osiąga wartość } 3,24$$

Na wykresie 3 przedstawiono wartości wskaźnika *udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem* na obszarze LGD w latach 2016–2021. Udział osób w wieku poprodukcyjnym na terenie LGD corocznie wzrastał, ale we wszystkich latach był niższy od średniej w Polsce, jednak tempo wzrostu udziału tej grupy ludności jest wyższe – wartość tego wskaźnika w 2021 r. w stosunku do 2016 r. to wzrost na obszarze LGD o 3,0 punkty procentowe (pp.), podczas gdy średnio w województwie o 2,5 pp., a w kraju o 2,3 pp. (dane GUS).

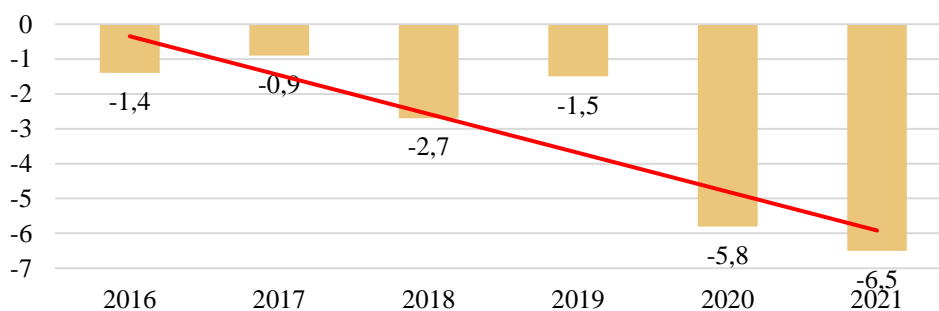
Wykres 3 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem na obszarze LGD w latach 2016–2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jednym ze wskaźników mających wpływ na kształtowanie się struktury ludności jest wskaźnik *przyrost naturalny na 1000 ludności* – wartość wskaźnika dla LGD w latach 2016–2021 wahała się, jednak zawsze miała wartości ujemne, dodatkowo w latach 2020–2021 nastąpił gwałtowny spadek wskaźnika. Wartość wskaźnika w 2021 r. wynosiła: -6,5, i była wyższa od wartości dla województwa podkarpackiego (-4,1), ale niższa od wartości dla kraju (-5,0).

Wykres 4 Przyrost naturalny na 1 000 ludności na obszarze LGD w latach 2016–2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

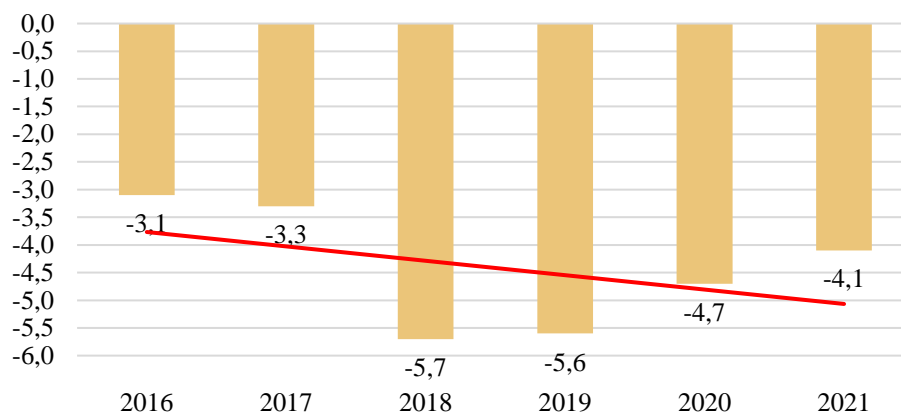
W kontekście kształtowania się struktury ludności w danym miejscu, istotne jest także saldo migracji, stanowiące różnicę pomiędzy napływem a odpływem ludności z danego obszaru w określonym czasie. Migracje stanowią jeden z najważniejszych (po liczbie urodzeń i zgonów) czynników, które kształtują liczbę ludności w danym obszarze. Według danych w 2020 r. na obszarze LGD zameldowało się 455 osób, jednak znacznie więcej było wymeldowanych, bo aż 711 osób, co jest negatywnym zjawiskiem.

Przy obliczeniu wskaźnika *migracje na obszarze LSR* za 2020 r. ze wzoru:

$$4 \times \left(1 - 40 \times \frac{(\text{zameldowania} - \text{wymeldowania})}{\text{liczba mieszkańców}} \right) \text{ obszar LGD osiąga wartość } 4,76$$

Natomiast wartości wskaźnika *saldo migracji na 1 000 ludności* na obszarze LGD na przestrzeni badanych lat zawsze były ujemne (wykres 5). Najmniej korzystną wartość wskaźnik osiągnął w 2018 roku: -5,7, zaś najlepszą w roku 2016, gdy wynosił: -3,1, jednak we wszystkich analizowanych latach były to wartości gorsze od średniej dla województwa oraz kraju. W ostatnim analizowanym roku wartości wskaźnika dla województwa osiągnęły wartość: -0,9, zaś dla Polski: 0,1, przy średniej dla obszaru LGD: -4,1(dane GUS).

Wykres 5 Saldo migracji na 1 000 ludności na obszarze LGD w latach 2016–2021

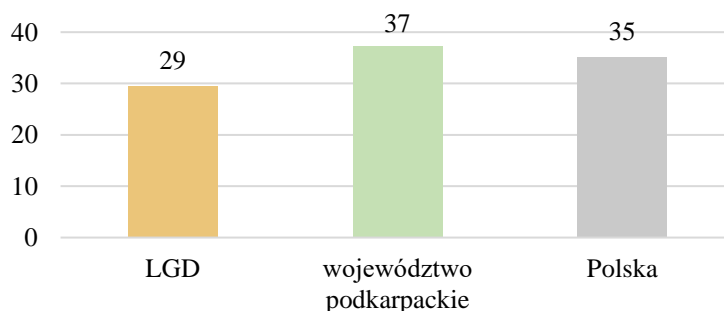

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na spotkaniach w gminach, podczas konsultacji, mieszkańcy wśród zagrożeń również wymieniali depopulację obszaru, która spowodowana jest między innymi niskim przyrostem naturalnym, odpływem ludzi młodych oraz starzeniem się społeczeństwa. Również w ankietach 60% respondentów wśród słabych stron wskazało malejącą liczbę ludności i ujemny przyrost naturalny. Mieszkańcy wyrazili opinię, iż należy podjąć działania ukierunkowane na zapewnienie mieszkańcom dobrych warunków do rozwoju, tak aby zachęcić ich do pozostania na obszarze oraz działania powinny być dostosowane do potrzeb osób bez względu na wiek. Uczestnicy spotkań zwrócili uwagę, że przedsięwzięcia powinny być skierowane zarówno do osób młodych, aby zapewnić im równe szanse edukacyjne i rozwojowe, ale także do osób starszych, ze względu na to, iż obszar charakteryzuje starzejące się społeczeństwo. Jednak podkreślali, iż zdają sobie sprawę, że nie wszystkich młodych ludzi da się zatrzymać w miejscu zamieszkania, ale rozwijając obszar i wzmacniając ich przywiązanie do tego miejsca, można spowodować, że po zakończeniu studiów będą chcieli wrócić. Podkreślano również, że kierunkiem rozwoju powinno być zapewnianie dobrych warunków życia osobom, które już tu żyją, bo ich potrzeby są również ważne.

Ważnym czynnikiem świadczącym o potencjale demograficznym danego obszaru jest kwestia związana z budownictwem mieszkaniowym – można go ocenić za pomocą wskaźnika *pozwolenia wydane na budowę i zgłoszenia budowy z projektem budowlanym w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców*. Wysoka wartość tego wskaźnika oznacza, że ludzie chętnie inwestują w dane miejsce jako miejsce zamieszkania – akumulują w nim swój majątek i chcą się w nim osiedlić. Wskaźnik ten dla LGD był znacznie niższy niż średnia dla województwa i kraju, co zaprezentowano na wykresie 6.

Wykres 6 Pozwolenia wydane na budowę i zgłoszenia budowy z projektem budowlanym w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

1.3. Charakterystyka gospodarki, przedsiębiorczości i sektora społecznego

Sytuację gospodarczą obszaru LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej odzwierciedlają wskaźniki gospodarcze tj. *liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności* oraz *liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym*.

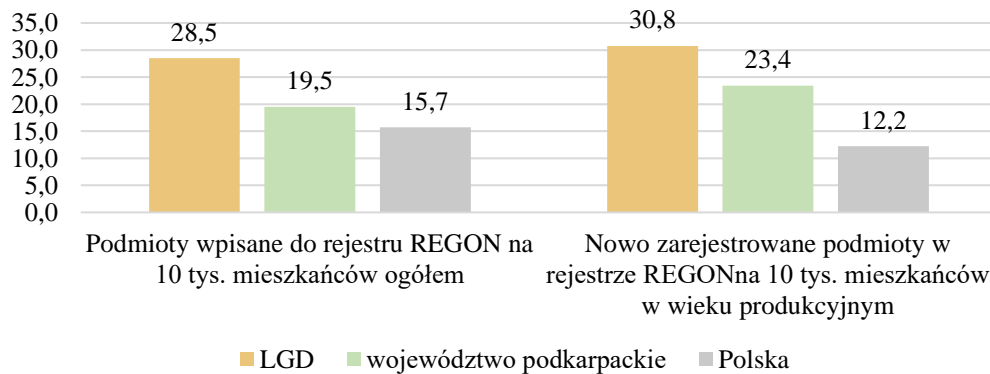
W tabeli 4 przedstawiono wskaźniki gospodarcze dla LGD oraz województwa podkarpackiego i Polski w latach 2016–2021. Na przestrzeni analizowanych lat *liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności* na obszarze LGD rosła i w ostatnim badanym roku wynosiła 744. Mimo pozytywnego trendu, wartość ta była zdecydowanie niższa niż średnia dla Polski (1 276) oraz województwa podkarpackiego (942). Podobnie prezentowała się sytuacja z wskaźnikiem *liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym* – wartości dla LGD wahały się w badanym okresie, a w 2021 r. wartość wskaźnika wynosiła 119 i była niższa od średniej dla województwa (132) oraz kraju (165). Jednak pozytywnym zjawiskiem jest dynamika zmian analizowanych wskaźników (wzrost wartości wskaźników w 2021 r. w stosunku do 2016 r.), która dla LGD była większa od dynamiki zmian dla województwa i kraju (wykres 7).

Tabela 3 Wskaźniki gospodarcze dla średniej obszaru LGD w porównaniu do województwa i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności						Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej	579	593	631	659	705	744	91	94	130	107	114	119
województwo podkarpackie	788	803	821	851	899	942	107	117	125	116	112	132
Polska	1 103	1 121	1 136	1 175	1 224	1 276	147	154	169	165	145	165

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 7 Dynamika wzrostu wartości wskaźników gospodarczych obszaru LGD, województwa i kraju – wzrost/spadek procentowy w 2021 r. w stosunku do 2016 r

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Poza nowo zarejestrowanymi podmiotami, warto zwrócić uwagę na wskaźniki: *udział % podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON* oraz *jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności*, które świadczą o kondycji przedsiębiorstw oraz poziomie trudności w prowadzeniu działalności na danym obszarze w danym okresie. Wartości ww. wskaźników dla LGD, województwa podkarpackiego i Polski w latach 2016–2021 przedstawiono w tabeli 4. W przypadku obydwu analizowanych wskaźników, na przestrzeni badanych lat wartości dla LGD wahały się. Ponadto w przypadku pierwszego wskaźnika we wszystkich analizowanych latach wartości dla obszaru LGD były niższe niż średnia dla kraju, a do 2019 roku były również niższe od średniej dla województwa, co się jednak zmieniło w 2020 r. – wtedy to wartość dla obszaru była wyższa od średniej wojewódzkiej, a w kolejnym analizowanym roku wartości te były równe. W przypadku drugiego wskaźnika, we wszystkich analizowanych latach wartości dla obszaru LGD były wyższe od średniej dla województwa i kraju, z wyjątkiem w roku 2018, gdy były niższe niż średnia dla kraju.

Tabela 4 Wskaźniki świadczące o kondycji przedsiębiorstw – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności						Udział % podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej	45	46	47	37	33	38	7,9	7,8	7,4	5,7	4,7	5,1
województwo podkarpackie	53	56	57	39	31	38	6,8	7,0	7,0	4,6	3,5	4,0
Polska	77	75	86	59	44	50	6,9	6,7	7,6	5,0	3,6	3,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W tabeli 5 przedstawiono wartość wskaźnika *udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników w liczbie mieszkańców ogółem* średnio na obszarze LGD oraz województwie i kraju w roku 2016 i 2020. Przedsiębiorstwa, które zatrudniają mniej niż 50 pracowników to tzw. mikro (do 9 pracowników) i małe firmy (do 49 pracowników). Stanowią one ok. 99% polskiego sektora przedsiębiorstw.

Tabela 5 Wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości dla obszaru LGD w porównaniu do województwa i kraju w roku 2016 i 2020

Jednostka terytorialna	Przedsiębiorstwa zatrudniające mniej niż 50 pracowników (0–9 i 10–49) ogółem		Udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników w liczbie mieszkańców ogółem	
	2016	2020	2016	2020
LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej	3 237	3 779	5,7	7,0
województwo podkarpackie	166 308	186 939	7,8	8,9
Polska	4 203 948	4 631 699	10,9	12,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przy obliczeniu wskaźnika przedsiębiorczość na obszarze LSR za 2020 r. ze wzoru:

$$\frac{0,25 \times \text{liczba mieszkańców}}{\text{liczba przedsiębiorstw poniżej 50 pracowników}} \text{ obszar LGD osiąga wartość } 3,57$$

Biorąc pod uwagę udział % podmiotów gospodarczych według grup rodzajów działalności (PKD 2007) w 2020 r. średni udział grupy „rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” był dla obszaru LGD (3,7%) wyższy niż średnia dla kraju (1,5%) i dla województwa (1,6%)⁵.

Jak wynika z danych statystycznych klasyfikacji podmiotów gospodarczych według sekcji PKD 2007, największa liczba spośród wszystkich 3 969 podmiotów gospodarczych na obszarze w 2021 r. była zarejestrowana w sekcjach: F „Budownictwo” – 979 podmiotów (24,7%) oraz G „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle” – 738 podmiotów (18,6%) Udział działalności związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi to 2,5% – mniej niż średnio w województwie podkarpackim i kraju. Na obszarze nie są zarejestrowane żadne podmioty w sekcji U „Organizacje i zespoły eksterytorialne”, a najniższe i nikłe udziały podmiotów zarejestrowane są w sekcjach B „Górnictwo i wydobywanie” oraz D „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych” i E „Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją”.

Ponadto według danych GUS, na całym obszarze LGD na koniec 2022 roku funkcjonowało 16 turystycznych obiektów noclegowych, najwięcej, bo aż 6, znajduje się w Gminie Horyniec-Zdrój.

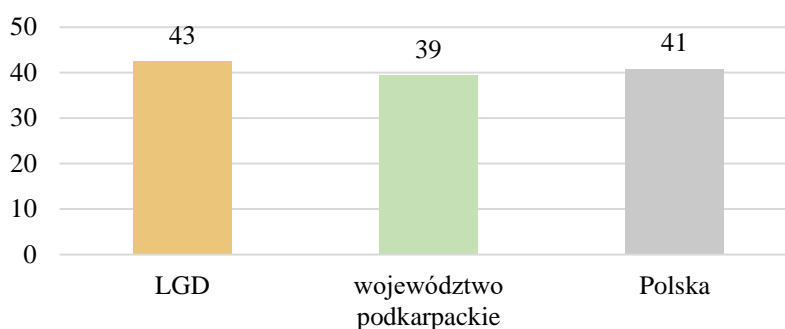
Istnieje wiele definicji przedsiębiorczości. Jedne z nich skupiają się na rezultatach, inne na procesowości, a jeszcze inne na umiejętnościach. O przedsiębiorczości na ogół mówi się w kontekście gospodarczym, natomiast istotna jest również przedsiębiorczość społeczna, rozumiana jako sfera aktywności obywatelskiej, która łączy

⁵ Dane GUS za 2021 r.

działalność ekonomiczną z działalnością pożytku publicznego, przyczyniając się m.in. do integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, do tworzenia miejsc pracy oraz rozwoju lokalnego. W powiecie lubaczowskim jest zarejestrowanych 6 przedsiębiorstw społecznych.

Ludzie przedsiębiorczy to ludzie aktywni zawodowo i/lub społecznie. Istotna w tym zakresie jest analiza kapitału społecznego. Jednym z głównych mierników kapitału społecznego jest wskaźnik *liczba fundacji, stowarzyszeń, organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców* (wykres 8). Na przestrzeni analizowanych lat wskaźnik dla obszaru wahał się, jednak od 2019 r. zaczął wzrastać, a w 2021 r. osiągnął wartość wyższą od średniej dla województwa i kraju⁶ (we wcześniejszych analizowanych latach był niższy).

Wykres 8 Liczba fundacji, stowarzyszeń, organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Niezadowolenie z sytuacji dotyczącej przedsiębiorczości, którą obrazują wskaźniki statystyczne, odzwierciedlają także wyniki z przeprowadzonych konsultacji społecznych. Podczas spotkań informacyjno-warsztatowych oraz wywiadów grupowych temat pobudzenia przedsiębiorczości i zaangażowania mieszkańców w prowadzenie własnych działalności był również poruszany. Podobnie w ankietach – mieszkańcy najczęściej wśród kierunków rozwoju wskazywali na wspieranie przedsiębiorczości, a jako słabe strony obszaru wymieniali niską aktywność społeczną mieszkańców. W poprzednim okresie programowania w ramach LSR realizowano operacje w zakresie rozwoju gospodarczego regionu – nabory te cieszyły się dużym zainteresowaniem, na co też zwrócono uwagę w Ewaluacji dotyczącej poprzedniej LSR, gdzie rekomendowano kontynuację tych działań w kolejnych latach, ponieważ jak zauważono, wspieranie przedsiębiorczości ma istotny wpływ na rozwój obszaru. Ponadto w rekomendacjach również zwrócono uwagę na zwiększenie środków przyznawanych beneficjentom na rozwój i rozpoczynanie działalności. Drugim obszarem, który zgodnie z rekomendacjami z ewaluacji należy wspierać, jest kapitał społeczny – działania w tym zakresie w poprzedniej LSR również cieszyły się dużym zainteresowaniem, co potwierdzały wskaźniki realizacji oraz opinie mieszkańców, którzy podkreślili, iż dało się w ostatnich latach zaobserwować zwiększenie zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne, poprawę relacji między mieszkańcami, rozwój ich wpływu na to, co dzieje się w gminie, a także zwiększenie się liczby mieszkańców biorących udział w warsztatach i/lub szkoleniach⁷. Ponadto na spotkaniach dotyczących budowania nowej LSR mieszkańcy zwracali uwagę na potrzebę jeszcze większego zaangażowania mieszkańców w życie obszaru. Padło nawet stwierdzenie, że mieszkańcy robią tylko to, co muszą i nic ponad to, a na obszarze brakuje liderów, którzy zachęciłiby do działania. Również zauważono, że osoby młode nie są zainteresowane udziałem w życiu społecznym i część działań należy skierować na ich aktywizację.

⁶ Dane GUS.

⁷ Ewaluacja zewnętrzna Lokalnej Strategii Rozwoju LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej, Lubaczów, grudzień 2022.

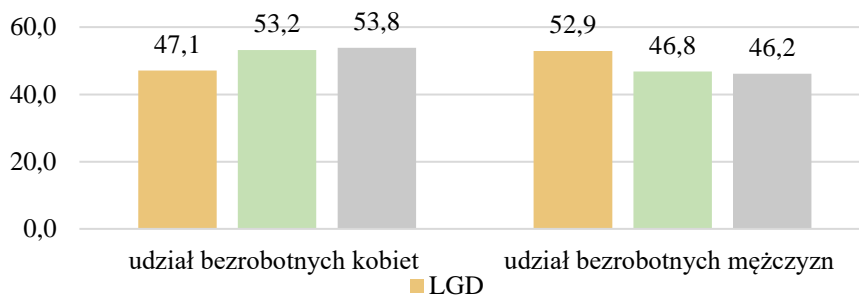
1.4. Charakterystyka rynku pracy – zatrudnienie i bezrobocie

Sytuację panującą na rynku pracy odzwierciedlają wskaźniki dotyczące zatrudnienia oraz bezrobocia. Ogólna liczba bezrobotnych na obszarze LGD w 2020 r. wyniosła 2 316 osób, w tym 1 057 kobiet (45,6%) oraz 1 159 mężczyzn (54,4%). Udział procentowy kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych na obszarze LGD w 2020 r. był niższy od średniej w województwie (52,7%) oraz kraju (53,7%), natomiast liczba bezrobotnych mężczyzn na obszarze była wyższa od średniej dla województwa (47,3%) i kraju (46,3%). W kolejnym analizowanym roku sytuacja wyglądała podobnie, co przedstawiono na wykresie 9. Ponadto według danych GUS w latach 2016–2019 liczba bezrobotnych ogółem malała, jednak w 2020 r. nastąpił wzrost tego wskaźnika, na co miała wpływ niewątpliwie pandemia COVID-19.

Przy obliczeniu wskaźnika bezrobotni na obszarze LSR za 2020 r. ze wzoru:

$$5 \times \left(1 - \frac{0,015 \times \text{ludność w wieku produkcyjnym}}{\text{liczba bezrobotnych}} \right) \text{ obszar LGD osiąga wartość } 3,88$$

Wykres 9 Procentowy udział bezrobotnych według płci na obszarze LGD, w województwie i kraju w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kolejnym wskaźnikiem charakteryzującym rynek pracy jest *udział długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem* (tabela 6). Wskaźnik dla obszaru LGD w każdym analizowanym roku był niższy niż średnia dla województwa oraz kraju, co jest pozytywnym zjawiskiem. Ponadto wskaźnik dla obszaru w latach 2016–2019 malał, wzrost odnotowano dopiero od roku 2020 r.

Tabela 6 Udział długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem na obszarze LGD, w województwie i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	Udział długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem (%)					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej	53,2	52,1	48,0	45,1	48,7	55,6
województwo podkarpackie	60,3	60,0	56,9	55,0	55,4	60,5
Polska	56,0	55,0	52,4	49,9	49,3	56,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wskaźnikiem, który również obrazuje sytuację ekonomiczną na obszarze LGD jest przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej. Dane dotyczące wynagrodzeń określone są na poziomie powiatu. Sytuacja jaka ma miejsce w powiecie lubaczowskim obrazuje także sytuację na obszarze LGD, którego gminy położone są w tej jednostce administracyjnej. W 2020 roku wskaźnik *przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto* w powiecie osiągnął wartość 76% średniej krajowej i prezentował się gorzej od wyniku województwa podkarpackiego (85% średniej krajowej). Ponadto wskaźnik ten zarówno w powiecie jak i w województwie wzrósł w stosunku do roku poprzedniego (dane GUS).

Dane statystyczne odzwierciedlają opinię mieszkańców. Podczas spotkań mieszkańcy wskazywali jako jeden z problemów obszaru sytuację na rynku pracy. Również w ankietach mieszkańcy wśród słabych stron obszaru wskazywali mało atrakcyjny rynek pracy (77%). Ponadto w ankietach skierowanych do mieszkańców na etapie przygotowania dokumentu ewaluacji poprzedniej LSR, w pytaniu dotyczącym wskazania obszarów, które wymagają dofinansowania, 100% respondentów wskazało na tworzenie nowych miejsc pracy. Podczas prac nad LSR

mieszkańcy dyskutowali również na temat osób w niekorzystnej sytuacji. Analizując dane statystyczne oraz z obserwacji swojego otoczenia mieszkańcy zdecydowali, iż grupą, która potrzebuje największego wsparcia, są kobiety, które były również wspierane w poprzedniej LSR i w ewaluacji rekomendowano podejmowanie dalszych działań aktywizujących kobiety. Pomimo, iż kobiety stanowią mniejszy odsetek bezrobotnych na obszarze, to mieszkańcy uczestniczący w spotkaniach zauważyli, że kobietom trudniej jest podjąć dobrą pracę na obszarze, gdyż te oferty są ograniczone, dodatkowo utrudniony dostęp do pracy mają kobiety, które wracają na rynek po wychowaniu dzieci. Również zwrócono uwagę, że kobiety na obszarze LGD były bardziej zainteresowane działaniami zarówno w sferze gospodarczej jak i społecznej.

1.5. Charakterystyka rolnictwa, rynku rolnego, obszary po PGR

O spójności obszaru LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej pod względem ekonomicznym świadczy ilość gospodarstw rolnych o podobnej strukturze. Na obszarze tym charakterystyczna jest duża ilość gospodarstw o powierzchni 15 ha i więcej, co jest odbiciem typowej struktury wielkościowej gospodarstw na obszarach wiejskich Polski południowo-wschodniej. W tabeli 7 przedstawiono dane z 2020 r. dotyczące udziału gospodarstw rolnych w powierzchni poszczególnych jednostek ogółem oraz udziału gospodarstw w gospodarstwach rolnych ogółem ze względu na wielkość.

Tabela 7 Struktura gospodarstw rolnych na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2020 r.

Jednostka terytorialna	Udział gospodarstw rolnych w powierzchni ogółem	Udział gospodarstw w gospodarstwach rolnych ogółem ze względu na wielkość			
		1–5 ha	5–10 ha	10–15 ha	15 ha i więcej
LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej	38,5	23,7	22,0	9,3	39,5
województwo podkarpackie	38,2	39,9	18,5	6,7	34,3
Polska	47,8	11,6	13,7	10,6	64,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ponadto na terenie wszystkich gmin na obszarze LGD do lat 90. XX wieku funkcjonowały Państwowe Gospodarstwa Rolne. Jednak obszar ten z tego powodu nie wymaga szczególnej interwencji.

W 2012 roku rozpoczął się wieloletni projekt badawczy pn. Monitoring Rozwoju Obszarów Wiejskich (MROW) finansowany przez Fundację Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej⁸. Celem projektu jest stała obserwacja zmian społeczno-gospodarczych dokonujących się na obszarach wiejskich w Polsce. W wyniku zastosowania procedur statystycznych, wykorzystujących przyjęty schemat analizy, zdefiniowano typy gmin podobnych pod względem struktury rozwoju, a więc charakteryzujących się podobną kombinacją ocen dla jedenastu składowych definiujących operacyjnie rozwój obszarów wiejskich. Przyjęta metoda pozwoliła wydzielić 7 typów gmin, które w MROW stały się przedmiotem analizy. Zgodnie z przyjętą metodologią, gminy LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej zostały zakwalifikowane jako następujące typy:

- *dominacja rolnictwa tradycyjnego* – gminy: Narol, Wielkie Oczy i Stary Dzików;
- *przewaga funkcji rolniczej, pośrednie* – gminy: Cieszanów, Horyniec-Zdrój, Lubaczów oraz Oleszyce.

Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej została zwaloryzowana przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach w latach 70. XX w. Wskaźnik Waloryzacji Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej (WWRPP) pozwala na ilościową i przestrzenną ocenę czynników naturalnych, decydujących o potencjalnej wydajności plonów na poziomie lokalnym. WWRPP jest wskaźnikiem złożonym, przyjmującym wartość maksymalną 120. Średnia wartość wskaźnika dla województwa podkarpackiego wynosi 70,4 punkty, przy średniej dla kraju 66,6 punktu.

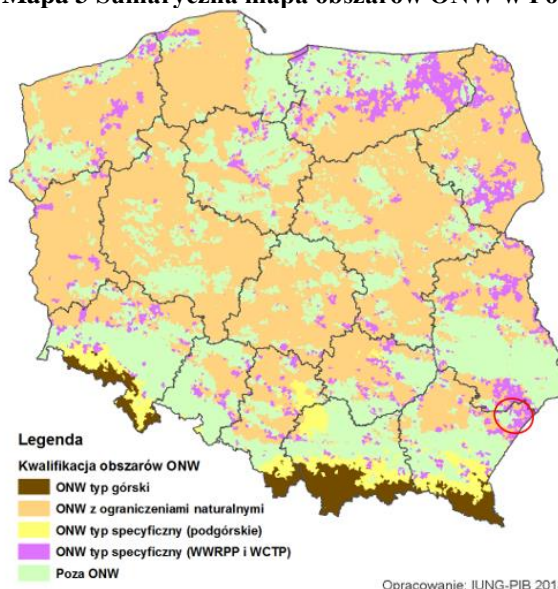
Obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) to tereny, na których produkcja rolnicza jest utrudniona ze względu na warunki naturalne (mapa 3). Jedynie Miasto Lubaczów w całości zostało zakwalifikowane

⁸ Strona internetowa Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, irwirpan.waw.pl/index.php/offer/show/538/badania/monitoring-rozwoju-obszarow-wiejskich/badania/monitoring-rozwoju-obszarow-wiejskich

poza ONW, natomiast pozostałe gminy LGD znajdują się zarówno na obszarach z ograniczeniami naturalnymi, jak i poza nimi. Kwalifikacja gmin do danego obszaru przedstawia się następująco:

- Gmina Cieszanów – Miasto Cieszanów wraz z pięcioma obrębami zakwalifikowano poza ONW, natomiast pozostałe pięć do ONW specyficzne – strefa 1;
- Gmina Horyniec-Zdrój – siedem obrębów zakwalifikowano do ONW specyficzne – strefa 1, cztery do ONW typ z ograniczeniami naturalnymi, nizinne, w tym dwa do strefy 1 i dwa do strefy 2;
- Gmina Lubaczów – jeden obręb zakwalifikowano do ONW typ z ograniczeniami naturalnymi, nizinne – strefa 1, zaś pozostałe znalazły się w ONW specyficzne – strefa 1;
- Gmina Narol – Miasto Narol wraz z dziewięcioma obrębami zostało zakwalifikowane do ONW specyficzne – strefa 1, natomiast sześć obrębów zakwalifikowano do ONW typ z ograniczeniami naturalnymi, nizinne, w tym trzy w strefie 1 i trzy w strefie 2;
- Gmina Oleszyce – jeden obręb został zakwalifikowany do ONW typ z ograniczeniami naturalnymi, nizinne – strefa 2, natomiast pozostałe obręby wraz z Miastem Oleszyce znalazły się poza ONW;
- Gmina Stary Dzików – dwa obręby zakwalifikowano do ONW specyficzne, w tym jeden do strefy 1 i jeden do strefy 2, pozostałe obręby znalazły się poza ONW;
- Gmina Wielkie Oczy – trzy obręby zakwalifikowano do ONW typ z ograniczeniami naturalnymi, nizinne, w tym dwa do strefy 1 oraz jeden do strefy 2, pozostałe obręby znalazły się w ONW specyficzne – strefa 1.

Mapa 3 Sumaryczna mapa obszarów ONW w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: strony internetowej Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa Państwowego Instytut Badawczy, onw.iung.pulawy.pl/mapa

1.6. Finanse samorządowe

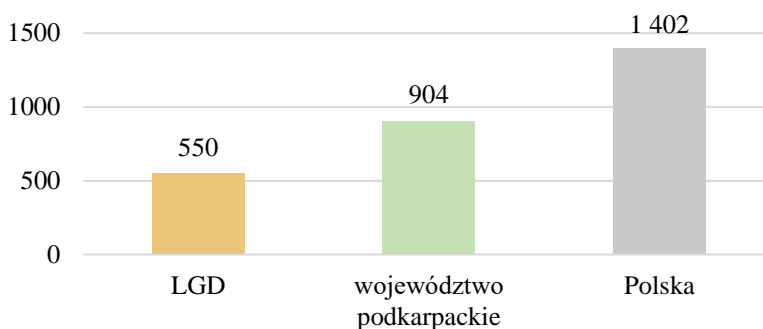
Sytuację obszaru LGD obrazują również wskaźniki dotyczące finansów samorządów wchodzących w skład LGD. Wskaźnik *dochody ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca* w 2021 r. dla obszaru LGD wynosił 6 149 zł i był niższy od średniej dla województwa (6 584 zł) oraz dla kraju (7 242 zł). Również wskaźnik *dochody własne w przeliczeniu na 1 mieszkańca* dla obszaru LGD (2 015 zł) w 2021 r. był niższy od średniej dla województwa (2 446 zł) i kraju (3 487 zł). Jednym z elementów dochodów własnych samorządu jest udział w podatkach, stanowiących dochody budżetu państwa, w postaci wpływów z podatku dochodowego od osób fizycznych zamieszkałych na terenie danej gminy. Wpływy z podatków od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca na obszarze LGD również rosły na przestrzeni analizowanych lat i w 2021 r. wynosiły 550 zł, jednak były znacznie mniejsze od średniej dla województwa (904 zł) oraz kraju (1 402 zł), co przedstawiono na wykresie 10.

Tabela 8 Średnie dochody ogółem i dochody własne na 1 mieszkańca (zł) – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	Dochody ogółem na 1 mieszkańca (zł)						Dochody własne na 1 mieszkańca (zł)					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej	3 886	4 460	5 078	5 642	6 118	6 149	1 287	1 406	1 650	1 804	2 316	2 015
województwo podkarpackie	4 011	4 442	4 987	5 501	6 142	6 584	1 524	1 626	1 832	2 048	2 377	2 446
Polska	4 585	4 936	5 387	5 968	6 548	7 242	2 368	2 508	2 732	2 958	3 195	3 487

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 10 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł) na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Równie istotne są dane dotyczące wydatków majątkowych i bieżących w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Średnia wartość wydatków majątkowych dla obszaru LGD w 2021 r. wynosiła 874 zł i była niższa od średniej dla województwa (930 zł) i dla kraju (1 026 zł). Natomiast średnia wartość wydatków bieżących dla obszaru LGD w 2021 r. wynosiła 4 976 zł i była niższa od średniej dla województwa (5 338 zł) i kraju (5 859 zł). Pozytywnym zjawiskiem jest systematyczny wzrost wydatków bieżących od 2016 r., co przedstawiono w tabeli 9.

Tabela 9 Wydatki majątkowe i wydatki bieżące na 1 mieszkańca (zł) – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	Wydatki majątkowe na 1 mieszkańca						Wydatki bieżące na 1 mieszkańca					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej	392	889	1 123	1 514	1 068	874	3 373	3 722	3 910	4 281	4 676	4 976
województwo podkarpackie	412	710	1 138	991	909	930	3 472	3 810	4 056	4 544	5 033	5 338
Polska	508	697	1 066	1 011	958	1 026	3 918	4 259	4 509	5 039	5 533	5 859

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W kontekście analizy stanu finansów publicznych ważny jest także tzw. wskaźnik G, czyli wskaźnik dochodów podatkowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca dla poszczególnych gmin. Wskaźnik ten stanowi podstawę do wyliczenia rocznych kwot części wyrównawczej subwencji ogólnej i wpłat na dany rok. Średnia wartość wskaźnika G dla obszaru LGD w 2020 r. wynosiła 1 078,73 zł.

Przy obliczeniu wskaźnika dochód podatkowy na obszarze LSR za 2020 r. ze wzoru:

$$\frac{3750}{\text{średnia wartości wskaźnika G gmin objętych LSR}} \text{ obszar LGD osiąga wartość } 3,48$$

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów

1.7. Opieka społeczna

W zakresie pomocy społecznej w każdej z gmin powołana jest wyspecjalizowana jednostka – Ośrodek Pomocy Społecznej, który zajmuje się świadczeniem usług opiekuńczych i specjalistycznych dla osób starszych i chorych, pomocą finansową, rzeczową i organizacyjną dla osób w trudnej sytuacji życiowej oraz poprzez swoje działania podejmuje walkę z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na obszarze LGD od 2016 roku stale malała i w 2020 r. wynosiła 3 816 osoby.

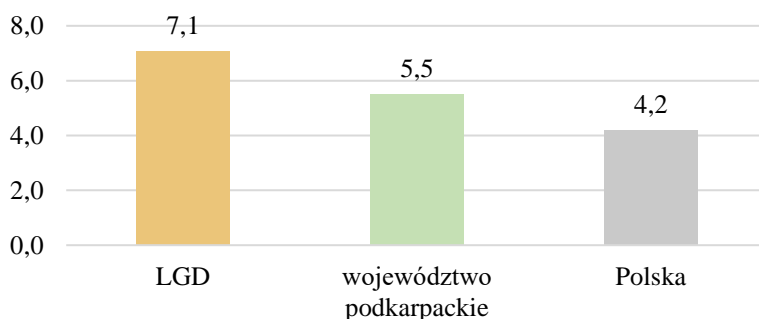
Przy obliczeniu wskaźnika środowiskowa pomoc społeczna na obszarze LSR za 2020 r. ze wzoru:

$$6 \times \left(1 - \frac{0,015 \times \text{liczba mieszkańców}}{\text{liczba osób korzystających z pomocy społecznej}} \right) \text{ obszar LGD osiąga wartość } 4,73$$

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Natomiast w 2021 r. wskaźnik udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie mieszkańców ogółem dla obszaru LGD wynosił 7,1% i był wyższy od średniej dla województwa (5,5%) oraz dla kraju (4,2%), co przedstawiono na wykresie 11.

Wykres 11 Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie mieszkańców ogółem na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wartość wskaźnika gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego na 10 tys. mieszkańców spadała z roku na rok, jednak we wszystkich analizowanych latach była wyższa od średnich dla województwa i kraju. Również wartość wskaźników rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców ogółem oraz udział % dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku malała z roku na rok, ale i w tym przypadku średnie dla obszaru były wyższe od średnich dla województwa i kraju. Wszystkie powyższe wskaźniki zostały przedstawione w tabelach 10–11.

Tabela 10 Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego ogółem na 10 tys. mieszkańców – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej	328	304	294	269	248	232
województwo podkarpackie	307	284	264	243	224	203
Polska	268	249	233	215	200	186

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 11 Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców ogółem oraz udział % dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców						Udział % dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej	47	46	44	39	35	30	46	46	46	43	37	33
województwo podkarpackie	39	38	36	32	28	23	38	37	37	34	29	25
Polska	29	29	29	26	22	18	29	29	29	27	23	19

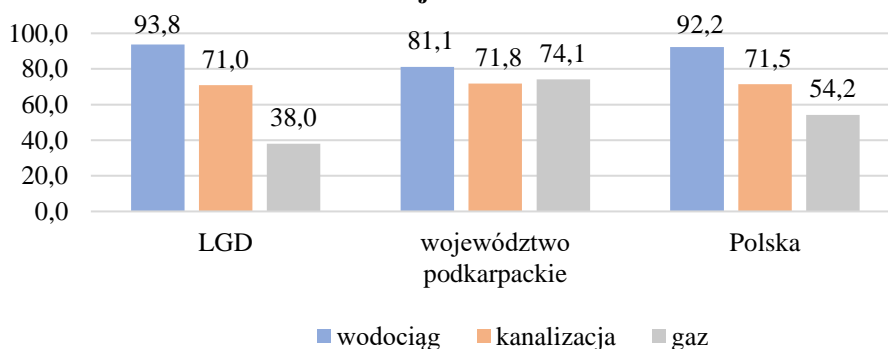
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

1.8. Przestrzeń, infrastruktura i dostęp do usług

W kontekście przestrzeni istotny jest poziom wykorzystania instrumentów planowania przestrzeni. Bada się go m.in. poprzez wskaźnik *udział powierzchni gminy objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni gminy ogółem (%)*. Wysoki stopień pokrycia powierzchni gminy MPZP świadczy o świadomym podejściu lokalnych władz do planowania przestrzeni. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego nie obowiązują tylko w Gminie Stary Dzików. Wśród pozostałych gmin LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej największy stopień pokrycia miejscowymi planami ma Gmina Lubaczów (11,9%) oraz Miasto Lubaczów (8,2%)⁹.

Jakość i dostęp do infrastruktury to również elementy podstawowe takie jak infrastruktura techniczna – wodociągowa, kanalizacyjna, gazowa itp. Na wykresie 12 zobrazowano graficznie udział % korzystających z instalacji w ogóle ludności średnio na obszarze LGD, w województwie podkarpackim oraz w Polsce w 2020 r.

Wykres 12 Udział % korzystających z instalacji w ogóle ludności na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tam, gdzie nie istnieje sieć kanalizacyjna, funkcjonują bezodpływowe szamba lub przydomowe oczyszczalnie ścieków. Te drugie są tańsze w eksploatacji i przede wszystkim zdecydowanie bardziej przyjazne środowisku. Na obszarze LGD najwięcej przydomowych oczyszczalni ścieków funkcjonowało w Gminie Wielkie Oczy (69 szt.) oraz w Gminie Oleszyce (36 szt.), zaś w gminach Stary Dzików i Cieszanów nie ma ich w ogóle, natomiast w pozostałych gminach jest od 3 do 16 przydomowych oczyszczalni ścieków¹⁰. Budowanie przydomowych oczyszczalni ścieków nie jest na obszarze LGD najpopularniejszą formą pozbywania się nieczystości.

Średni udział wydatków na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w wydatkach ogółem jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład LGD w latach 2016–2021 wyniósł 9,1%. Wynik ten jest niższy niż średnia dla województwa podkarpackiego (9,2%) oraz wyższy od średniej dla Polski (8,1%). Należy przy tym zauważyć, że wysoka wartość tego wskaźnika wynika z wysokich wydatków na obszarze Miasta Lubaczów (12,2%)

⁹ Dane GUS za 2021 r.

¹⁰ Dane GUS, stan na 31 grudnia 2021 r.

oraz gmin Stary Dzików (11,7%), Narol (11,2%) i Lubaczów (10,7%), które stanowią podnoszą średnią dla całego obszaru LGD. Najniższy udział wydatków na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w wydatkach ogółem w tym okresie zanotowano w Gminie Wielkie Oczy (3,0%)¹¹.

O wysokiej jakości usług publicznych świadczy również dostępność dzieci do wychowania przedszkolnego na obszarze danej gminy. Celem wychowania przedszkolnego jest wspieranie całościowego rozwoju dziecka, które powinno być realizowane przez proces opieki, wychowania i nauczania. Dostępność wysokiej jakości opieki przedszkolnej na danym terenie jest jednym z czynników umożliwiających aktywność zawodową rodzicom, dlatego ważne jest nie tylko, aby przedszkola istniały, ale żeby funkcjonowały co najmniej przez 8 godzin dziennie. W tabeli 12 przedstawiono wartości wskaźników *udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogólnej liczbie dzieci w wieku 3–5 lat* oraz *liczba dzieci przypadająca na 1 placówkę wychowania przedszkolnego* w latach 2016–2021.

Tabela 12 Udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogólnej liczbie dzieci w wieku 3–5 lat – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	Udział % dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogólnej liczbie dzieci w wieku 3-5 lat						Liczba dzieci przypadająca na 1 placówkę wychowania przedszkolnego					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej	69	72	75	78	75	80	86	74	73	73	70	70
województwo podkarpackie	77	82	85	86	86	86	84	79	76	74	76	81
Polska	81	85	87	88	87	88	86	83	80	80	81	82

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując dostęp do infrastruktury i usług publicznych nie sposób pominąć kwestii oferty usług związanych z kulturą, sportem i rekreacją. Mieszkańcy obszaru wchodzącego w skład Lokalnej Grupy Działania mają dostęp do 24 bibliotek i filii, które znajdują się w każdej z gmin członkowskich, z czego najwięcej na terenie Gminy Lubaczów – 6. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców średnia ilość bibliotek i filii na terenie LGD jest wyższa (4,9) niż średnio w województwie podkarpackim (3,2) i Polsce (2,0)¹². Na obszarze LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej funkcjonuje jedno kino mieszczące się w Miejskim Domu Kultury w Lubaczowie. Ponadto w każdej z gmin członkowskich zlokalizowane są domy i ośrodki kultury, kluby lub świetlice wiejskie.

Średni udział wydatków z budżetów gmin z obszaru LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w wydatkach ogółem w 2021 r. wyniósł 3,8% i był wyższy od średniej województwa podkarpackiego (2,8%) oraz od średniej krajowej (2,9%). Biorąc pod uwagę sumę tego wskaźnika w latach 2016–2021, najwyższy udział wydatków na kulturę i dziedzictwo narodowe charakteryzuje gminy Stary Dzików (5,3%) i Horyniec-Zdrój (5,0%), najniższy natomiast wystąpił w Gminie Wielkie Oczy (2,0%).

Dostępność usług publicznych należy rozważyć także w kontekście ochrony zdrowia. W każdej z gmin funkcjonują przychodnie zdrowia. Na ogół przychodnie świadczą szeroki katalog usług, takich jak udzielanie porad lekarskich (w tym specjalistycznych) i stomatologicznych, wykonywanie drobnych zabiegów, usług rehabilitacyjnych. Wskaźnik *porady lekarskie na 100 mieszkańców* określa poziom dostępności usług medycznych. Średnio na obszarze LGD w 2021 r. wskaźnik wyniósł 410 porad, co stanowiło wartość niższą od średniej dla województwa podkarpackiego (424) oraz Polski (450). Najwyższą wartość na obszarze zanotowano dla Miasta Lubaczów (977), co z kolei daje wynik wyższy od tych średnich. Najniższy wskaźnik charakteryzował Gminę Lubaczów (171).

Podczas spotkań z mieszkańcami został poruszony temat niewystarczającej oferty czasu wolnego skierowanej do dzieci oraz do dorosłych mieszkańców, w tym różnorodnych zajęć edukacyjnych, dających możliwość do rozwijania pasji i talentów. Uczestnicy spotkań zwrócili uwagę, że nie ma wystarczającej ilości miejsc, gdzie mieszkańcy mogliby wspólnie spędzać czas i się integrować oraz jest zbyt mała ilość wydarzeń kulturalnych i sportowych.

¹¹ Dane GUS.

¹² Dane GUS za 2021 r.

1.9. Charakterystyka edukacji

Na obszarze LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej zlokalizowane są następujące placówki oświatowe¹³:

- na terenie Gminy Cieszanów: cztery publiczne placówki oświatowe – w Cieszanowie, Nowym Siole, Dachnowie oraz Nowym Lublińcu;
- na terenie Gminy Horyniec-Zdrój: jedna publiczna placówka oświatowa w Horyńcu-Zdroju;
- na terenie Gminy Lubaczów: pięć publicznych placówek oświatowych – w Baszni Dolnej, Krowicy Samej, Młodowie, Lisiej Jamie i Załużu;
- na terenie Miasta Lubaczów: trzy publiczne placówki oświatowe;
- na terenie Gminy Narol: trzy publiczne placówki oświatowe – w Narolu, Rudzie Różanieckiej i Łukawicy;
- na terenie Gminy Oleszyce: trzy publiczne placówki oświatowe – w Oleszycach, Zalesiu i Starych Oleszycach;
- na terenie Gminy Stary Dzików: dwie publiczne placówki oświatowe – w Cewkowie i Starym Dzikowie;
- na terenie Gminy Wielkie Oczy: dwie publiczne placówki oświatowe – w Łukawcu i Wielkich Oczach.

W tabeli 13 przedstawiony został *współczynnik skolaryzacji brutto* oraz *liczba uczniów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców*. Współczynnik skolaryzacji jest miarą powszechności nauczania, tj. służy do oceny aktywności edukacyjnej ludności.

Tabela 13 Współczynnik skolaryzacji brutto oraz liczba uczniów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	Współczynnik skolaryzacji brutto						Liczba uczniów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej	89,3	88,9	89,8	89,0	89,1	86,9	56	65	75	73	74	75
województwo podkarpackie	92,9	92,5	93,1	93,2	94,4	92,3	58	68	78	78	80	81
Polska	96,6	95,2	95,5	95,1	95,9	95,7	69	79	80	81	81	82

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ze względu na to, że w Polsce nauka w szkołach podstawowych jest obowiązkowa, współczynnik skolaryzacji osiąga dość wysokie wartości, ponieważ wszystkie dzieci w wieku szkolnym powinny być objęte nauką. Wartość wskaźnika poniżej 100% nie oznacza, że dzieci nie uczęszczają do szkół w ogóle, ale może wynikać z faktu, że kształcą się w szkołach zlokalizowanych na obszarze innych jednostek terytorialnych lub też kształcą się za granicą. W drugą stronę – współczynnik powyżej 100% oznacza, że do szkół na terenie gminy uczęszczają osoby zameldowane poza nią (najczęściej z gmin sąsiednich) i jest to charakterystyczne dla miast, ale może też oznaczać, że w tych szkołach uczą się osoby, które przekroczyły wiek nominalnie przypisany temu poziomowi edukacji. Im niższy współczynnik skolaryzacji, tym mniej dzieci, które w danej gminie powinny realizować obowiązek szkolny. Można założyć, że jeśli dzieci z danej gminy nie uczęszczają w niej do szkoły, to istnieje duże prawdopodobieństwo, że w ogóle fizycznie ich tam nie ma, a co za tym idzie – nie ma też rodziców (wyjazd za granicę, praca i nauka w większych ośrodkach miejskich).

Jakość szkolnictwa w poszczególnych gminach obrazują średnie wyniki z egzaminu w klasie 8 szkoły podstawowej, które są zakończeniem tego etapu nauczania. Po reformie szkolnictwa, w wyniku której zlikwidowano gimnazja, pierwszy egzamin ósmoklasisty odbył się w 2019 r. Według najaktualniejszych danych, najlepsze wyniki z egzaminu w roku 2022 osiągnęli uczniowie szkół w Gminie Horyniec-Zdrój z języka polskiego (64,9%), w Gminie Stary Dzików w matematyki (60,8%), zaś w Mieście Lubaczów z języka angielskiego (69,5%)¹⁴.

¹³ Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych, System Informacji Oświatowej, strona internetowa Ministerstwa Edukacji i Nauki, rspo.gov.pl

¹⁴ Strona Ministerstwa Edukacji i Nauki, mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow, inf. z dnia 06.05.2023 r.

W poniższej tabeli przedstawiono średnie wyniki z egzaminów ósmoklasisty dla obszaru LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej w porównaniu do średniej wojewódzkiej i krajowej w latach 2019–2022 w ramach trzech podstawowych przedmiotów, tj. język polski, język angielski, matematyka.

Tabela 14 Wyniki egzaminu ósmoklasisty w – porównanie średniej LGD do województwa i kraju w latach 2019–2022

Jednostka terytorialna	Język polski				Matematyka				Język angielski			
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej	63,7	57,6	58,6	58,2	40,8	45,6	42,3	55,0	51,2	49,3	56,6	60,5
województwo podkarpackie	64,4	60,8	61,6	61,4	46,3	47,8	49,2	59,0	57,1	52,8	65,0	65,8
Polska ¹⁵	63,0	59,0	60,0	60,0	45,0	46,0	47,0	57,0	59,0	54,0	66,0	67,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Edukacji i Nauki, mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow

Poza nauką na poziomie podstawowym, na obszarze LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej mieszkańcy mają dostęp do kształcenia na szczeblu średnim, tj.: w technikum i liceum ogólnokształcącym w Zespole Szkół im. gen. Józefa Kustronia, w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki oraz w Liceum Ogólnokształcącym dla Dorosłych – Twoja Szkoła, które są zlokalizowane na terenie Miasta Lubaczów, a także w technikum oraz szkole branżowej I i II stopnia w Zespole Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Oleszycach. Ponadto Zespół Szkół w Oleszycach prowadzi kursy zawodowe dla dorosłych.

1.10. Innowacyjność i współpraca

Elementem bazowym oceniającym innowacyjność regionu jest ilość podjętych działań w kierunku rozwoju nowoczesnych technologii, infrastruktury, sfery badania i rozwój (B+R) oraz społeczeństwa informacyjnego. Każde z wymienionych działań mogło być w ostatnich latach realizowane przy dofinansowaniu w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój (POIR) na lata 2014–2020. We wskazanym okresie na terenie województwa podkarpackiego podpisano umowy/ wydano decyzje o dofinansowanie 766 projektów w ramach ww. programu. Na obszarze powiatu lubaczowskiego, a tym samym na obszarze samego LGD, zrealizowano siedem projektów¹⁶. Średni udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w 2020 roku w województwie podkarpackim wynosił 28% – był to wzrost w stosunku do 2016 r. o 10 pp., jednak nadal wynik w 2020 r. był niższy od średniej w Polsce – 31,2% (dane GUS).

Innowacyjność ma znaczący wpływ na rozwój gospodarki. Innowacyjna gospodarka jest istotnym instrumentem kształtowania wysokiej jakości życia mieszkańców oraz wzmocnienia konkurencyjności regionu. W czerwcu 2021 r. Komisja Europejska opublikowała *Europejski Ranking Innowacyjności 2021*, który pokazuje, że wyniki Europy w zakresie innowacji poprawiają się w całej Unii Europejskiej. Od 2014 r. wyniki w zakresie innowacji wzrosły średnio o 12,5%. Zgodnie z ww. opracowaniem, województwo podkarpackie znalazło się na 196. pozycji w rankingu 240 regionów Unii Europejskiej – najniżej wśród regionów Polski znalazł się „Mazowiecki Regionalny”, natomiast najwyższą pozycję w kraju objął „Warszawski stołeczny” (137. miejsce w rankingu).

Dla województwa podkarpackiego opracowana została i przyjęta przez Zarząd Województwa Podkarpackiego *Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego 2021–2030* opierająca się na idei tzw. inteligentnych specjalizacji. Są to obszary aktywności gospodarczej, które mają potencjał, aby sprzyjać wzrostowi gospodarczemu opartemu na innowacjach, przedsiębiorczości i konkurencyjności. W województwie podkarpackim inteligentnymi specjalizacjami są: lotnictwo i kosmonautyka, motoryzacja, informacja i telekomunikacja, jakość życia.

W *Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2014–2020 dla Lokalnej Grupy Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”* przyjęto jako definicję innowacyjności: „innowacja produktowa, technologiczna bądź usługowa, rozróżniana na poziomie lokalnym – jednej gminy (brak na obszarze), bądź na

¹⁵ Dane dla kraju dostępne w wartościach zaokrąglonych do liczb całkowitych.

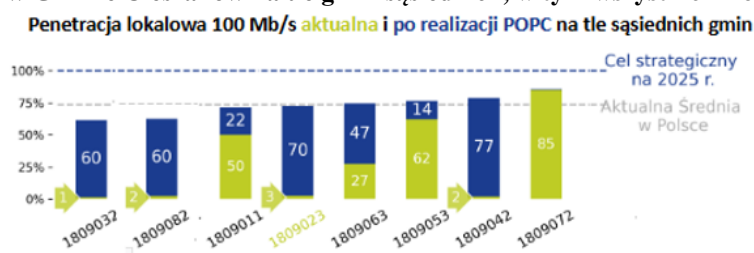
¹⁶ Dane GUS, stan na dzień 31 grudnia 2021 r.

poziomie regionalnym – całego obszaru LGD (brak na obszarze LGD)”¹⁷. Spełnienie kryterium innowacyjności było weryfikowane przez członków Rady LGD na podstawie wniosku, przedstawionej argumentacji wnioskodawcy, własnej wiedzy oraz znajomości obszaru objętego LSR. W tym okresie również LGD będzie premiowało innowacyjność, ale tym razem tylko na poziomie całego obszaru. Premiowane będą innowacyjne operacje związane z wykorzystaniem cyfryzacji w rozwoju przedsiębiorstw oraz kompetencji mieszkańców.

W kontekście innowacyjności i warunków do jej rozwoju, warto przeanalizować kwestię cyfryzacji, w tym dostępu do wysokiej jakości Internetu. Zgodnie z danymi Urzędu Komunikacji Elektronicznej, aktualna¹⁸ penetracja lokalowa 100 Mb/s¹⁹ dla gmin obszaru LGD jest najwyższa w Gminie Stary Dzików (85%) i tylko w niej przekracza średnią dla Polski (wykres 13), zaś najniższą wartość osiąga Gmina Horyniec-Zdrój (1%).

Wykres 13 Penetracja lokalowa 100 Mb/s aktualna i planowana po realizacji Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa (2014–2020) w Gminie Cieszanów na tle gmin sąsiednich, w tym wszystkich z obszaru LGD

Gmina	TERYT
Cieszanów	1809023
Horyniec-Zdrój	1809032
Lubaczów	1809042
Lubaczów	1809011
Narol	1809053
Oleszyce	1809063
Stary Dzików	1809072
Wielkie Oczy	1809082

Źródło: Urząd Komunikacji Elektronicznej, Atlas szerokopasmowego dostępu do Internetu, mapbook.uke.gov.pl/area

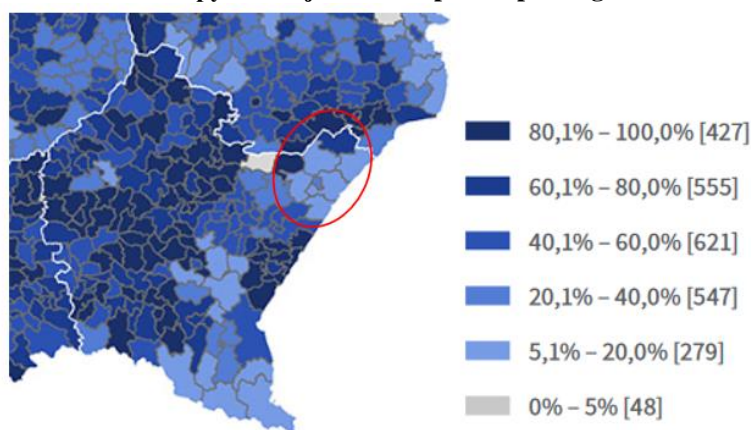
Biorąc pod uwagę penetrację budynkową zasięgami Internetu stacjonarnego o przepustowości co najmniej 30 Mb/s, sytuacja na obszarze nie jest dobra. Najlepszą wartość wskaźnika osiąga Gmina Stary Dzików – przedział 80,1–100,0% i Gmina Narol mieszcząca się w przedziale 60,1–80,0%. Wskaźnik dla Miasta Lubaczów znajduje się w przedziale 20,1–40,0%, natomiast pozostałe gminy osiągają wartość wskaźnika w przedziale 5,1–20,0% (mapa 4).

¹⁷ Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2014–2020 dla Lokalnej Grupy Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”, 2015, s. 55.

¹⁸ Inf. z dn. 15.05.2023 r.

¹⁹ Penetracja lokalowa to stosunek liczby wszystkich lokali mieszkalnych w budynkach w zasięgu sieci min. 100 Mb/s (budynek, w którym operatorzy deklarują możliwość świadczenia danych usług) do ogólnej liczby lokali mieszkalnych na analizowanym obszarze. Należy wyjaśnić, że na potrzeby monitorowania postępów realizacji celów Europejskiej Agendy Cyfrowej gospodarstwo domowe utożsamiane jest z lokalem mieszkalnym.

Mapa 4 Penetracja budynkowa zasięgami Internetu stacjonarnego o przepustowości co najmniej 30 Mb/s – fragment mapy dla województwa podkarpackiego

Źródło: Urząd Komunikacji Elektronicznej, Raport o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2021 roku, s. 115

W ramach działalności LGD zostały zrealizowane dwa projekty współpracy: *Tradycyjne – Lokalne – Naturalne produkty Ziemi Lubaczowskiej i obszaru C.K. Podkarpacie* (TLNpZLioCKP) oraz *Razem wspieramy Obszary Wiejskie* (RWOW), które przyczyniły się do integracji mieszkańców, wymiany doświadczeń z partnerami krajowymi i zagranicznymi oraz do promocji regionu i zasobów lokalnych. Projekty partnerskie stanowią dobrą formę kooperacji LGD i wpływają pozytywnie na rozwój umiejętności współdziałania w realizowaniu istotnych celów. Wydaje się niezbędne, aby w przyszłości w dalszym ciągu zwracać uwagę na ten aspekt, a także starać się do realizowania projektów dobierać solidnych i sprawdzonych partnerów. Również sami pracownicy Biura LGD oraz Członkowie dostrzegają wiele korzyści płynących z realizacji takich projektów. Dlatego uznano, iż w celu zwiększenia możliwości rozwoju mieszkańców oraz podmiotów z obszaru LGD należy kontynuować projekty partnerskie, do których realizacji będzie zachęcała LGD oraz będzie stwarzała warunki do realizacji tych projektów dzieląc się swoim doświadczeniem z osobami, które będą chciały podjąć się realizacji takich operacji.

Podczas prac nad Strategią mieszkańcy zwracali uwagę na korzyści płynące z rozwoju cyfryzacji, szczególnie w zakresie nauki oraz pracy zdalnej, a także sprzedaży usług przez Internet. Jednak jak podkreślano, nie wszyscy przedsiębiorcy oraz mieszkańcy zdają sobie sprawę z tych korzyści, nie mają wiedzy jak sprzedawać usługi przez Internet, mogą również obawiać się zagrożeń z niego płynących. Dlatego uczestnicy spotkań podkreślali, iż istotne jest podjęcie działań ukierunkowanych na cyfryzację obszaru oraz zwiększenie świadomości mieszkańców zarówno w zakresie korzyści jakie płyną z wykorzystywania cyfryzacji w nauce oraz usługach, jak i unikania zagrożeń związanych z cyberprzestępczością. Te działania według mieszkańców należy też kierować do seniorów, gdyż często to właśnie oni są narażeni na zagrożenia internetowe oraz na wykluczenie cyfrowe.

1.11. Dziedzictwo kulturowe, tożsamość lokalna, potencjał turystyczny

Obszar LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej charakteryzuje się mocno ugruntowaną lokalną tożsamością mieszkańców. Wynika to ze wspólnych wydarzeń historycznych, które są nadal upamiętniane i rozpowszechniane poprzez liczne działania społeczności związane z kultywowaniem lokalnych obrzędów, upowszechnianiem folkloru regionalnego oraz organizacją cyklicznych imprez i wydarzeń.

Najstarszym śladem osadnictwa w regionie jest znaleziona na łąkach w Opacie forma przejściowa między pięściakiem a zgrzebło-nożem, datowana na wczesny okres ostatniego zlodowacenia (120 000 – 80 000 lat p.n.e.) i łączona z neandertalczykiem. Natomiast początki osadnictwa o charakterze stałym miały miejsce we wczesnym średniowieczu (VIII–X w.). W 1214 roku na mocy ugody między księciem Leszkiem Białym a królem węgierskim Andrzejem wydzielony został gród wraz z podległym mu okręgiem o nazwie Lubaczów, oddany pod władanie Pakosława. Prawa miejskie Lubaczów otrzymał w 1376 r. Pod koniec XVI w. i w XVII w. na terenie powiatu powstały Oleszyce (1576 r.), Cieszanów (1590 r.), Narol (1592 r.) i Wielkie Oczy (1671 r.).

W XVI i XVII wieku wielokrotne najazdy tatarskie, kozackie i szwedzkie przyniosły terenowi wiele strat, a miasto doprowadziły do upadku. Po pierwszym rozbiorze obszar znalazł się na terenie Galicji, zaś w latach 1783–1788 założono 10 kolonii niemieckich. W 1867 r. został utworzony powiat z siedzibą w Cieszanowie, zaś pod

koniec XIX wieku zbudowano tu linię kolejową, szpital i koszary wojskowe, co przyczyniło się do poprawy rozwoju gospodarczego regionu.

Okres I wojny światowej to głównie atak wojsk rosyjskich na terytorium obecnego obszaru LGD, a także próba przełamania pozycji rosyjskich pod Lubaczowem. Działania doprowadziły do zniszczenia Lubaczowa, Cieszanowa, Narola, Wielkich Oczu i Oleszyc. W 1923 roku Lubaczów stał się ponownie siedzibą władz i urzędów powiatowych.

II wojna światowa to okres walk 21. Dywizji Piechoty Górskiej gen. Józefa Kustronia, który ostatecznie poległ w bitwie pod Koziejówką. Na mocy układu Ribbentrop-Mołotow, dzisiejszy teren powiatu okupowany był przez wojska sowieckie i niemieckie. Dochodziło tu do prześladowania mieszkańców, masowych egzekucji, a także licznych aresztowań Polaków, którzy byli wysyłani do przymusowych robót oraz byli zsyłani do obozów koncentracyjnych. Na tych terenach było też utworzone getto i doszło tu do zagłady Żydów.

Reasumując – na całym obszarze zlokalizowana jest duża liczba obiektów dziedzictwa kulturowego oraz liczne stanowiska archeologiczne. W rejestrze zabytków Narodowego Instytutu Dziedzictwa znajduje się wiele cennych obiektów zlokalizowanych na obszarze LGD, w tym m.in.²⁰:

- Gmina Cieszanów:
  - cmentarz kościelny w miejscowości Stary Lubliniec (XVI–XX w.);
  - cerkiew greko-kat. w Kowalówce, ob. kościół rzym.-kat., drewn., (1767 r.);
  - zespół dworski w miejscowości Nowe Sioło: dwór (XVIII/XIX w., XX w.), park (XVIII w.), fortyfikacje ziemne (XVII w.), spichrz dworski (1 poł. XIX w.).
- Gmina Horyniec-Zdrój:
  - zespół cerkwi greko-kat. pw. św. Paraskewii w miejscowości Radruż (XVI–XIX w.): cerkiew drewn., (1583 r.), dzwonnica drewn. (XVII w.), cmentarz cerkiewny; 2 cmentarze greko-kat., obok cerkwi; dom diaka (XVII–XIX w.), ogrodzenie z bramami (XVII w.), budynek „Proświta”, ob. nieużytkowany (1930 r.) – obiekt w 2013 r. został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO;
  - cmentarz komunalny w Horyńcu-Zdroju (k. XVIII w.);
  - zespół klasztorny franciszkanów w Horyńcu-Zdroju (2 poł. XVIII w.).
- Gmina Lubaczów:
  - cerkiew greko-kat. pw. św. Dymitra, ob. kościół rzym.-kat. fil. pw. św. Wawrzyńca w Szczutkowie, drewn. (1904 r.);
  - kaplica przydrożna w miejscowości Basznia Dolna, przy drodze do Lubaczowa (pocz. XIX w.);
  - d. cmentarz ewangelicki w miejscowości Dąbków (poł. XIX w.).
- Miasto Lubaczów:
  - cerkiew greko-kat. pw. św. Mikołaja, ob. kościół rzym.-kat. (1883 r.);
  - cmentarz żydowski, ul. Kościuszki (1 poł. XIX w.);
  - dworzec kolejowy (1880 r.).
- Gmina Narol:
  - zespół kościoła parafialnego w Narolu: kościół pw. Narodzenia NMP (1790–1804, 1915–17), dzwonnica (pocz. XIX w.), cmentarz kościelny ze starodrzewem, ogrodzenie mur. z bramami (poł. XIX w.), stajnia, ob. garaż, w zespole plebańskim, ul. Józefowska 10 (1930 r.);
  - d. kaplica dworska pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Narolu (XVIII/XIX w.);
  - zespół pałacowy w Rudzie Różanieckiej (XVIII–XIX w.): pałac, oficyna „Stary Dwór”; park i ogród przy dworze (XVIII–XX w.).
- Gmina Oleszyc:
  - ratusz w Oleszycach (1727 r.);
  - cerkiew pw. Niepokalanego Poczęcia, ob. kościół rzymskokatolicki w Borchowie (pocz. XVIII w.);
  - pozostałości zespołu dworskiego wraz z fortyfikacjami ziemnymi w Oleszycach (XVII–XIX w.).
- Gmina Stary Dzików:

²⁰ Narodowy Instytut Dziedzictwa, nid.pl/zasoby/rejestr-zabytkow-zasoby, stan na dzień 30.07.2022 r.

- zespół cerkiewno-cmentarny (1719–1925): cerkiew greckokatolicka pw. św. Michała Archanioła w Moszczanicy (1719 r.), cmentarz ze starodrzewem, dzwonnica (1890 r.);
  - cmentarz rzymskokatolicki w Starym Dzikowie (1 poł. XIX w.);
  - cmentarz greckokatolicki w Cewkowie (1 poł. XIX w.).
- Gmina Wielkie Oczy:
- kościół, ob. parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny w Wielkich Oczach (1667 r.);
  - cerkiew greckokatolicka pw. Męczennika Dymitra w Łukawcu (1701 r.);
  - kościół parafialny pw. Trzech Króli w Łukawcu (1754–1756).

Ponadto część cerkwi znajdująca się na terenie gmin należących do LGD została wpisana do Podkarpackiego Szlaku Architektury Drewnianej. Na szlaku znalazły cerkwie z miejscowości: Borchów, Stare Oleszyce (Gmina Oleszyce); Cewków i Moszczanica (Gmina Stary Dzików); Chotylub, Gorajec oraz Kowalówka (Gmina Cieszanów); Łukawiec – 2 obiekty i Wielkie Oczy (Gmina Wielkie Oczy); Łówcza i Wola Wielka (Gmina Narol); Nowe Brusno i Radróż (Gmina Horyniec-Zdrój); Opaka i Szczutków (Gmina Lubaczów)²¹.

1.12. Walory przyrodnicze i krajobrazowe

Obszar LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej pod względem fizycznogeograficznym położony jest w obrębie dwóch makroregionów: Kotliny Sandomierskiej i Roztocza. Obszarowo dominuje wschodnia część Kotliny Sandomierskiej z mezoregionami: Płaskowyżem Tarnogrodzkim i Równiną Biłgorajską. Roztocze zajmuje część powiatów z następującymi mezoregionami: Roztoczem Wschodnim, zwanym też Południowym lub Rawskim Roztoczem Środkowym²².

Obszar LGD odznacza się dużą spójnością przyrodniczą, która wynika ze zbliżonych uwarunkowań poszczególnych elementów środowiska. Region leży w strefie subregionu klimatycznego Kotliny Sandomierskiej, należącego do klimatów nizinnych z przewagą wpływów kontynentalnych oraz regionu Wyżyny Lubelskiej z wpływami kontynentalnymi – odznaczających się ciepłym latem, ale dłuższą i mroźną zimą. Teren charakteryzuje najniższa w kraju liczba dni z układami niżowymi, zachmurzeniem i nasłonecznieniem. Gleby leżące na obszarze LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej posiadają stosunkowo dobre warunki do produkcji rolnej. Przeważają gleby klasy III i IV.

Obszar prawie w całości leży w dorzeczu Sanu. Występuje tu niewielka ilość zbiorników wód stojących. Natomiast wody podziemne zlokalizowane są głównie w utworach czwartorzędowych – Dolina Kopalna Biłgoraj-Lubaczów, w gminach: Oleszyce, Lubaczów, Cieszanów, a także kredowych – Niecka Lubelska Chełm-Zamość, na terenie gmin: Horyniec-Zdrój i Narol.

Największe skupiska kompleksów leśnych na obszarze LGD znajdują się wzdłuż granicy polsko-ukraińskiej oraz na północy terenu.

Opisywany obszar cechuje się wysokimi walorami środowiskowymi. Zgodnie z danymi Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody prowadzonego przez Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska, na obszarze objętym LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej znajdują się następujące formy ochrony przyrody i krajobrazu²³:

- Rezerваты przyrody:
  - „Nad Taniwą”, „Minokąt”, „Bukowy Las”, „Źródła Tanwi” (Gmina Narol);
  - „Sołokija” (Gmina Horyniec-Zdrój);
  - „Jedlinka” (Gmina Cieszanów);
  - „Moczary” (Gmina Wielkie Oczy);
  - „Kamienne” (Gmina Lubaczów).
- Parki Krajobrazowe:

²¹ Strona internetowa Szlak Architektury Drewnianej – Podkarpackie, sad.podkarpackie.travel, inf. z dnia 20.10.2022 r.

²² Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2000.

²³ Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, crfop.gdos.gov.pl

- Puszczy Solskiej (gminy: Cieszanów i Narol);
- Południoworoztoczański (gminy: Horyniec-Zdrój i Narol).
- Obszary Chronionego Krajobrazu:
  - Roztoczański (gminy: Cieszanów, Horyniec-Zdrój, Narol i Lubaczów);
  - Sieniawski (gminy: Oleszyce i Stary Dzików).
- Obszary Natura 2000:
  - „Uroczyska Puszczy Solskiej”, „Puszcza Solska” (gminy: Cieszanów i Narol);
  - „Łukawiec” (gminy: Lubaczów i Wielkie Oczy);
  - „Minokąt” (Gmina Narol);
  - „Horyniec” (gminy: Cieszanów, Horyniec-Zdrój, Lubaczów);
  - „Uroczyska Roztocza Wschodniego”, „Roztocze” (gminy: Horyniec-Zdrój i Narol);
  - „Lasy Sieniawskie” (gminy: Oleszyce i Stary Dzików);
- 106 użytków ekologicznych (na terenie wszystkich gmin należących do LGD);
- 232 pomniki przyrody (na terenie wszystkich gmin należących do LGD);
- 1 zespół przyrodniczo-krajobrazowy (w Gminie Cieszanów);
- Stanowiska dokumentacyjne:
  - „Piaskowania w Dziewięcierzu” i „Kamienie Kultu Słońca” (Gmina Horyniec-Zdrój).

Przez teren LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej przebiegają również korytarze ekologiczne – to obszary umożliwiające migrację roślin, zwierząt lub grzybów. Korytarze są ważnym elementem sieci Natura 2000, gdyż umożliwiają przemieszczanie się organizmów między siedliskami.

Poziom pokrycia obszaru LGD lasami to 7,3%, a więc mniej niż średnio w województwie podkarpackim (8,3%) oraz więcej niż średnio w kraju (5,8%)²⁴.

Wskaźnik formy ochrony przyrody na obszarze LSR: obszar LGD osiąga wartość 4, ponieważ formy ochrony przyrody (park narodowy lub jego otulina, park krajobrazowy lub jego otulina, rezerwat przyrody lub jego otulina, obszar chronionego Krajobrazu, obszar Natura 2000 występują na terenie 7 gmin (87,5% obszaru)²⁵.

Rozpatrując kwestię środowiska naturalnego, warto zwrócić uwagę na jakość powietrza. Diagnoza w zakresie przekroczenia standardów jakości powietrza przeprowadzona została na podstawie corocznie opracowywanych raportów przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Rzeszowie, dotyczących oceny jakości powietrza w województwie podkarpackim.

W opracowaniu pn. *Roczna ocena jakości powietrza w województwie podkarpackim – raport wojewódzki za rok 2021* oceny jakości powietrza wykonywane są w odniesieniu do obszaru danej strefy. W województwie podkarpackim wyróżniono dwie strefy – strefę miasta Rzeszów oraz strefę podkarpacką, która obejmuje resztę województwa. Zanieczyszczenie powietrza w województwie podkarpackim najczęściej związane było z emisją powierzchniową (sektor komunalno-bytowy). Gminy obszaru LGD zakwalifikowane są do strefy podkarpackiej. Na obszarze gmin LGD na niewielkim terenie wystąpiły przekroczenia poziomów dopuszczalnych pod kątem ochrony zdrowia B(a)P w pyłe zawieszonym PM10, występowały również przekroczenia poziomów dopuszczalnych O₃ – pod kątem ochrony zdrowia.

1.13. Produkty lokalne

Cały obszar LGD charakteryzuje się bogatym dziedzictwem kulturowym, walorami naturalnymi oraz rzeźbą terenu, która sprzyja rozwojowi turystyki rekreacyjnej, szczególnie uzdrowskiej, rowerowej, pieszej, konnej czy ekoturystyki. Niewątpliwie jednym z ważniejszych produktów lokalnych jest położenie obszaru w podkarpackiej części Roztocza. Jednak nie jest ono bardzo popularne w kraju, ponadto sami mieszkańcy też nie wykorzystują Roztocza do rozwoju gospodarki. Głównie przyczynia się do tego słaba promocja regionu.

²⁴ Dane GUS.

²⁵ Zgodnie z załącznikiem nr 5 do Regulaminu konkursu na wybór LSR *Kryteria wyboru LSR*, kryterium 5.8.

Obszar też charakteryzuje się produktami lokalnymi wpisanymi na Listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi z Województwa Podkarpackiego, wśród 252 produktów 9 pochodzi z obszaru LGD, są to ²⁶:

- Ser krowi dojrzewający Wólczan (wpisany na Listę Produktów Tradycyjnych 29.03.2018 r. w kategorii produkty mleczne). Nazwa sera pochodzi od miejscowości, w której jest wytwarzany – Wólka Krowicka (Gmina Lubaczów). Uformowana masa serowa z mleka krowiego, która po obróbce dojrzewa 1–2 miesiące. Do wyrobu sera dojrzewającego używa się pełnego mleka od krów rasy polskiej czerwonej oraz simentalskiej, sól kamienną oraz podpuszczkę z żołądków cielęcych lub baranich, odżywianych wyłącznie mlekiem. Obecnie ser dojrzewający Wólczan zdobywa laury na różnych wystawach gminnych, powiatowych, wojewódzkich, a nawet międzynarodowych;
- Kiełbasa swojska z Nowego Sioła – Gmina Cieszanów (wpisana na Listę Produktów Tradycyjnych 02.09.2020 r. w kategorii produkty mięsne). Kiełbasa wieprzowa, miękka, dobrze związana. Pozyskane mięso peklowano przez 6 dni. Następnie bardzo dokładnie siekano nożem i doprawiano solą, pieprzem oraz czosnkiem. Kiełbasę wędzono w specjalnych, przydomowych wędzarniach, używając drzewa olchowego lub bukowego od 4 do 6 godzin;
- Karp wędzony z Rudy Różanieckiej – Gmina Narol (wpisany na Listę Produktów Tradycyjnych 23.01.2018 r. w kategorii produkty rybołówstwa). Wędzony karp w całości lub kawałkach o brązowo-oliwkowej skórce. Tradycja hodowli karpia w okolicach Rudy Różanieckiej sięga końca XIX w., kiedy to baron Ludwik Wattman założył pierwsze stawy karpiove i pstrągowe. Uważany on był za pioniera hodowli karpia w Rudzie Różanieckiej;
- Miód kresowy lubaczowski (wpisany na Listę Produktów Tradycyjnych 01.06.2020 r. w kategorii miody). W skład miodu kresowego lubaczowskiego wchodzi trzy odmiany miodów: nektarowo-nawłociowy, ze spadzi liściastej oraz gryczany. Ziemia lubaczowska zasłynęła z silnie rozwiniętego pszczelarstwa. Mieszkańcy dawnych terenów kresów wschodnich już od XVIII wieku zajmowali się hodowlą pszczół, pozyskiwaniem miodu oraz innych, cennych produktów pszczelich. Od 2006 roku w ostatni weekend maja na terenie ziemi lubaczowskiej organizowana jest wojewódzka majówka pszczelarska, podczas której pszczelarze z regionu prezentują swoje dorobki pszczelarskie, kultywując w ten sposób tradycję produkcji miodu;
- Lubaczowski miód rzepakowy (wpisany na Listę Produktów Tradycyjnych 25.10.2019 r. w kategorii miody). Produkcja lubaczowskiego miodu rzepakowego związana jest przede wszystkim z popularnością upraw rzepaku na terenach Lubaczowa. Miód w smaku jest bardzo słodki, łagodny, nieco mdły i lekko gorzki, o zapachu bardzo delikatnym;
- Miód lubaczowski (wpisany na Listę Produktów Tradycyjnych 20.12.2007 r. w kategorii miody). Lubaczowski miód lipowy pozyskiwany jest zarówno z kwitnących lip wąsko-, jak i szerokolistnych. Ponadto pochodzący z ziemi lubaczowskiej wyrób, ma gwarancję produktu ekologicznego z powodu braku przemysłowienia terenu i położenia z dala od większych ośrodków miejskich oraz tras komunikacyjnych. Lubaczowski miód wielokwiatowy leśny pozyskiwany jest przede wszystkim z kwiatów i leśnych roślin (malina, kruszyna, jeżyna, borówka) oraz mniszka lekarskiego i wrzosu. Wielokwiatowy miód leśny z ziemi lubaczowskiej pochodzi z terenów czystych ekologicznie;
- Gołąbki z Nowego Sioła – Gmina Cieszanów (wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych 18.09.2009 r. w kategorii dania gotowe i potrawy). Gołąbki z Nowego Sioła to codzienna tradycyjna potrawa przyrządzana na Podkarpaciu, o smaku lekko kwaśnej kapusty i kaszy jęczmiennej. Gołąbki wypieka się w piecu chlebowym i podaje na gorąco ze skwarkami z wędzonej słoniny. Obecnie potrawa ta gości na stołach w dni powszednie, a szczególnie w piątki jako potrawa jarska;
- Maczka z gęsi po dachnowsku – Gmina Cieszanów (wpisana na Listę Produktów Tradycyjnych 18.09.2009 r. w kategorii dania gotowe i potrawy). Potrawa dość gęsta o barwie brązowej, z wyraźnym smakiem mięsa gęsięgo doprawionego przyprawami takimi jak: czosnek, ziele angielskie i liść laurowy;

---

²⁶ Strona internetowa Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Lista produktów tradycyjnych, gov.pl/web/rolnictwo/woj-podkarpackie, stan na dzień 05.05.2023 r.

- Pieróg po dachnowsku – Gmina Cieszanów (wpisany na Listę Produktów Tradycyjnych 09.09.2009 r. w kategorii dania gotowe i potrawy). Pieróg od 3 do 6 cm długości, wyglądem przypominający bułkę drożdżową, można go jeść na zimno i na gorąco. Ciasto wyrobione z letniego mleka, mąki, jajek i drożdży z dodatkiem cukru i soli, nadziewane farszem z ziemniaków i kaszy gryczanej.

Na obszarze organizowane są również różne wydarzenia kulturalne, sportowe oraz promujące lokalne tradycje, skierowane zarówno do mieszkańców jak i turystów.

Podczas spotkań z mieszkańcami, wśród wymienianych potencjałów często wskazywano regionalne produkty. Uczestnicy spotkań podkreślali, że działania, które do tej pory były skierowane na promocję lokalnych produktów i tradycji oraz dawały możliwość ich wykorzystania przez mieszkańców, powinny być kontynuowane w kolejnych latach. Część mieszkańców podkreślała również potencjał podkarpackiego Roztocza, ale zwracano uwagę, że sami mieszkańcy nie potrafią wykorzystać tego potencjału do rozwoju gospodarczego regionu, dlatego potrzebne są działania, które zachęcą mieszkańców do rozwoju regionu przy wykorzystaniu lokalnych zasobów, w tym Roztocza.

1.14. Zasada równości szans i niedyskryminacji

LGD poważnie podchodzi do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami lub ludzi młodych oraz zasady równości kobiet i mężczyzn. W poprzedniej LSR określono konkretną grupę w niekorzystnej sytuacji, którą stanowiły kobiety. Wybór ten był wynikiem przeprowadzonej diagnozy. W obecnej LSR planuje się aktywizację osób młodych (do 25 roku życia), a także aktywizację osób starszych, co ściśle związane jest z wnioskami z przeprowadzonej diagnozy. Jako grupę w niekorzystnej sytuacji, dla której przewidziano szczególne wsparcie, wskazano kobiety, ponieważ mają one nierówny w stosunku do mężczyzn dostęp do rynku pracy. Podczas wdrażania LSR upowszechniane i wdrażane będą rozwiązania innowacyjne, w tym cyfrowe, usuwające bariery rozwojowe wsi.

2. Analiza SWOT

Analiza SWOT to jedno z najpopularniejszych i najskuteczniejszych narzędzi analitycznych wykorzystywanych we wszystkich obszarach planowania strategicznego. Jej nazwa pochodzi od akronimów angielskich słów *Strengths* (mocne strony), *Weaknesses* (słabe strony), *Opportunities* (szanse) i *Threats* (zagrożenia). Polega ona na zidentyfikowaniu wymienionych wyżej czterech grup czynników, dzięki czemu można je odpowiednio wykorzystać w procesie zaplanowanego rozwoju lub zniwelować skutki ich negatywnego wpływu. Dzięki tej metodzie można również pogrupować czynniki na pozytywne (mocne strony i szanse) oraz negatywne (słabe strony i zagrożenia). Często dzieli się je również na czynniki wewnętrzne (opisujące mocne i słabe strony danej jednostki) oraz czynniki zewnętrzne (czyli szanse i zagrożenia wynikające z jej mikro- i makrootoczenia). Czynniki wewnętrzne (mocne i słabe strony) są zależne m.in. od władz lokalnych i lokalnej społeczności, natomiast czynniki zewnętrzne (szanse i zagrożenia) należące do otoczenia bliższego i dalszego są niezależne od władz danej jednostki, a także jej mieszkańców.

Analiza SWOT dla obszaru LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej (tabela 16) została przeprowadzona w oparciu o dostępne dane uzyskane podczas prac nad diagnozą obszaru, w tym dane GUS, a przede wszystkim z wykorzystaniem zróżnicowanych metod partycypacji społecznej. W analizie starano się uwzględnić możliwie najwięcej rekomendacji, uwag i opinii lokalnej społeczności, będącej przedstawicielami wszystkich trzech sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego oraz mieszkańców.

Tabela 15 Schemat analizy SWOT

S	<i>Strengths</i>	Silne strony, atuty, zalety	ZASOBY
W	<i>Weaknesses</i>	Słabe strony, słabości, wady	
O	<i>Opportunities</i>	Szanse, możliwości, okazje	OTOCZENIE
T	<i>Threats</i>	Zagrożenia, trudności	

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 16 Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
1. Wysoka aktywność mieszkańców w organizacjach pozarządowych – wyższa od średniej w województwie i kraju liczba fundacji, stowarzyszeń, organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.	1. Malejąca liczba ludności spowodowana ujemnym przyrostem naturalnym i ujemnym saldem migracji.
2. Ciekawa historia i dziedzictwo kulturowe obszaru i cenne zabytki.	2. Słabo rozwijające się budownictwo mieszkaniowe na obszarze – wskaźnik pozwoleń wydanych na budowę i zgłoszeń budowy z projektem budowlanym poniżej średniej dla województwa i kraju.
3. Unikatowe walory przyrodniczo krajobrazowe i czyste środowisko naturalne, w tym różnorodne formy ochrony przyrody.	3. Niekorzystna struktura piramidy wieku i płci.
4. Duże zainteresowanie wsparciem w podejmowaniu lub rozwoju działalności gospodarczej.	4. Niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców – mała liczba istniejących i niewystarczająca liczba nowo rejestrowanych podmiotów gospodarczych.
5. Ukształtowanie terenu sprzyjające turystyce rekreacyjnej.	5. Niski udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych niższy niż średnia w województwie i kraju.
6. Dobre warunki klimatyczne.	6. Ubożenie mieszkańców – wysoki udział osób i gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej oraz wysoki udział rodzin i dzieci otrzymujących zasiłki rodzinne.
7. Bogata oferta produktów regionalnych.	7. Niski i malejący współczynnik skolaryzacji, świadczący o tym, że część mieszkańców realizuje obowiązek szkolny poza obszarem.
	8. Niewystarczający dostęp do opieki nad dziećmi do lat 3 i miejsc wychowania przedszkolnego.
–	9. Niski stopień korzystających z sieci gazowej.
–	10. Zdecydowane braki w pokryciu obszaru miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego – nieodpowiednie podejście do planowania przestrzeni.
–	11. Braki w rozwiązaniach cyfrowych i w innowacyjnym podejściu do wzrostu gospodarczego obszaru.
SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Członkostwo Polski w Unii Europejskiej.	1. Zmiany klimatu.
2. Cyfryzacja życia codziennego.	2. Emigracja mieszkańców Polski.
3. Wzrost świadomości obywatelskiej, w tym poczucia tożsamości i identyfikacji z miejscem zamieszkania.	3. Atrakcyjność gospodarcza sąsiednich regionów.
4. Wzrost średniej długości życia.	4. Spadek zainteresowania turystyką poprzez brak możliwości ekonomicznych.
5. Moda na migracje z większych miast na wieś.	5. Konsekwencje społeczne i gospodarcze związane z występowaniem pandemii COVID-19, wojny w Ukrainie i ewentualnych innych nieprzewidzianych wydarzeń.

6. Popularyzacja aktywnej formy spędzania czasu wolnego i rozwój turystyki po kraju.	6. Wykluczenie cyfrowe.
7. Wzrost popularności turystyki uzdrowiskowej.	7. Wzrost kosztów życia mieszkańców obszaru.
8. Wzrost zainteresowania środowiskiem naturalnym, bogactwem obszarów przyrodniczych w Polsce.	8. Depopulacja mieszkańców województwa podkarpackiego.

Źródło: Opracowanie własne

Wnioski z analizy SWOT

Obszar LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej posiada ukierunkowaną tożsamość lokalną mieszkańców, wynikającą ze wspólnej historii, tradycji i dziedzictwa kulturowego. Biorąc pod uwagę inne aspekty funkcjonowania, można wskazać mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia, które w największym stopniu determinują zakres podejmowanych działań.

Aktualna sytuacja demograficzna kształtuje się na tym terenie niekorzystnie, ponieważ systematycznie maleje liczba mieszkańców, co spowodowane jest ujemnym przyrostem naturalnym i ujemnym, pogłębiającym się saldem migracji. Rozwój tej sytuacji w połączeniu z depopulacją województwa podkarpackiego i niekorzystną strukturą piramidy wieku i płci może bardzo negatywnie wpłynąć na rozwój tego obszaru. Istotne jest zatem dążenie do dostosowania usług do zmian demograficznych, ale też zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej tego obszaru. Szansą jest cyfryzacja życia codziennego – zapewnienie mieszkańcom szerokopasmowego Internetu, który umożliwi naukę i pracę zdalną. Malejąca liczba mieszkańców wynika między innymi z odpływu młodych osób w poszukiwaniu lepszych perspektyw życiowych. Młodzi ludzie wyjeżdżają na studia, po których nie wracają. Stworzenie odpowiednich warunków dla rozwoju przedsiębiorczości będzie pierwszym czynnikiem, który zachęci do powrotu do gmin z obszaru LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej. W obecnych czasach szybki Internet i ucyfrowienie życia codziennego mogą stać się jednym z decydujących czynników o pozostaniu/powrocie do danego miejsca. Na jakość życia, pracy i przebywania w danym miejscu duży wpływ ma jakość środowiska i czyste powietrze. Zagrożenia wynikające z zanieczyszczeń środowiska poprzez niską emisję można niwelować. Należy zwiększać świadomość ekologiczną wśród mieszkańców. Dla miejsc takich jak gminy LGD bardzo ważne będzie też dalsze wzmocnienie lokalnej tożsamości i budowanie więzi społecznych oraz zachęcanie do zawiązywania partnerstw i realizacji inicjatyw oddolnych.

Pomimo rosnących wskaźników gospodarczych, poziom przedsiębiorczości wśród mieszkańców obszaru nadal jest niezadawalający. Mieszkańcy wskazują wiele przyczyn, m.in. możliwość pracy poza miejscem zamieszkania oraz niechęć mieszkańców do zakładania własnej działalności. Na obszarze LGD funkcjonuje stosunkowo niewielka ilość podmiotów gospodarczych małych, które oferowałyby odpowiednią ilość i jakość miejsc pracy. Należy podjąć działania niwelujące tę niekorzystną sytuację, ponieważ prowadzić ona będzie do dalszego obniżania się dochodów gospodarstw domowych oraz rosnącej liczby emigracji w celach zarobkowych. Bezrobocie jest również najczęstszą przyczyną wykluczenia społecznego i ubożenia, które zmusza do korzystania z pomocy społecznej, a na terenie LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej – pomimo że bezrobocie nie jest stosunkowo wysokie – to bardzo szybko następuje pogłębienie zjawiska bezrobocia długotrwałego. Wśród osób bezrobotnych na całym obszarze nieznacznie przeważają mężczyźni.

3. Wnioski z diagnozy

Na podstawie danych statystycznych, opinii mieszkańców wyrażonych w ankietach oraz spotkań z nimi określono problemy oraz potencjały, które w największym stopniu oddziałują bądź mogą oddziaływać na obszar LGD. Słabe strony oraz zagrożenia powinny być pokonywane przez mocne strony oraz szanse rozwoju, które stoją przed obszarem. Na ich podstawie zostały wysunięte wnioski na temat obszaru LGD, które ukazują również potrzeby mieszkańców.

Niewątpliwie przy określaniu potrzeb rozwojowych obszaru należy szczególną uwagę zwrócić na strukturę wieku. Obszar LGD odnotowuje spadek liczby ludności, przyrost naturalny od 2016 r. utrzymuje się na poziomie ujemnym, a dodatkowo w ciągu ostatnich dwóch lat odnotowano znaczny jego spadek. Ponadto dane demograficzne wskazują, iż społeczeństwo stopniowo się starzeje – udział najstarszych grup ludności wzrósł w badanym okresie, przy jednoczesnym spadku udziału ludności w wieku produkcyjnym. Struktura piramidy wieku i płci wskazuje na

przewagę liczebności mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym oraz znaczne odwrócenie tej tendencji wśród mieszkańców w wieku powyżej 70 lat, kiedy to kobiety stanowią wyraźnie dominującą liczebnie płęć. Warto zwrócić uwagę na znaczny udział osób w wieku przedemerytalnym, który pozwala wnioskować, że udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym nadal będzie się zwiększał. Jednocześnie, biorąc pod uwagę zwężanie się piramidy ku jej podstawie, można przewidywać, iż udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym stopniowo będzie malał. Spodziewać się więc można w najbliższych latach wzrostu wartości wskaźników obciążenia demograficznego. Problem ten został zauważony też przez samych mieszkańców obszaru.

Pomimo wzrostu wskaźników gospodarczych, obszar cechuje niski poziom przedsiębiorczości oraz niewystarczająca ilość atrakcyjnych miejsc pracy, co również potwierdzali sami mieszkańcy na spotkaniach. Jednak należy zwrócić uwagę na fakt, że wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości na obszarze LGD w ciągu ostatnich lat uległy poprawie, a dynamika ich wzrostu jest większa niż w województwie i kraju. Również w ciągu ostatnich lat obserwuje się systematyczny spadek bezrobocia (wyjątek stanowił rok 2020, kiedy wystąpił nagły wzrost liczby bezrobotnych – wzrost wystąpił zarówno w województwie i kraju). Natomiast niepokojący jest fakt wzrostu bezrobocia długoterminowego. Pomimo deficytów w przedsiębiorczości, pozytywny jest również fakt, iż mieszkańcy podczas realizacji poprzedniej LSR wyrażali duże zainteresowanie dofinansowaniem działalności gospodarczych.

Aktywność lokalnej społeczności i liczba efektywnie działających formalnych grup mieszkańców stopniowo rosła na przestrzeni analizowanych lat, liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców była wyższa od średniej dla województwa i kraju. Jednak mieszkańcy na spotkaniach zauważali, że wciąż występują braki w aktywności społecznej oraz integracji różnych podmiotów.

Obszar LGD posiada bogatą historię i dziedzictwo kulturowe, w tym liczne zabytki oraz położony jest w podkarpackiej części Roztocza. Spójność kulturowa mająca swoje korzenie w historii obszaru znajduje wyraz w istniejących obiektach kultury materialnej, a w szczególności w cerkwiach znajdujących się na całym terenie LGD. W rejestrze zabytków Narodowego Instytutu Dziedzictwa znajduje się wiele cennych zabytków zlokalizowanych na obszarze LGD.

Biorąc pod uwagę strukturę wieku i zachodzące zmiany, należy ukierunkować działania tak, aby zapewnić mieszkańcom odpowiednie warunki do życia na obszarze. Przede wszystkim przy doborze przedsięwzięć należy zwrócić uwagę na osoby młode, które zamieszkują obszar. Skierowanie działań na zapewnienie im warunków do rozwoju może przyczynić się do zachęcenia ich do pozostania na obszarze bądź powrotu w miejsce zamieszkania po zdobyciu wykształcenia. Dlatego część z działań należy ukierunkować na rozszerzenie oferty spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, ale przede wszystkim należy zapewnić młodym mieszkańcom możliwość poszerzania swojej wiedzy oraz rozwoju pasji i talentów w miejscu, w którym żyją, bez konieczności wyjeżdżania do większych miast. Przedsięwzięcia skierowane do dzieci i młodzieży pozwolą im również na większą integrację i zbudowanie tożsamości lokalnej. Działania ukierunkowane na dzieci i młodzież poprzez zapewnienie im opieki, rozwój ich pasji i talentów oraz wyrównanie szans edukacyjnych mogą przyczynić się również do zwiększenia zainteresowania obszarem jako miejscem do życia dla osób, które chcą żyć na wsi, ale mieć dostęp do usług na takim samym poziomie jak w miastach, szczególnie w zakresie edukacji dzieci. Działania będą też ukierunkowane na zwiększenie świadomości obywatelskiej młodzieży oraz aktywności w życiu lokalnej społeczności, tak aby z czasem zaczęły przejmować inicjatywę i sami kreować miejscem, w którym żyją.

Działania jakie będzie podejmować LGD w kolejnych latach powinny być również skierowane na pobudzenie przedsiębiorczości wśród wszystkich mieszkańców, na co zwracali uwagę sami mieszkańcy zarówno na spotkaniach konsultacyjnych jak również w ankietach przeprowadzonych na potrzeby budowania LSR. Przedsięwzięcia powinny obejmować równocześnie rozwój działalności w celu zwiększenia dywersyfikacji gospodarczej, tak aby zapewnić bezpieczeństwo przedsiębiorcom. Ważne jest także stworzenie systemu zachęt i wsparcia dla inwestorów czy udogodnień i pomocy przy zakładaniu działalności gospodarczej. Również kursy i szkolenia w zakresie zwiększania kompetencji mieszkańców, w tym cyfrowych, oraz promowanie uczenia się przez całe życie wpłynęły pozytywnie na pobudzenie gospodarcze obszaru. Działania powinny być także skierowane na zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności lokalnej gospodarki poprzez wprowadzenie nowych modeli biznesowych oraz cyfryzację produktów i usług. W rozwoju lokalnej gospodarki niezwykle istotne jest też dbanie

o środowisko, dlatego działania podejmowane przez LGD powinny wspierać przystosowanie do zmian klimatu. Istotne jest, żeby rozwijane działalności bazowały na lokalnych zasobach i przyczyniały się do ich promocji.

Biorąc pod uwagę, iż to kobiety zostały wybrane jako grupa w niekorzystnej sytuacji, głównie z powodu utrudnionego dostępu do pracy część działań powinna zostać skierowana na podniesienie kompetencji kobiet szczególnie w zakresie pracy zdalnej oraz rozwijania działalności gospodarczej w oparciu o cyfryzację. Ponadto należy podjąć działania, które przyczynią się do ich integracji. Odpowiednie szkolenia oraz zwiększenie możliwości do rozwoju wpłynie pozytywnie na pobudzenie przedsiębiorczości wśród kobiet oraz zwiększy ich możliwości w kierunku prowadzenia swoich działalności gospodarczych.

Zarówno dane GUS jak i rozmowy z mieszkańcami podczas konsultacji pokazały, iż obszar ma potencjał do rozwoju w kierunku rekreacji i aktywnego wypoczynku, z którego mogą korzystać mieszkańcy oraz turyści. Ponadto biorąc pod uwagę fakt, iż mieszkańcy narzekali na słabo rozwiniętą infrastrukturę turystyczną oraz niewystarczającą ofertę spędzania czasu wolnego, rozwój działalności gospodarczej mieszkańców powinien być skierowany głównie na te obszary. Dlatego przedsięwzięcia związane z rozwojem działalności gospodarczych należy skierować na rozszerzenie oferty kulturalnej, rozwój infrastruktury rekreacyjnej, rozwój usług związanych z rozrywką, gastronomią oraz z tworzeniem miejsc, gdzie mieszkańcy będą mogli spotykać się w czasie wolnym oraz zwiększające atrakcyjność turystyczną obszaru. Z punktu widzenia rozwoju gospodarczego niezwykle ważne jest wspieranie już istniejących działalności poprzez ich integrację i animowanie do współpracy różnych branż, realizacji projektów partnerskich oraz wymianę doświadczeń, co przyczyni się do podejmowania działań na rzecz rozwoju obszaru na bazie lokalnych produktów i wspierania mniejszych przedsiębiorstw. Oprócz animowania do współpracy, LGD powinno kłaść nacisk na komunikację i spotkania przeznaczone dla przedsiębiorców i mieszkańców, którzy będą zainteresowani rozwijaniem działalności gospodarczej, w celu zwiększenie ich świadomości w zakresie pozyskiwania funduszy zewnętrznych na rozwój działalności oraz przedstawienia korzyści jakie płyną ze współpracy lokalnej. Działania powinny zostać również skierowane na pobudzanie przedsiębiorczości od najmłodszych lat. Uzupełnieniem działań rozwijających obszar gospodarczy będzie wdrażanie innowacyjnych rozwiązań w zakresie cyfryzacji wprowadzanych w lokalnych przedsiębiorstwach oraz w zakresie możliwości edukacji zdalnej.

Na rozwój obszaru ma również wpływ mocny kapitał społeczny i zaangażowanie mieszkańców w życie swoich społeczności. Na obszarze działają aktywnie stowarzyszenia – należy dalej je wspierać i umacniać do dalszego rozwoju. Dlatego bardzo ważne będzie skierowanie działań integrujących i wzmacniających tożsamość lokalną oraz kreujących lokalnych liderów życia społecznego i publicznego. Zaangażowana i kreatywna społeczność oraz aktywni liderzy działający na tym obszarze są szansą na wzrost popularności oddolnych inicjatyw, odpowiedzialności społecznej i tworzenia wielosektorowych partnerstw. Inicjatywy oddolne powinny być wspierane zarówno przez LGD jak i lokalne samorządy, tak aby wykorzystać pomysłowość i innowacyjność mieszkańców, którzy będą już nie tylko partycypować w podejmowaniu decyzji o obszarze, ale również zaczną sami go zmieniać. Zwiększenie integracji między społecznością lokalną przyczyni się także do współpracy zarówno organizacji pozarządowych jak i nieformalnych grup mieszkańców z innymi społecznościami w kraju i za granicą, co wpłynie na promocję tradycji i kultury regionu poza granicami LGD, województwa oraz kraju, a także pozwoli na poznanie innych regionów oraz na wymianę dobrych praktyk.

Wszystkie powyższe działania powinny również być skierowane do seniorów, którzy stanowią liczną grupę w lokalnej społeczności. Przede wszystkim należy skierować do nich działania aktywizujące oraz włączające do życia w społeczeństwie, by jak najdłużej mogli brać aktywny udział w rozwoju gospodarczym obszaru oraz w życiu publicznym i społecznym. Działania należy także skierować na przedłużenie kariery zawodowej seniorów. Szczególny nacisk powinien być położony na edukację seniorów w zakresie cyfryzacji i zagrożeń z niej płynących, w czym mogą być pomocne zajęcia i spotkania międzypokoleniowe. Wartością dodaną tych spotkań będzie również pogłębienie integracji ze społecznością lokalną oraz wzmocnienie tożsamości lokalnej wśród młodych mieszkańców. Działania należy ukierunkować także na zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego seniorów zarówno poprzez tworzenie klubów seniora, jak i różnego rodzaju zajęcia oraz promowanie zdrowego i aktywnego trybu życia. LGD powinno również promować rozwój wolontariatu oraz opieki nad osobami starszymi i dostosowanie usług lokalnych do ich potrzeb. Biorąc pod uwagę niską frekwencję seniorów zarówno w ankietach jak i na spotkaniach konsultacyjnych, działania powinny zostać skierowane na zwiększenie świadomości osób starszych na temat

funkcjonowania LGD i włączenie ich do współdziałania na rzecz lokalnej społeczności. Dlatego sposób informowania seniorów o działaniach LGD powinien odbywać się zarówno cyfrowo jak i tradycyjnymi metodami poprzez rozwieszanie plakatów informacyjnych na terenie gmin oraz organizowanie spotkań przeznaczonych dla tej grupy odbiorców.

W działania na rzecz lokalnego rozwoju oraz tworzenia miejsc do wypoczynku i integracji powinna być zaangażowana cała społeczność, która obejmuje mieszkańców, przedsiębiorców oraz samorządy lokalne. Dlatego część działań powinna być ukierunkowana na rozwój ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej, która będzie dostosowana do osób z różnymi potrzebami, tak aby zarówno dzieci i młodzież, osoby w wieku produkcyjnym jak i seniorzy, a także osoby z niepełnosprawnościami mogły z niej korzystać i spędzać wspólnie czas. Istotne jest również zadbanie o przestrzeń i zwiększenie ilości miejsc do wypoczynku i rekreacji nie tylko dla mieszkańców, ale również dla osób odwiedzających obszar LGD. Głównym zadaniem powinno być wykorzystanie zasobów naturalnych przy jednoczesnej ich ochronie poprzez ukierunkowanie ruchu mieszkańców na terenach cennych przyrodniczo.

Ponieważ mieszkańcy zwracali uwagę na korzyści płynące z realizacji projektów w partnerstwie, które LGD realizowała z powodzeniem w poprzedniej perspektywie, będą też podejmowane działania w tym zakresie. LGD będzie aktywnie animowała mieszkańców do realizacji projektów w partnerstwie, dzieląc się swoim doświadczeniem w tym zakresie. Realizacja takich projektów da efekt synergii i przyczyni się do zdobycia nowych doświadczeń (wzmocni kadrę organizacji partnerskich), zwiększenia wiedzy w zakresie realizacji projektów w partnerstwie, pozwoli lepiej rozpoznać potrzeby grup docelowych realizowanych działań oraz przyczyni się do promocji produktów lokalnych poza obszarem.

Reasumując: zadaniem LGD na najbliższe lata jest podjęcie szeregu działań pobudzających aktywność społeczną i gospodarczą mieszkańców poprzez wspieranie ich przedsiębiorczości, promujących zdrowy i aktywny styl życia oraz dbanie o środowisko naturalne, a także racjonalne wykorzystywanie zasobów i przestrzeni.

Na koniec należy wspomnieć o sytuacji geopolitycznej i oddziaływaniu sytuacji na Ukrainie na obszary przygraniczne, w tym cały obszar LGD. Nieprzewidywalność różnych zjawisk wymusza szybkie dostosowywanie się mieszkańców do sytuacji i zachodzących zmian. Nie sprzyja to podejmowaniu decyzji inwestycyjnych, zwłaszcza przez przedsiębiorców. Ma i będzie to miało również wpływ na realizację LSR.

A. Kluczowe problemy i potrzeby:

- niewystarczająco dostosowana infrastruktura i usługi publiczne do zachodzących zmian demograficznych;
- braki w przedsiębiorczości i innowacyjności – niedostateczny rozwój lokalnej przedsiębiorczości;
- niedostatecznie zagospodarowany potencjał kulturowy, przyrodniczy i turystyczny;
- niewystarczająca dostępność mieszkańców do usług społecznych i zdrowotnych;
- mała aktywność społeczna – brak aktywnych liderów życia publicznego i społecznego;
- brak wsparcia kobiet w rozwijaniu kariery zawodowej.

B. Kluczowe zasoby i potencjały:

- walory przyrodnicze i krajobrazowe;
- bogata historia i dziedzictwo kulturowe, w tym cenne zabytki;
- warunki umożliwiające rozwój funkcji osiedleńczej obszaru;
- doświadczenie we współpracy wielosektorowej, w tym w ramach LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej.

4. Grupy docelowe

Szczegółowa diagnoza obszaru wypracowana na podstawie danych statystycznych oraz szeroko prowadzonych konsultacji społecznych, pozwala na określenie grup docelowych, które powinny być objęte wsparciem w ramach realizacji LSR. Na podstawie wszystkich danych zawartych w diagnozie można wyróżnić pięć grup docelowych oraz jedną grupę w niekorzystnej sytuacji, która wymaga szczególnego wsparcia.

Pierwszą grupę docelową stanowią wszyscy mieszkańcy obszaru, ponieważ LSR powinna realizować cele służące zaspokajaniu potrzeb lokalnej społeczności. Drugą grupę docelową stanowią przedsiębiorcy – pomimo, iż

poziom przedsiębiorczości mieszkańców poprawia się, to wskaźnik dotyczący podmiotów wpisanych do rejestru REGON jest na niższym poziomie w porównaniu do województwa i kraju. Ponadto obszar charakteryzuje się niewystarczającą ilością atrakcyjnych miejsc pracy, co również potwierdzali sami mieszkańcy na spotkaniach. W ciągu ostatnich lat obserwuje się systematyczny spadek bezrobocia (wyjątek stanowił rok 2020, kiedy wystąpił nagły wzrost liczby bezrobotnych – wzrost wystąpił zarówno w województwie i kraju). Natomiast niepokojący jest fakt wzrostu bezrobocia długoterminowego.

Trzecią grupą docelową są organizacje pozarządowe i ich członkowie. Pomimo, iż wskaźniki dotyczące liczby fundacji na obszarze są zadowalające, to mieszkańcy wskazywali na konieczność wspierania dalszego rozwoju społecznego. Ponadto działania skierowane do tego sektora w poprzednich latach cieszyły się dużym zainteresowaniem. Niewątpliwie warto kontynuować operacje w tym zakresie. Pomocne będą na pewno kolejne przedsięwzięcia służące integracji społecznej i wzmocnieniu poczucia jedności i tożsamości, wspieraniu lokalnych liderów i działaczy w organizacjach pozarządowych czy aktywizacji społeczności lokalnej.

Czwartą grupę docelową stanowią osoby młode do 25. roku życia, ze względu na ich odpływ do większych aglomeracji miejskich, a także małe zaangażowanie w sprawy lokalne, o czym świadczy m.in. niski udział osób do 25. roku życia w spotkaniach konsultacyjnych oraz w badaniu ankietowym prowadzonym przez LGD na potrzeby opracowania LSR (w pierwszym badaniu ankietowym wynosił 3%, zaś w drugim 0%).

Piątą grupę docelową stanowią seniorzy. Dane demograficzne wskazują na starzejące się społeczeństwo na obszarze. Ponadto seniorzy pomimo tego, iż stanowią liczną grupę na obszarze LGD, są zagrożeni wykluczeniem społecznym. Dlatego należy podejmować działania mające na celu ich aktywizację zarówno w sferze gospodarczej jak i społecznej.

Ponadto w ramach grup docelowych została wskazana również grupa w niekorzystnej sytuacji. Grupę taką w przypadku LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej stanowią kobiety. Pomimo, iż udział kobiet wśród bezrobotnych jest niższy niż mężczyzn, to mieszkańcy zarówno na spotkaniach jak i w ankietach wyrazili opinię, aby to ta grupa była wspierana. Według uczestników spotkań, na lokalnym rynku jest mniej ofert pracy dla kobiet, ponadto są słabo płatne oraz kobiety mają również utrudniony powrót do pracy po wychowaniu dzieci. Dlatego należy skierować do nich działania rozwijające ich kompetencje, szczególnie w zakresie cyfryzacji oraz umożliwić im rozwijanie działalności gospodarczych poprzez premiowanie operacji, w których wnioskodawcą będzie kobieta.

V. SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA

Zgodnie ze specyfiką podejścia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS), LSR ma charakter zintegrowany. Zintegrowane podejście dla przedsięwzięć planowanych do realizacji w ramach wdrażania dotyczy dwóch aspektów:

1. Zintegrowania celu i przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR zapewniających spójne i kompleksowe rozwiązanie zidentyfikowanych w analizie SWOT problemów, zachowując przy tym odpowiednią kolejność realizacji przedsięwzięć oraz współpracę różnych podmiotów.
2. Zgodności celu i przedsięwzięć LSR z dokumentami strategicznymi/planistycznymi na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym oraz zgodności co do celów przekrojowych PS WPR 2023–2027, a także z celami określonymi w programach, z których będzie finansowana LSR.

Pojęcie zintegrowanych działań, wzajemnie uzupełniających się, wprost wynika z idei racjonalności programowania strategicznego, które zakłada osiągnięcie założonych celów przy jak najlepszym zaangażowaniu zasobów. Zastosowanie tego typu narzędzi sprawnego działania powoduje tworzenie się między przedsięwzięciami połączeń o charakterze wzajemnego oddziaływania, które potęguje zamierzony do osiągnięcia efekt, jakim jest założony cel. Realizacja przedsięwzięć w sposób zintegrowany i komplementarny jest zatem zarówno konieczna, jak i pożądana. W tym kierunku podąża również przedmiotowa Lokalna Strategia Rozwoju.

Lokalna Strategia Rozwoju w odpowiedzi na zidentyfikowane problemy obszaru określa cel, który uwzględnia kontekst innych dokumentów strategicznych na szczeblu lokalnym, a także dokumentów wyższego szczebla. Planowane w ramach jego realizacji konkretne przedsięwzięcia są spójne oraz powiązane ze sobą i wzajemnie się uzupełniają. Tworzą logiczne związki i wzajemnie na siebie oddziałują. W ramach zaplanowanego w LSR celu zawarto kompleksowe podejście do rozwiązania problemu jakim jest niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców, niska aktywność społeczna oraz sytuacja geopolityczna, szczególnie wpływająca na tereny położone przy wschodniej granicy. Cele te będą realizowane przez przedsięwzięcia, w ramach których zostaną zniwelowane braki zgłoszone przez mieszkańców podczas konsultacji społecznych oraz w ankietach, które koncentrowały się na: niskiej przedsiębiorczości mieszkańców, niezadowoleniu z lokalnego rynku pracy, niskich zarobkach, nieatrakcyjnej ofercie spędzania czasu wolnego w tym również dla turystów, zanikaniu więzi społecznych oraz lokalnej tożsamości, a także niskiej aktywności społecznej osób młodych. Realizacja przedsięwzięć przyczyni się do większej integracji mieszkańców oraz zwiększy ich aktywność w zakresie podejmowania działań na rzecz poprawy jakości życia na obszarze, co przełoży się również na aktywizację gospodarczą w oparciu o lokalne zasoby. Zaplanowane do realizacji przedsięwzięcia będą również mocno oddziaływać na osoby w niekorzystnej sytuacji oraz na ludzi młodych i seniorów. W realizację przedsięwzięć będą zaangażowane różne podmioty, zarówno organizacje pozarządowe, podmioty z sektora gospodarczego, indywidualni mieszkańcy, a także jednostki samorządowe, co dodatkowo wzmocni integrację obszaru. Przedsięwzięcia zaplanowane do realizacji w ramach LSR będą wpływać na osiągnięcie wskaźników rezultatu Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej, a zapewnienie ich realizacji będzie się odbywać poprzez kryteria dostępu oraz kryteria punktowe przyznawane wnioskodawcom w trakcie oceny operacji.

Zgodność celu LSR w odniesieniu do dokumentów strategicznych przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 17 Zgodność celu LSR z innymi dokumentami strategicznymi

Lp.	Nazwa dokumentu strategicznego/planistycznego	Cel 1 LSR: <i>Kreowanie przedsiębiorczości mieszkańców Ziemi Lubaczowskiej</i>
1.	<i>Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030 (SRW 2030)</i>	<p>W <i>Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030</i> została określona wizja rozwoju województwa: <i>W 2030 roku województwo podkarpackie to obszar innowacyjnego i zrównoważonego rozwoju gospodarczego, odpowiedzialnie wykorzystujący wewnętrzne potencjały i zapewniający wysoką jakość życia mieszkańców we wszystkich subregionach oraz lider rozwoju wśród województw makroregionu Polski Wschodniej i aktywny uczestnik relacji transgranicznych.</i> W dokumencie wskazano również 5 obszarów, dla których określono cele szczegółowe i główne kierunki polityki rozwoju:</p> <p>OBSZAR TEMATYCZNY 1. GOSPODARKA I NAUKA</p> <p>Cel: <i>Wzmacnianie potencjału regionalnej gospodarki oraz zwiększanie udziału nauki i badań dla innowacyjnego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego województwa</i></p>

		<p>OBSZAR TEMATYCZNY 2. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY Cel: <i>Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego jako podstawy umożliwiającej rozwój regionu oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców</i></p> <p>OBSZAR TEMATYCZNY 3. INFRASTRUKTURA DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I ŚRODOWISKA Cel: <i>Rozbudowa infrastruktury służącej rozwojowi oraz optymalizacja wykorzystania zasobów naturalnych i energii przy zachowaniu dbałości o stan środowiska przyrodniczego</i></p> <p>OBSZAR TEMATYCZNY 4. DOSTĘPNOŚĆ USŁUG Cel: <i>Zwiększenie dostępu obywateli do usług publicznych i podniesienie standardu ich świadczenia dla poprawy jakości życia i wzmacniania procesów rozwojowych</i></p> <p>OBSZAR HORYZONTALNY – TERYTORIALNY WYMIAR STRATEGII Cel: <i>Wzmocnienie terytorialnej spójności województwa podkarpackiego</i></p> <p>Zaplanowany do realizacji w ramach LSR cel oraz przedsięwzięcia wpisują się bezpośrednio lub pośrednio w ww. cele. Najmocniej skorelowanym z założeniami LSR celem SRW 2030 jest cel z obszaru 1 <i>Wzmacnianie potencjału regionalnej gospodarki oraz zwiększanie udziału nauki i badań dla innowacyjnego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego województwa</i>, który skupia się na rozwoju gospodarczym województwa poprzez m.in. wspieranie innowacyjności w gospodarce, dywersyfikację i wzmacnianie gospodarki subregionów, podnoszenie konkurencyjności rolnictwa w regionie oraz wykorzystywanie zasobów lokalnych do rozwoju turystyki stymulującej wzrost gospodarczy. Cel LSR odnosi się właśnie do wspierania rozwoju gospodarczego obszaru przy wykorzystaniu zasobów lokalnych i potencjału turystycznego. W LSR przewidziano również działania, które przyczynią się do włączenia społecznych osób zagrożonych wykluczeniem, zwiększenia poczucia tożsamości mieszkańców, a szczególnie osób młodych, poprawy warunków dla zwiększenia aktywności społecznej mieszkańców i rozwoju instytucji kultury, a także wspieranie uczenia się przez całe życie oraz edukacji nieformalnej dzieci i młodzieży – są to efekty wprost powiązane z kierunkami działań SRW 2030 określonymi dla celu z obszaru 2 <i>Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego jako podstawy umożliwiającej rozwój regionu oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców</i>, który swoje działania również ukierunkowuje na edukację na każdym poziomie życia oraz upowszechnianie kultury i dziedzictwa kulturowego, a także włączenie społeczne i rozwój kapitału społecznego, który również wpływa na wzmocnienie przedsiębiorczości obszaru. Ponadto w ramach celu LSR przewiduje się premiowanie innowacyjnych rozwiązań, zaś sama idea podejścia LEADER oraz zaplanowane w LSR przedsięwzięcia, są czynnikami pozwalającymi stwierdzić, że cel LSR jest spójny również z celem w obszarze 4 <i>Zwiększenie dostępu obywateli do usług publicznych i podniesienie standardu ich świadczenia dla poprawy jakości życia i wzmacniania procesów rozwojowych</i>, który zakłada m.in. zwiększenie współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej, a także między podmiotami oraz zwiększenie partycypacji społecznej.</p>
2.	<p><i>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030²⁷</i> (PZPWP)</p>	<p><i>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego</i> został opracowany jako podstawowe narzędzie prowadzenia przez władze samorządowe województwa polityki regionalnej, w tym kształtowania i utrzymania ładu przestrzennego. W PZPWP wyznaczono 6 kierunków zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego, stanowiących podstawę prowadzenia polityki przestrzennej samorządu województwa. Ten, z którym najbardziej powiązane są założenia LSR, to: 3. <i>Infrastruktura społeczno-gospodarcza</i>, zakładająca m.in. wzmocnienie potencjału kulturowego, kształtowanie i rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, zrównoważony rozwój turystyki oraz zwiększenie potencjału gospodarczego.</p> <p>Ponadto PZPWP wyznacza obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym oraz regionalnym. Gminy LGD znalazły się w obszarze o znaczeniu</p>

²⁷ Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr LIX/930/18 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 27 sierpnia 2018 r.

	<p>ponadregionalnym Przygraniczny Obszar Funkcjonalny, część z nich znalazła się również w Wiejskim Obszarze Funkcjonalnym wymagającym wsparcia procesów rozwojowych.</p> <p>LSR nastawiona jest na wdrażanie rozwiązań innowacyjnych (operacje dedykowane innowacyjnym rozwiązaniom i premiowanie innowacyjnych rozwiązań). Ponadto wszelkie zaplanowane działania będą wykorzystywać lokalne potencjały rozwoju. W ramach realizacji LSR premiowane będą m.in. operacje zapewniające racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko, co wpłynie pozytywnie na ograniczenie wpływu i skutków oddziaływania człowieka na środowisko.</p>
--	---

Źródło: Opracowanie własne

Przedsięwzięcia zaplanowane w ramach realizacji LSR są zgodne z założeniami programów, z których będą finansowane (tabela 18). Przedsięwzięcia zaplanowane w LSR będą głównie finansowane ze środków PS WPR na lata 2023–2027 w ramach EFRROW. Drugim źródłem finansowania z jakiego mogą być realizowane przedsięwzięcia to *Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021–2027*.

Tabela 18 Zgodność LSR z celami programów, z których będzie ona finansowana

Lp.	Źródło finansowania	Opis spójności celów
1.	<i>Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (PS WPR 2023–2027)</i>	<p><i>Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 jest następcą Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020. PS WPR zakłada wspieranie zrównoważonego rozwoju polskich gospodarstw, sektora przetwórstwa i poprawę warunków życia i pracy w małych miejscowościach wiejskich.</i></p> <p><i>Jedną ze wskazanych w PS WPR interwencji jest właśnie LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność. Cel LSR wpisuje się w ukierunkowanie interwencji na: budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej i przy wykorzystaniu miejscowych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich, w tym poprzez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych. Zgodnie z zapisami PS WPR: oczekuje się od LGD ukierunkowania na rozwój obszaru w oparciu o przedsiębiorczość z jednoczesnym poszanowaniem warunków przyrodniczych (biogospodarka, GOZ) i dziedzictwa kulturowego oraz szczególnej wrażliwości na wymiar społeczny rozwoju lokalnego. Mając na uwadze rolę LGD we wspieraniu włączenia społecznego, szczególnie nacisk zostanie położony na potrzeby zdiagnozowanych na obszarach objętych LSR grup osób w niekorzystnej sytuacji – w ramach realizacji LSR wspierana będzie przedsiębiorczość, zarówno ta gospodarcza jak i społeczna, poszanowane będą warunki przyrodnicze, premiowane będą operacje zapewniające racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko, ponadto cała LSR ukierunkowana jest właśnie na wymiar społeczny, w tym integrację, włączenie społeczne, a szczególnie osób w niekorzystnej sytuacji. Wskazana w LSR grupa osób w niekorzystnej sytuacji – kobiety, jest zgodna z katalogiem takich grup, wskazanym w PS WPR.</i></p> <p><i>Z uwagi natomiast na specyfikę metody LEADER wymaga się, iż LSR zarówno na etapie jej przygotowania jak i wdrażania zakładały maksymalne zastosowanie podejścia partnerskiego – cały proces opracowania LSR oparty był na partnerstwie, zarówno w odniesieniu do partnerów skupionych w LGD, jak i z innymi partnerami z obszaru. Na etapie wdrażania zaplanowano działania zwiększające aktywność członków i ich zaangażowanie w realizację LSR, a także operacje polegające na kojarzeniu partnerów i animowaniu do realizacji projektów w partnerstwie. Zgodnie z zalecaniem (dużą wagę przywiązuje się do innowacyjności projektowanych rozwiązań), w LSR określono też mechanizmy mające zwiększyć poziom innowacyjności na obszarze, m.in. poprzez cyfryzację obszaru oraz zwiększenie wykorzystania jej w nauce i pracy zdalnej. Poza operacją dedykowaną, we wszystkich przedsięwzięciach będzie premiowana innowacyjność. Zaplanowane operacje będą realizować co najmniej 4 z 9 celów interwencji PS WPR, tj.</i></p> <p><i>1. Rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki;</i> <i>6. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej;</i></p>

		<p>7. <i>Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji i przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych;</i></p> <p>8. <i>Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji.</i></p>
2.	<p><i>Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021–2027 (FEP)</i></p>	<p>W Funduszach Europejskich dla Podkarpacia 2021–2027 zostało określonych 10 priorytetów, które zostały podzielone z kolei na cele szczegółowe, w ramach których przewidziano finansowanie działań mających na celu rozwój województwa podkarpackiego. W województwie podkarpackim, w ramach programu regionalnego na obszarach wiejskich w formule instrumentu terytorialnego Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS), będą realizowane działania wynikające z Lokalnych Strategii Rozwoju. Instrument ten będzie zastosowany w ramach:</p> <p>Priorytetu 8. <i>Rozwój Lokalny Kierowany Przez Społeczność</i></p> <p>Celu szczegółowego: 4(f) <i>wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami w zakresie:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną;</i> 2. <i>Zarządzanie Lokalną Strategią Rozwoju;</i> 3. <i>Wsparcie szkół na obszarach objętych LSR;</i> <p>Celu szczegółowego: 4 (g) <i>wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej w zakresie:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 4. <i>Wsparcie osób dorosłych w zdobywaniu wiedzy;</i> <p>Celu szczegółowego: 4(k) <i>zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej w zakresie:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 5. <i>Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej;</i> <p>Celu szczegółowego: 4(l) <i>wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci w zakresie:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 6. <i>Integracja społeczna na obszarach objętych LSR.</i> <p>LGD planuje realizację projektów grantowych ze środków FEP w ramach dwóch powyższych celów w zakresie przedsięwzięć 1.8 oraz 1.9.</p>

Źródło: Opracowanie własne

LGD mogą również ubiegać się o fundusze na realizację przedsięwzięć w ramach innych programów oraz podejmować działania informacyjne na obszarze o możliwości finansowania przedsięwzięć z innych źródeł zewnętrznych zarówno w ramach środków europejskich, jak i krajowych, czy w ramach Funduszy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Funduszy Norweskich. Przedsięwzięcia zaplanowane do realizacji w ramach wdrażania LSR będą finansowane bezpośrednio z źródeł opisanych w tabeli 19. Ponadto wybrane przedsięwzięcia w ramach Celu 1 mogą być realizowane przez LGD oraz inne podmioty i partnerów szczególnie z takich źródeł finansowania jak:

- *Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 w ramach priorytetu VII Kultura Cel szczegółowy 4.6 Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.* W zakres finansowania z tego programu wpisują się

w szczególności operacje określone w LSR odnoszące się do ogólnodostępnej infrastruktury publicznej (1.1.);

- *Krajowy Plan Odbudowy (KPO) – w ramach Funduszu Odbudowy w zakresie komponentu A Odporność i konkurencyjność gospodarki, cel szczegółowy A4. Zwiększenie dopasowania strukturalnego, efektywności i odporności kryzysowej rynku pracy, Reforma A4.5. Przedłużanie kariery zawodowej i promowanie pracy po przekroczeniu ustawowego wieku emerytalnego.* W zakres finansowania tego programu wpisuje się operacja 1.2., która zakłada aktywizację i włączenie społeczne osób po 60. roku życia.

Również niektóre przedsięwzięcia zaplanowane w ramach realizacji Celu 1. wpisują się w zakres następujących programów finansowych:

- *Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027 w ramach celu szczegółowego ESO4.7. Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej (EFS+).* W zakres finansowania tego programu wpisuje się operacja 1.7. która zakłada podnoszenie kompetencji i aktywizację osób w niekorzystnej sytuacji – kobiet.

Wykorzystanie różnych źródeł finansowania pozwoli na osiągnięcie lepszych efektów w realizacji zaplanowanych przedsięwzięć poprzez koordynację działań w ramach kilku programów. Niewątpliwie dywersyfikacja źródeł finansowania wywoła większy wpływ na obszar niż skorzystanie tylko z jednego programu. Wspieranie rozwoju usług i produktów turystycznych, a także wzmacnianie spójności i rozpoznawalności obszaru będzie realizowane przez szereg zaplanowanych działań, które dotyczą różnych zdiagnozowanych problemów, wzajemnie się uzupełniają i w sposób synergiczny wpłyną na osiągnięcie celu założonego w LSR jakim jest *Kreowanie przedsiębiorczości mieszkańców Ziemi Lubaczowskiej*.

Cel LSR oraz planowane w ramach jej realizacji konkretne przedsięwzięcia są spójne, powiązane ze sobą i wzajemnie się uzupełniają. Tworzą logiczne związki i wzajemnie na siebie oddziałują, dając spójny efekt. Już na etapie formułowania Strategii, założeniem było zaangażowanie różnych grup i zapoczątkowanie procesu budowania partnerstwa międzysektorowego i międzybranżowego. Konsultacje z mieszkańcami odbywały się w formie otwartych spotkań, dzięki czemu przedstawiciele różnych środowisk zyskali szansę na prezentację swoich uwag, opinii, ale również na zapoznanie się z postulatami i potrzebami innych grup społecznych. Wielokrotnie podczas spotkań rozwijała się dyskusja na temat problemów i potrzeb lokalnej społeczności. To one stanowiły podstawę do sformułowania założeń Strategii. Kluczową kwestią dla niniejszej wielofunduszowej LSR jest zachowanie komplementarności wsparcia z różnych funduszy przy realizacji jednofunduszowych projektów. Komplementarność starano się uzyskać już na etapie programowania tj. przy tworzeniu LSR i poszukiwaniu spójności z innymi programami operacyjnymi. LSR będzie osiągać korzyści w wyniku działań innych podmiotów, które będą komplementarne wobec LSR – przyczynią się do osiągnięcia efektu synergii, efekty realizacji LSR będą dzięki nim bardziej widoczne i wzmocnione. Rozwijane przez mieszkańców działalności gospodarcze w zakresie usług, sportu, rekreacji i spędzania czasu wolnego, tworzone przez samorządy przestrzenie rekreacyjne i infrastruktura, organizowane wydarzenia i zajęcia przez organizacje pozarządowe, bez względu na to z jakich środków będą realizowane, przyczynią się do osiągnięcia głównego celu LSR i wzmocnią oddziaływanie efektów uzyskanych przez wdrożenie LSR.

Cel 1. *Kreowanie przedsiębiorczości mieszkańców Ziemi Lubaczowskiej*, wpłynie na rozwój gospodarczy regionu poprzez wspieranie rozwoju działalności gospodarczych oraz zaspokoi potrzebę mieszkańców związaną ze zwiększeniem oferty spędzania czasu wolnego i rekreacji, a także przyczyni się do dostępności atrakcji turystycznych. Jednym z kryteriów premiujących będzie kryterium o brzmieniu: „specyfika działalności umożliwia jej świadczenie tylko na obszarze LGD” – ma to na celu ograniczenie przypadków, kiedy wsparcie udzielone jest na realizację usług mobilnych, czy zakup mobilnego sprzętu, które ostatecznie świadczone/używane są poza obszarem i nie stanowią żadnej wartości dodanej dla mieszkańców. Ważne, aby rozwijane działalności miały na celu wzrost jakości i dostępności usług dla lokalnej społeczności oraz dla turystów odwiedzających region. Co więcej, dokonano skoncentrowania wsparcia dotyczącego wspierania przedsiębiorczości, w celu jak najlepszego wykorzystania posiadanych zasobów finansowych. W związku z tym, w oparciu o lokalne zasoby oraz zgłaszane potrzeby

i zdiagnozowane problemy, wsparcie przeznaczone będzie na gospodarkę czasu wolnego, a więc wszelkie działalności, które mają na celu wzrost dostępności i jakości usług dla lokalnej społeczności w zakresie rekreacji, sportu, spędzania czasu wolnego, w tym samorozwoju, rozwoju pasji i talentów mieszkańców. Przykładowo mogą to być siłownie, niepubliczne szkoły muzyczne, usługi w zakresie zajęć plastycznych, tanecznych, sportowych, robotyka, oferta kulturalna, restauracje itp. Uzupełnieniem tych działań będą przedsięwzięcia skierowane na podniesienie kompetencji mieszkańców w zakresie zwiększenia cyfryzacji, które przyczynią się do rozwijania i ulepszania lokalnych przedsiębiorstw, w tym o innowacyjne rozwiązania. Kolejnym przedsięwzięciem, które wzmocni efekty celu i będzie synergiczne z pozostałymi jest realizacja działań zwiększających kompetencje i integrację kobiet, które po nabyciu nowych umiejętności będą mogły zwiększyć swoją aktywność zawodową z możliwością skorzystania z wsparcia jakie LGD przewidziało w ramach działania. Aby mieszkańcy lepiej mogli wykorzystywać zasoby lokalne oraz działać wspólnie dla dobra obszaru przewidziano działania ukierunkowane na kreowanie lokalnych liderów, którzy zdobytą wiedzą i umiejętnościami pobudzą inne osoby do rozwoju społecznego i gospodarczego, a także na budowanie postaw przedsiębiorczych od najmłodszych lat. Ważnym elementem tych działań jest również stworzenie ogólnodostępnej infrastruktury, którą mieszkańcy będą wykorzystywać do integracji oraz dalszych działań ukierunkowanych na rozwój regionu. Ponadto LGD przewidziało działania aktywizujące seniorów, aby i oni mogli jak najdłużej uczestniczyć w życiu społecznym i gospodarczym obszaru. Również w ramach realizacji tego celu będą realizowane przedsięwzięcia z zakresu włączenia społecznego osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży. Cel dla osiągnięcia lepszych efektów będzie realizowany ze środków PS WPR oraz EFS+.

W ramach celu LSR określono przedsięwzięcia, które będą realizowane przez różne podmioty, z wykorzystaniem różnych metod wdrażania: Przedsięwzięcia wzajemnie się uzupełniają dając efekt synergiczny, dając możliwość realizacji celu. Realizacja każdego pojedynczego przedsięwzięcia wpływa na drugie, a działania zaplanowane na kolejne lata wzajemnie się uzupełniają przynosząc większe korzyści niż realizacja pojedynczego działania.

Poniżej wykazano wartość dodaną podejścia LEADER w realizacji LSR:

- **Korzyści planowane do osiągnięcia**

Dzięki realizacji założeń Strategii planowane jest zwiększenie zainteresowania oraz realizacji projektów w partnerstwie, które przyczynią się do zwiększenia umiejętności współpracy oraz wiedzy poprzez wymianę doświadczeń między partnerami biorącymi udział w projekcie. Ponadto w przypadku projektów z partnerami spoza obszaru dodatkową korzyścią będzie promocja obszaru LGD. Wdrażanie LSR opierać się będzie przede wszystkim na partnerstwie w ramach LGD oraz partnerstwie LGD z innymi podmiotami zarówno z obszaru objętego LSR (szczególnie władzami lokalnymi), jak i spoza obszaru, co w rezultacie spowoduje, iż bliska współpraca międzysektorowa oraz z innymi obszarami nie będzie tylko punktowa, ale stanie się długofalowa i będzie w przyszłości standardem. Aktywizacja lokalnych społeczności, w tym szczególnie osób młodych, przyczyni się do wzrostu poczucia tożsamości lokalnej oraz lepszej integracji społeczności, co również wpłynie pozytywnie na rozwój gospodarczy regionu. Objęcie szczególnym wsparciem kobiet zmniejszy nierówności w możliwościach rozwoju oraz zniweluje wykluczenie społeczne tych osób. Również wartością dodaną będzie zwiększenie innowacyjności obszaru, która będzie dotyczyła działań w kierunku cyfryzacji oraz zwiększenia możliwości jej wykorzystania w życiu codziennym, skupiających się na pilotażach rozwiązań zmieniających sposób funkcjonowania społeczności lokalnej. Innowacyjne działania z wykorzystaniem cyfryzacji dadzą mieszkańcom nowe możliwości do zdobywania wiedzy, którą będą mogli wykorzystać do rozwoju gospodarczego obszaru. Różnorodne metody wdrażania operacji przyczynią się również do rozwoju społecznego, w tym wzrostu potencjału członków lokalnych społeczności. Oddolny charakter LSR, w tym szeroki udział społeczności zarówno na etapie jego tworzenia, jak i na etapie wdrażania, przyczyni się do maksymalnego dopasowania założeń dokumentu i wdrażanych operacji do lokalnych potrzeb. Partnerskie i oddolne podejście będzie prowadzić do integracji członków społeczności, aktywizacji do udziału w życiu społecznym, poczucia sprawczości, co w dalszej kolejności sprzyjać będzie dojrzałości obywatelskiej, podejmowaniu własnych inicjatyw, samostanowienia, a także kontroli społecznej nad działaniami władz. Nie bez znaczenia jest także właśnie brak dominacji sektora publicznego. Ważnym aspektem jest to, że LSR będzie wdrażana na spójnym obszarze, a przedsięwzięcia realizowane będą poza obszarem jednostek

administracyjnych gmin. Istotne we wszystkich powyższych działaniach jest ich wpływ na budowanie zaufania poprzez zapraszanie do współpracy wszystkich grup i mieszkańców, nawet dotąd nieobecnych, zarówno tych o dużym potencjale, jak i deficytach.

- **Uzasadnienie wyboru zakresów wsparcia**

W oddolnym procesie tworzenia LSR dokonano wyboru następujących zakresów wsparcia:

- rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki;
- poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej;
- kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji i przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych;
- włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji.

Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości wynika z jednej strony z nadal niekorzystnych wskaźników sytuacji gospodarczej na obszarze, ale z drugiej też z dużego dotychczasowego zainteresowaniem takim wsparciem i pozytywnymi efektami jego wdrażania. Wspierane będą działalności, których specyfika pozwoli na świadczenie usług tylko na obszarze LGD (wzrost dostępności usług dla lokalnej społeczności). Ponadto w zakresie włączenia społecznego i aktywizacji społecznej, szczególny nacisk zostanie położony na potrzeby osób młodych (do 25. roku życia). Mieszkańcy obszaru zdają sobie sprawę, że są świadkami coraz szybszych zmian, nie tylko klimatycznych, ale także społecznych, technicznych i technologicznych. Rolą lokalnych społeczności będzie partnerskie i oddolne wdrażanie Strategii. Zgodnie z oczekiwaniami mieszkańców zaplanowano realizację projektów w zakresie poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej, która nie tylko poprawiłaby estetykę i funkcjonalność przestrzeni publicznych, ale też wsparłaby rozwój miejsc rekreacji i spędzania czasu wolnego. Wszystkie zakresy będą się wzajemnie uzupełniać, a realizowane operacje wywołają efekt kuli śnieżnej. Wsparcie dla przedsiębiorców będzie skoncentrowane tylko na te branże, które są związane z tworzeniem możliwości rekreacji, budowaniem oferty spędzania czasu wolnego dla mieszkańców i będą komplementarne w stosunku do tworzonej małej infrastruktury publicznej. Organizacje pozarządowe i ich członkowie będą nie tylko beneficjentami, ale i odbiorcami wsparcia. Będą mieli możliwość rozwoju i jednocześnie będą mogli realizować projekty dla lokalnej społeczności.

- **Uzasadnienie wyboru dostępnych źródeł finansowania**

LSR będzie wdrażana przede wszystkim za pomocą środków PS WPR na lata 2023–2027 w ramach EFRROW oraz środków programu regionalnego *Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021–2027* (FEP) w ramach EFS+. Niniejsza Strategia jest tzw. strategią wielofunduszową – RLKS na poziomie programu regionalnego wdrażany jest w formule bezpośredniej. LGD oraz inne podmioty z obszaru LSR będą mogły realizować projekty również w ramach programu regionalnego spoza ww. celów szczegółowych. Różnorodność źródeł finansowania umożliwi działanie w sposób wszechstronny, kompleksowy, a tym samym efektywniejszy niż w przypadku korzystania z jednego funduszu, dlatego też przewiduje się finansowanie LSR z innych źródeł, takich jak: środki krajowe *Krajowy Plan Odbudowy*, *Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027*, *Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027* i inne.

- **Uzasadnienie przyjętego sposobu wdrażania LSR**

W celu opracowania LSR, która nie tylko będzie odpowiedzią na potrzeby lokalnej społeczności, ale też przyniesie wymierne efekty, podjęto trud wyspecjalizowania się w konkretnych obszarach. Dlatego podjęto decyzję o określeniu tylko jednego, konkretnego celu. Odpowiednie ukierunkowanie się na wybrane obszary wzmocni efekt synergii i będzie wzmacniać wartość dodaną zastosowanego podejścia LEADER w rozwoju obszaru. Ukierunkowanie to pozwoli też na skonkretyzowanie oczekiwanych rezultatów i osiągnięcie założonych celów przy planowanym budżecie w określonym czasie. Rozwój obszaru objętego LSR ukierunkowany będzie przede wszystkim na pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców w oparciu o zasoby lokalne poprzez tworzenie oferty rozwoju, spędzania czasu wolnego i rekreacji (lepszy dostęp do ogólnodostępnej infrastruktury, wsparcie innowacyjnych

inicjatyw i projekty w zakresie budowania tożsamości lokalnej) oraz rozwój kompetencji społecznych mieszkańców (kojarzenie partnerów i animowanie do realizacji projektów w partnerstwie). Podjęte w tym kierunku działania przełożą się na poprawę sytuacji osób w niekorzystnej sytuacji, poprawę warunków bytowych i minimalizację ryzyka ubóstwa. Uzupełnieniem działań z zakresu tożsamości lokalnej będą operacje realizowane z zakresu włączenia społecznego oraz edukacji pozaformalnej.

LSR wdrażana będzie przez różne podmioty, w tym samą LGD w ramach projektów własnych. Stowarzyszenie ma duże doświadczenie w zakresie wdrażania LSR, realizowania projektów, w tym partnerskich i animowania lokalnej społeczności. Zaplanowano również harmonizację następujących po sobie naborów wniosków. Pierwszymi operacjami realizowanymi w ramach przedsięwzięć będą te związane z powstaniem ogólnodostępnej infrastruktury publicznej i zwiększeniem oferty czasu wolnego dla mieszkańców i turystów (1.1). Następnie zrealizowane będą operacje podnoszące kompetencje zawodowe kobiet oraz wspierające ich rozwój zawodowy (1.7). Równolegle wdrażane będą operacje, w których istotne będzie wykorzystanie infrastruktury do zwiększenia możliwości rozwoju mieszkańców. Będą to: projekty własne kształtujące lokalnych liderów oraz zwiększające kompetencje cyfrowe mieszkańców, projekty grantowe w zakresie budowania postaw przedsiębiorczych u osób młodych, zwiększenia oferty spędzania czasu wolnego realizowanych przez lokalnych przedsiębiorców, włączenia społecznego osób wykluczonych zagrożeniem oraz związane z edukacją pozaformalną (1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.8, 1.9, ²⁸).

- **Uzasadnienie doboru dostępnych metod wdrażania operacji w ramach LSR**

Operacje zaplanowane do finansowania w ramach LSR realizowane będą przez beneficjentów reprezentujących wszystkie sektory życia społeczno-gospodarczego obszaru LGD. Różnorodność zaplanowanych metod wdrażania operacji, tj. wsparcie finansowe poprzez przyznawanie dotacji, projekty grantowe, operacje własne, organizacja szkoleń, warsztatów, prowadzenie doradztwa, promowanie dobrych praktyk, ma na celu upodmiotowienie i usamodzielnienie społeczności lokalnych. Wybrane metody wdrażania LSR wpłyną na wzmocnienie potencjałów obszaru i są odpowiedzią na zgłaszane potrzeby społeczności. Działania inwestycyjne związane z infrastrukturą, rozwojem działalności gospodarczej realizowane będą w formie konkursu gdzie Wnioskodawcy inni niż LGD, będą składać wnioski w odpowiedzi na nabór ogłoszony przez LGD. Formę projektu grantowego wybrano dla przedsięwzięć, w których podmioty z obszaru mają szansę zrealizować projekty zwiększające dostęp do oferty spędzania czasu wolnego, a także wspierające rozwój przedsiębiorczości wśród dzieci i młodzieży. Również przedsięwzięcia z zakresu edukacji pozaformalnej oraz integracji społecznej w ramach FEP będą wdrażane poprzez projekty grantowe. Ponadto projekty grantowe cieszyły się dużym zainteresowaniem podczas realizacji poprzedniej LSR, a metoda ta pozwala na skuteczne dysponowanie przyznanymi środkami.

Ostatnią grupą przedsięwzięć będą projekty własne LGD, które będą miały istotny wpływ na pobudzenie aktywności społecznej oraz gospodarczej regionu, a także pozwolą na skierowanie działań na wsparcie grup w niekorzystnej sytuacji oraz seniorów i ludzi młodych. Operacje własne będą poprzez edukowanie lokalnej społeczności stanowiły grunt dla kolejnych przedsięwzięć. Wdrażanie LSR poprzez operacje własne zaplanowano w tych przedsięwzięciach gdzie konieczne jest prowadzenie równomiernych i kompleksowych aktywności na całym obszarze LGD gdzie pojedyncze podmioty nie miałyby interesu w prowadzeniu niekomercyjnych działań na całym obszarze. Przygotowanie wniosku na operację własną będzie każdorazowo poprzedzone konsultacjami z grupą docelową aby zaplanować trafne działania w dogodnej dla odbiorców formie.

Wszystkie zaplanowane przedsięwzięcia prowadzą do większej integracji społeczeństwa co przyczyni się do podejmowania oddolnych i partnerskich inicjatyw na rzecz regionu. Przedsięwzięcia będą wspierać różne sektory oraz współpracę między nimi.

Zaplanowane w LSR przedsięwzięcia wraz z planowanymi operacjami są spójne, powiązane ze sobą oraz wzajemnie się uzupełniają. Zastosowane są w nich różne metody i różny może być stopień ich oddziaływania, jednak przyczyniać się będą do kompleksowego niwelowania ważnych deficytów zgłaszanych przez mieszkańców obszaru LSR. Jednocześnie różnorodność źródeł finansowania umożliwia działanie w sposób wszechstronny, kompleksowy,

---

²⁸ Termin realizacji operacji planowanych do wsparcia w ramach środków FEP zależy od terminu naboru wniosków ustalonego przez Instytucję Zarządzającą programem regionalnym.

a tym samym efektywniejszy, niż w przypadku korzystania z jednego funduszu. Możliwość realizacji działań inwestycyjnych, infrastrukturalnych oraz działań bezpośrednio wpływających na wybrane grupy społeczne to jedne z korzyści z tzw. komplementarności i synergii pomiędzy tymi funduszami.

VI. CELE I WSKAŹNIKI

Wynikiem przeprowadzonej diagnozy opartej o analizę danych ilościowych, badania jakościowe oraz wniosków płynących z analizy SWOT, sporządzonych na pierwszym etapie prac nad LSR, jest wyznaczenie celu realizacji LSR. Osiągnięcie tego celu przyczyni się do ograniczenia słabych stron obszaru poprzez wykorzystanie zdiagnozowanych potencjałów, czego efektem będzie zniwelowanie wskazanych problemów i zaspokojenie zgłoszonych przez społeczność potrzeb. W niniejszej LSR określono jeden cel oparty o określone obszary tematyczne wynikające ze zdiagnozowanych potrzeb. Nie zawsze jedna potrzeba generuje jeden cel, czasami dopiero kilka potrzeb zgrupowanych w jeden cel daje możliwość kompleksowej realizacji tych potrzeb.

Na rysunku 1 przedstawiono sposób określania celu LSR.

Źródło: Opracowanie własne

Zgodnie z powyższym schematem przyjęto następujący ciąg logiczny określenia celu LSR:

1) Najistotniejsze zdiagnozowane problemy i potencjały:

Obszar LGD jest obszarem charakteryzującym się spadkiem liczby mieszkańców i stosunkowo szybko starzejącym się społeczeństwem. Jednocześnie posiada kapitał społeczny mieszkańców oraz bogatą historię i dziedzictwo kulturowe. Potencjał organizacji pozarządowych nie jest odpowiednio wykorzystany, a dotychczasowa aktywizacja w zakresie przedsiębiorczości i aktywności mieszkańców wymaga kontynuacji. Zauważany przez mieszkańców jest brak atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego i możliwości rekreacji. Występują braki w przedsiębiorczości i innowacyjności. Problem stanowi ilość osób wymagających wsparcia w ramach środowiskowej pomocy społecznej, a więc osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a w szczególności kobiet.

Na tej podstawie sformułowano główny „**ZDIAGNOZOWANY PROBLEM**” – *Niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców oraz aktywności społecznej, a także niewystarczająca oferta spędzania czasu wolnego dla mieszkańców i turystów, przekładająca się na ujemne saldo migracji oraz spadek liczby mieszkańców* oraz główne „**POSIADANE SPECYFICZNE LOKALNE ZASOBY DO WYKORZYSTANIA**” – *Wysoka aktywność mieszkańców w organizacjach, walory przyrodnicze (Roztocze), dziedzictwo obszaru, teren przygraniczny*

2) GŁÓWNE POTRZEBY:

1. Pobudzenie gospodarcze regionu przy wykorzystaniu zasobów lokalnych.
2. Zwiększenie możliwości rekreacji i dostępu do atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego.
3. Zwiększenie dostępu do kultury i efektywne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego.
4. Włączenie osób starszych i osób w niekorzystnej sytuacji.
5. Aktywizacja osób młodych.
6. Kreowanie lokalnych liderów.

3) Cele LSR:

Cel LSR 1. Kreowanie przedsiębiorczości mieszkańców Ziemi Lubaczowskiej

Do celów LSR przypisano konkretne przedsięwzięcia, dla których wskazano sposób ich realizacji wraz z uzasadnieniem, źródła finansowania, a także określono adekwatne rezultaty i wskaźniki. W tabeli 19 przedstawiono powiązanie celu i przedsięwzięć ze zidentyfikowanymi podczas analizy obszaru problemami. Tabela zawiera również informację o charakterze danego przedsięwzięcia (inwestycyjny, nieinwestycyjny) budżecie, poziomie dofinansowania, maksymalnej i minimalnej kwocie, grupie docelowej i sposobie realizacji – stanowi ona poszerzoną wersję załącznika nr 1 do LSR. Opis celu i przedsięwzięć został również ujęty w Załączniku nr 1 do LSR pn. *Cele i przedsięwzięcia*. Do celu przypisano wskaźniki rezultatu (z katalogu obowiązkowych wskaźników, zawartych w części V Załącznika nr 3 do Regulaminu Konkursu na wybór LSR) natomiast do przedsięwzięć wskaźniki produktu. Dla ww. wskaźników określono również wartości planowane do osiągnięcia w poszczególnych latach realizacji LSR. Wskaźniki wraz z harmonogramem osiągania zostały przedstawione w Załączniku nr 2 do LSR pn. *Plan działania*, który jest spójny z Załącznikiem nr 4 do LSR pn. *Plan wykorzystania budżetu LSR*

Pomiar wskaźników zawartych w załącznikach będzie odbywał się za pomocą prowadzonego monitoringu i ewaluacji (rozdz. X) zaś źródłem wiedzy o osiągniętych wskaźnikach będą sprawozdania beneficjentów, dane LGD oraz dane GUS.

Osiągnięcie wskaźników będzie świadczyło o realizacji zakładanych przedsięwzięć. Ponadto realizacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć przyczyni się do podniesienia świadomości mieszkańców w zakresie możliwości rozwoju działalności gospodarczych, tym samym wpłynie na rozwój przedsiębiorczości mieszkańców obszaru, co z kolei przełoży się m.in. na wzrost liczby miejsc pracy oraz wzrost dochodów mieszkańców. Ponadto realizacja wskaźników wpłynie na zwiększenie dostępności mieszkańców do oferty spędzania czasu wolnego, która będzie obejmowała zarówno ogólnodostępną infrastrukturę publiczną jak i wydarzenia kulturalne oraz sportowe. Kolejnym efektem realizacji wskaźników będzie zwiększenie innowacyjności obszaru, pogłębienia partnerstwa między różnymi podmiotami oraz zwiększenie integracji społecznej. Realizacja wskaźników będzie również świadczyła o wzroście zainteresowania obszarem LGD turystów. Osiągnięcie wskaźników przyczyni się również do rozszerzenia oferty wsparcia oraz podniesienia jakości oferowanych usług dla lokalnej społeczności w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

W ramach Celu 1. *Kreowanie przedsiębiorczości mieszkańców Ziemi Lubaczowskiej* samorządy (sektor publiczny) będą mogły stworzyć/zmodernizować ogólnodostępną, małą infrastrukturę publiczną służącą rekreacji, sportowi i zwiększaniu możliwości spędzania czasu wolnego (np. place zabaw, siłownie plenerowe, skateparki, parki do parkoura, street workout parki, parki linowe, piaskownice, miejskie i wiejskie tereny rekreacyjne o połączonych formach rekreacji, ścieżki edukacyjne). Mieszkańcy, jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, organizacje pozarządowe, mikro i małe przedsiębiorstwa, jednostki sektora finansów publicznych (sektor społeczny, publiczny i gospodarczy) będą, w ramach udzielonych grantów, realizować projekty (w tym partnerskie i/lub innowacyjne), polegające na włączeniu seniorów, których celem będzie integracja, wzmocnienie i umożliwienie aktywności społecznej tej grupy mieszkańców, wzrost możliwości spędzania czasu wolnego, samorozwoju i rekreacji oraz przedłużenia aktywności zawodowej. W ramach tego celu mikro i małe przedsiębiorstwa (sektor gospodarczy), w tym szczególnie prowadzone przez kobiety (osoby w niekorzystnej sytuacji), będą mogły ubiegać się o wsparcie na rozwijanie działalności – tylko konkretne rodzaje działalności gospodarczej, w zakresie zgodnym z celem LSR. Dokonano skoncentrowania w celu jak najlepszego wykorzystania posiadanych zasobów finansowych. W związku z tym, w oparciu o lokalne zasoby oraz zgłaszane potrzeby i zdiagnozowane problemy, wsparcie przeznaczone będzie na gospodarkę czasu wolnego, a więc wszelkie działalności, które mają na celu wzrost dostępności i jakości usług dla lokalnej społeczności oraz turystów w zakresie rekreacji, sportu, spędzania czasu wolnego, w tym samorozwoju, rozwoju pasji i talentów mieszkańców. Przykładowo mogą to być siłownie, niepubliczne szkoły muzyczne, usługi w zakresie zajęć plastycznych, tanecznych, sportowych, robotyka, oferta kulturalna, restauracje itp. W ramach wsparcia w zakresie rozwoju przedsiębiorczości przewiduje się finansowanie kosztów szkoleniowych związanych ściśle z celem danej operacji, takich jak nabycie lub podwyższenie kwalifikacji, reorientacja zawodowa, koszty kursów specjalistycznych lub obejmujących wiedzę niezbędną do prowadzenia działalności gospodarczej np. podstawy księgowości. Uzupełnieniem działań skierowanych do przedsiębiorców będą projekty grantowe w ramach których organizowane będą wydarzenia edukacyjne, kulturalne i integracyjne dla dzieci i młodych do 25. roku życia mające na celu budować postawy przedsiębiorcze od najmłodszych lat.

W ramach celu planuje się również projekt własny kształtujący lokalnych liderów, którzy będą pobudzać do aktywności zarówno gospodarczej jak i społecznej mieszkańców. Kolejny projekt własny będzie przyczyniał się do

wprowadzenia innowacji na obszarze poprzez pokazanie mieszkańcom możliwości wykorzystania cyfryzacji do nauki i pracy zdalnej, w tym świadczenia usług przez Internet. W ramach tego celu zaplanowano także dwa projekty mające na celu rozwój kompetencji uczniów poza edukacją formalną oraz wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem. Ponadto w ramach ww. celu zaplanowano realizację operacji własnej, która pomoże kobietom w podniesieniu ich kompetencji szczególnie z zakresie cyfryzacji oraz wzmocni ich integrację i poczucie własnej wartości, a w rezultacie przyczyni się do zwiększenia ich aktywności gospodarczej i społecznej.

Wszystkie projekty realizowane w ramach celu będą musiały być zgodne z zasadami horyzontalnymi.

Lokalna Strategia Rozwoju LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej to strategia wielofunduszowa, w związku z tym Cel 1 będzie finansowany z dwóch źródeł. Przedsięwzięcia 1.1–1.7 będą finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach *Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027*, natomiast przedsięwzięcia 1.8–1.9 będą finansowane z *Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+)* w ramach programu regionalnego *Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021–2027*.

Tabela 19 Przedsięwzięcia – powiązanie z analizą potrzeb, charakter, budżet, poziom dofinansowania, maks. I min. kwota, grupa docelowa i sposób realizacji (rozszerzona wersja analogicznej tabeli stanowiącej załącznik nr 1 do LSR)

PROBLEM		<i>Niski poziom aktywności gospodarczej i społecznej mieszkańców; sytuacja geopolityczna; znaczący spadek liczby mieszkańców; niekorzystna struktura wieku mieszkańców, mało atrakcyjny rynek pracy</i>							
ZASÓB		<i>Walory przyrodnicze (Roztocze), dziedzictwo obszaru, teren przygraniczny</i>							
CEL		Kreowanie przedsiębiorczości mieszkańców Ziemi Lubaczowskiej							
Zidentyfikowana przyczyna problemu	Przedsięwzięcie		Możliwy zakres wsparcia	Zakres wsparcia z WPR / charakter	Poziom dofinansowania	Możliwy Wnioskodawca	Grupy docelowe	Sposób realizacji	Budżet w ramach WPR [euro]
<i>Braki w infrastrukturze publicznej</i>	1.1	Rozbudowa oferty infrastruktury publicznej umożliwiającej rozwój pasji i talentów	Doposażenie instytucji kultury, budowa i rozbudowa infrastruktury publicznej	6.poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej; inwestycyjny	do 75%	JSFP	Mieszkańcy	Projekty wnioskodawców innych niż LGD	€ 800 000
<i>Niewystarczająca oferta zagospodarowania czasu wolnego</i>	1.2	Zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego	Organizacja wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych i integracyjnych	8.włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji; nieinwestycyjny	100%	LGD	Mieszkańcy powyżej 60 roku życia	Projekt grantowy	€ 200 000
<i>Niewystarczająca komercyjna oferta zagospodarowania czasu wolnego</i>	1.3	Zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego, integracji i rozwoju dla lokalnej społeczności i turystów	Budowa, rozbudowa i wyposażenie	1.rozwoj przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki - b. rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej; inwestycyjny	do 65%	Mikroprzedsiębiorstw o albo małe przedsiębiorstwo	Mieszkańcy, premiowanie kobiet	Projekty wnioskodawców innych niż LGD	€ 350 000
<i>Mała liczba organizacji pozarządowych</i>	1.4	Poprowadzenie Akademii Liderów Lokalnych	Organizacja wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych i integracyjnych	7. Kształtowanie świadomości obywatelskiej (...), a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego	100%	LGD i inne osoby prawne	Mieszkańcy	Projekt własny LGD	€ 100 000

<i>Niski poziom wiedzy na temat cyfryzacji życia codziennego</i>	1.5	Wykorzystanie cyfryzacji w rozwoju mieszkańców	Organizacja wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych i integracyjnych	7. Kształtowanie świadomości obywatelskiej (...), a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego	100%	LGD i inne osoby prawne	Mieszkańcy	Projekt własny LGD	€ 100 000
<i>Niski poziom przedsiębiorczości</i>	1.6	Budowanie postaw przedsiębiorczych wśród dzieci i młodzieży	Organizacja wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych i integracyjnych	8. włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji; nieinwestycyjny	100%	LGD	Mieszkańcy do 25 roku życia	Projekt grantowy	€ 100 000
<i>Niska aktywność zawodowa kobiet</i>	1.7	Rozwój osobisty - integracja, wzmacnianie aktywności, podniesienie umiejętności cyfrowych	Organizacja wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych i integracyjnych	8. włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji; nieinwestycyjny	100%	LGD i inne osoby prawne	Kobiety	Projekt własny LGD	€ 100 000
<i>Niewystarczająca możliwość rozwoju uczniów</i>	1.8	4F Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną (FEW EFS)	Zgodnie z SZOP FEW	–	Zgodnie z SZOP FEW	Zgodnie z SZOP FEW	Mieszkańcy	Projekt grantowy	€ –
<i>Słaby poziom integracji społecznej</i>	1.9	4I Integracja społeczna na obszarach objętych LSR (FEW EFS)	Zgodnie z SZOP FEW	–	Zgodnie z SZOP FEW	Zgodnie z SZOP FEW	Mieszkańcy	Projekt grantowy	€ –
									€ 1 750 000

Źródło: Opracowanie własne

VII. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

Kryteria wyboru i oceny operacji zostaną ustalone przede wszystkim w takim zakresie, aby premiować przedsięwzięcia, które będą niwelować problemy wynikające z diagnozy obszaru i konsultacji społecznych oraz by wpływać na osiąganie zamierzonych celów i wskaźników produktu oraz rezultatu. Tworzenie kryteriów odbyło się przy udziale lokalnej społeczności i miało na celu ustalenie aspektów, które będą szczególnie premiowane w ramach oceny wniosków oraz będą zaspokajać potrzeby mieszkańców, poznane podczas przeprowadzonych konsultacji społecznych na obszarze przed rozpoczęciem wdrażania LSR. Opracowane kryteria są ściśle powiązane z celem i grupami docelowymi, do których jest kierowane wsparcie, w zależności od rodzaju beneficjenta – z uwzględnieniem wyników diagnozy i analizy SWOT. Kryteria opracowano w sposób przejrzysty, mierzalny, pozwalający uniknąć sytuacji niepożądanych, polegających na subiektywnej ocenie, a przyznawanie punktów odbywać się będzie w formie zero-jedynkowej.

Dla niektórych przedsięwzięć w LSR LGD ustanowiło kryteria wyboru o charakterze dostępowym (zawężające możliwość uzyskania wsparcia), które pozwolą ukierunkować wsparcie na operacje najlepiej odpowiadające potrzebom obszaru LSR i najlepiej pasujące do zaplanowanych realizacji przedsięwzięć. W celu właściwego ukierunkowania pomocy, LGD zastosuje również kryteria wyboru premiujące. Niektóre z kryteriów premiujących będą zastosowane do wszystkich przedsięwzięć, inne do wybranych. Jednym z kryteriów wyboru będzie punktowanie operacji innowacyjnych poprzez wykorzystanie cyfryzacji do rozwoju gospodarczego i społecznego regionu.

Ogólna definicja innowacyjności rozumiana jest jako wprowadzenie na rynek (w tym przypadku obszar LGD) nowego lub udoskonalonego produktu, usługi lub procesu organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych. Dla przedsięwzięć związanych z rozwojem przedsiębiorczości, z racji charakteru operacji, definicję tę uściślono i przyjęto, iż innowacja to wprowadzenie na rynek przez dane przedsiębiorstwo nowego towaru lub usługi, lub znaczące ulepszenie oferowanych uprzednio towarów lub usług w odniesieniu do ich charakterystyk lub przeznaczenia. Ulepszenie może dotyczyć charakterystyk technicznych, komponentów, materiałów, wbudowanego oprogramowania, bardziej przyjaznej obsługi przez użytkownika oraz innych cech funkcjonalnych. Preferowane będzie wdrażanie innowacji poprzez implementowanie zupełnie nowych na obszarze objętym LSR produktów, usług, procesów, technologii, metod organizacji lub nowych sposobów wykorzystania dostępnych zasobów.

W związku z powyższą definicją ogólną LGD zdecydowała, iż jednym z kryteriów wyboru będzie punktowanie operacji innowacyjnych poprzez wykorzystanie cyfryzacji do rozwoju gospodarczego i społecznego regionu. Jest to zgodne z powyższą definicją w kontekście wprowadzania nowych produktów, usług lub procesu organizacji bazującej na cyfryzacji. Wybrane przez LGD ukierunkowanie się na innowacyjność w opisanym zakresie jest zgodne z ww. definicją innowacyjności.

W celu sprawnego wdrożenia Strategii, LGD opracowała i stosowała w perspektywie 2014-2020 zestaw procedur oceny i wyboru operacji, odnoszących się do wszelkich operacji realizowanych w ramach LSR. Będą one stosowane również wdrażaniu tej LSR, po dostosowaniu do obowiązujących przepisów. Przez cały okres wdrażania Strategii będą one udostępniane do wiadomości publicznej w Biurze, na stronie internetowej LGD oraz omawiane w trakcie szkoleń dla potencjalnych wnioskodawców. Kryteria wyboru grantobiorców i procedura ich ustalania / zmiany stanowi wspólny dokument z procedurą wyboru i oceny grantobiorców.

LGD posiada procedury z uwzględnieniem obowiązujących przepisów prawnych i wytycznych dotyczących instrumentu RLKS oraz dokłada wszelkich starań, aby procedury oceny i wyboru operacji były niedyskryminujące, przejrzyste i niebudzące wątpliwości ze strony wnioskodawców, grantobiorców oraz wszelkich instytucji zaangażowanych w proces wdrażania Strategii. Jednocześnie należy podkreślić, że LGD zależy na wybraniu projektów, które w jak największej mierze pozwolą na osiągnięcie przyjętych w Strategii założeń i wskaźników, a ograniczone środki finansowe, będące podstawą ustalenia budżetu Strategii, nie pozwalają na sfinansowanie wszystkich pomysłów i inicjatyw zgłaszanych przez mieszkańców obszaru.

Dokumenty regulujące szczegółowe rozwiązania to: procedura/y wyboru i oceny operacji, regulamin organu decyzyjnego, procedura ustalania kryteriów wyboru, procedura wyboru i oceny grantobiorców wraz z kryteriami wyboru grantobiorców i procedurą ustalania i zmiany kryteriów wyboru grantobiorców.

Dla komponentu Wdrażanie LSR przewiduje się, w szczególności, następujące warunki kwalifikowalności:

- powiązanie wnioskodawcy z obszarem objętym LSR;
- przyczynianie się do realizacji LSR:
  - weryfikowane poprzez osiągnięcie zakładanych wskaźników,
  - rozumiane jako bezpośredni wpływ na realizację konkretnego przedsięwzięcia;
- legalność – zgodność projektu operacji z przepisami prawa;
- w przypadku działalności gospodarczej – uzasadnienie ekonomiczne (uproszczony biznesplan);
- w przypadku operacji dotyczących obiektów zabytkowych – zapewnienie, iż obiekt jest zabytkiem (np. wpisany do Rejestru zabytków lub ewidencji zabytków);
- w przypadku operacji w partnerstwie oraz projektów partnerskich:
  - udział co najmniej 2 podmiotów,
  - realizacja wspólnego przedsięwzięcia,
  - dokument potwierdzający wolę współpracy co najmniej 2 podmiotów;
- w przypadku operacji realizowanych w ramach poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej kwalifikowalne są operacje niekomercyjne, których koszty całkowite nie przekraczają 1 mln euro.

Wybór projektów do dofinansowania będzie odbywał się każdorazowo z zastosowaniem zasad horyzontalnych.

Operacja własna może być realizowana, gdy realizuje cele publiczne oraz niekomercyjne oraz jest niezbędna do osiągnięcia danego celu/przedsięwzięcia LSR. Koszty operacji własnych nie mogą stanowić więcej niż 20% budżetu komponentu Wdrażanie LSR. Wnioski o przyznanie pomocy na operacje własne zawierają opis znaczenia realizacji operacji dla LSR oraz uzasadnienie realizacji operacji przez LGD (m.in. wyjaśnienie, dlaczego operacja ta nie może być zrealizowana przez inne podmioty).

Wsparcie udzielane jest w formie dotacji w postaci ryczału w zakresie:

1. projektów grantowych do wysokości 500 tys. zł, przy czym wysokość pojedynczego grantu:
  - na przygotowanie projektu partnerskiego wynosi:
    - do 50 tys. w przypadku projektu partnerskiego z podmiotem z obszaru innej LSR z Polski,
  - w pozostałych zakresach zadań objętych grantami – ustalana będzie na bazie projektu budżetu (art. 83 ust. 1 lit. c oraz ust. 2 lit. b); maksymalna kwota zostanie określona w oparciu o dane historyczne.

W pozostałych przypadkach wdrażania LSR (w tym na operacje własne) wsparcie będzie miało formę dotacji w postaci refundacji kosztów kwalifikowalnych do wysokości 500 tys. zł. W przypadku Wdrażania LSR intensywność wsparcia będzie wynosiła:

- do 65% kosztów kwalifikowalnych, z wyłączeniem operacji realizowanych w ramach rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych,
- do 100% kosztów kwalifikowalnych na operacje obejmujące inwestycje nieprodukcyjne w przypadku podmiotów innych niż jednostki sektora finansów publicznych,
- do 75% kosztów kwalifikowalnych na operacje obejmujące inwestycje nieprodukcyjne w przypadku jednostek sektora finansów publicznych, z czego pomoc finansowa z EFRROW wynosi maksymalnie 55% kosztów kwalifikowalnych, a pozostałe 20% kosztów kwalifikowalnych ze środków budżetu państwa.

Operacje sektora finansów publicznych będą mogły być finansowane ze środków Planu Strategicznego w ramach niniejszej LSR do limitu 40% tych środków.

Przedsięwzięcia wskazane w LSR w zakresie finansowania z FEW wpisują się kryteria wyboru projektów ustanowionych dla programu regionalnego w odniesieniu do typu projektu i właściwego funduszu. LGD oświadczą, że projekty te będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFS+ i EFRR, a także iż promowane będą projekty wpisujące się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus.

VIII. PLAN DZIAŁANIA

W ramach realizacji LSR zaplanowano ogłoszenie wniosków na realizację przedsięwzięć zawartych w matrycy – rozdział VI. Pierwsze nabory zostaną przeprowadzone w II kwartale 2024 roku, kolejne w latach 2025–2026. Tworząc Plan działania zadbano, aby realizowane przedsięwzięcia umożliwiły osiągnięcie celów LSR.

Wszystkie działania zaplanowano tak, aby w pierwszej kolejności zrealizowane zostały te, które oddziaływać będą na pozostałe. W pierwszej kolejności zrealizowane zostaną działania zwiększające atrakcyjność obszaru oraz promocyjne i edukacyjne, dalej te związane z wykorzystaniem zasobów oraz rozwojem przemysłu czasu wolnego. Przedsięwzięcia związane z rozwojem działalności gospodarczych podzielono tak, aby możliwie jak najlepiej wykorzystać środki oraz stworzyć możliwość skorzystania z dofinansowania jak największej liczbie beneficjentów.

Istotne w trakcie wdrażania LSR będzie zrealizowanie pierwszych operacji w ramach PS WPR do 30 czerwca 2026 roku, które pozwolą na wykorzystanie 40% budżetu, oraz realizację pozostałych działań tak, aby do 31 grudnia 2027 roku wykorzystać 80% kontraktacji budżetu. Również realizacja działań w ramach FEP została zaplanowana tak, aby pierwsze operacje zrealizować do końca grudnia 2026 roku.

Dokładny plan działania wraz z czasowym przedziałem osiągnięcia wskaźników oraz planowanymi kwotami wsparcia przedstawiają Załącznik nr 2 do LSR pn. *Plan działania* oraz Załącznik nr 4 do LSR pn. *Plan wykorzystania budżetu LSR*.

IX. PLAN FINANSOWY LSR

Lokalna Strategia Rozwoju LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej to strategia wielofunduszowa, której bezpośrednim źródłem finansowania jest Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach *Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027* oraz Europejski Fundusz Społeczny w ramach programu regionalnego *Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021–2027*.

1. Źródła finansowania działalności LGD

Działalność LGD finansowana będzie w ramach:

- 1) Funduszy EFSI stanowiących **bezpośrednie źródło finansowania** LSR jako budżetu LSR:
  - a) Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach *Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027*;
  - b) Europejski Fundusz Społeczny Plus w ramach programu regionalnego *Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021–2027*, celów szczegółowych: 4(f) *wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz 4(l) wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.*
- 2) Innych potencjalnych / **pośrednich źródeł finansowania** przedsięwzięć wynikających z LSR, w tym także EFSI w zakresie nie objętym RLKS, które nie stanowią źródła finansowania, o którym mowa w pkt. 1):
  - a) *Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027* w ramach priorytetu VII *Kultura* Cel szczegółowy 4.6 *Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych*;
  - b) *Krajowy Plan Odbudowy (KPO) – w ramach Funduszu Odbudowy* w zakresie komponentu A *Odporność i konkurencyjność gospodarki*, cel szczegółowy A4. *Zwiększenie dopasowania strukturalnego, efektywności i odporności kryzysowej rynku pracy, Reforma A4.5. Przedłużanie kariery zawodowej i promowanie pracy po przekroczeniu ustawowego wieku emerytalnego.*
  - c) *Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027* w ramach celu szczegółowego ESO4.7. *Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej (EFS+)*;
  - d) Środki krajowe;
  - e) Fundusze Norweskie i EOG (Europejski Obszar Gospodarczy).

Zadania finansowane z innych źródeł niż bezpośrednie, przyczynią się do realizacji celów określonych w ramach RLKS.

2. Powiązanie źródeł finansowania

Przewidziane źródła finansowania oraz plan działania są w bezpośredni sposób powiązane z celami i przedsięwzięciami. Zaplanowane do realizacji przedsięwzięcia można będzie lepiej wdrażać na obszarze LSR dzięki alternatywnym źródłom dofinansowania, które pozwolą zrealizować większy zakres projektów. Wzięto pod uwagę te źródła finansowania, z których środki przeznaczone będą na operacje zgodnie z celem niniejszej LSR, a więc wszelkie te, które mogą przyczynić się do rozwoju kapitału społecznego mieszkańców, w tym podniesienia dostępności i atrakcyjności ogólnodostępnych przestrzeni, infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, turystycznej, kulturalnej i edukacyjnej oraz oferty przemysłu czasu wolnego i samorozwoju mieszkańców.

Zaplanowany do realizacji budżet został przedstawiony w Załączniku nr 3 do LSR pn. *Budżet LSR* oraz w Załączniku nr 4 do LSR pn. *Plan wykorzystania budżetu LSR*.

X. MONITORING I EWALUACJA

W celu poprawnego i efektywnego wdrażania założeń Strategii niezbędne jest prowadzenie działań, które mają na celu weryfikację sposobu jej realizacji. W związku z tym niezbędne jest prowadzenie bieżącego monitoringu oraz przeprowadzanie badań ewaluacyjnych, które umożliwią w razie konieczności aktualizację dokumentu. Wszystkie podejmowane działania powinny być prowadzone w sposób zadowalający społeczność lokalną zamieszkującą obszar LGD. Ponadto metody monitoringu i badań ewaluacyjnych zostały tak przygotowane, aby dotrzeć do jak najszerszego grona odbiorców, również do osób do tej pory niezainteresowanych działalnością LGD.

1. Monitoring

Monitoring LSR prowadzony będzie na bieżąco przez pracowników Biura LGD.

Monitoring obejmuje:

- a) zebranie danych na temat: wskaźników realizacji LSR, harmonogramu ogłaszanych konkursów, budżetu LGD, liczby osób odwiedzających stronę internetową;
- b) ocenę zebranych informacji w stosunku do założonych wartości;
- c) opracowanie Raportów z monitoringu Strategii w okresie rocznym, zawierających podsumowanie danych wraz z wygenerowanymi wnioskami dotyczącymi wpływu podejmowanych działań na realizację założeń Strategii. Dopuszcza się możliwość opracowania Raportów częściej niż raz na rok, w razie zaistnienia potrzeby.

Charakterystyka źródeł danych oraz sposobu pomiaru i oceny danych:

- Dane własne LGD – informacje gromadzone w toku normalnej działalności LGD, w szczególności w ramach obowiązkowej sprawozdawczości. Dane własne obejmują:
  - wskaźniki Planu komunikacji,
  - dane ilościowe dotyczące doradztwa w Biurze,
  - dane gromadzone w trakcie naborów (m.in. terminy naborów, ilość złożonych wniosków, środki finansowe przypisane do naborów),
  - wskaźniki LSR, EFSI,
  - realizację budżetu LSR,
  - dane dotyczące pracy organów LGD,
  - informacje o szkoleniach dla pracowników Biura i członków organów LGD.
- Badania własne:
  - ankieta monitorująca dla beneficjentów i grantobiorców – badanie pozwoli na zbieranie istotnych informacji dotyczących postępu rzeczowo-finansowego. Pozwoli także pogłębić informacje uzyskane z wniosków o dofinansowanie operacji – ankieta będzie wypełniana przez beneficjentów i grantobiorców w roku, w którym rozliczyli oni operację;
  - badanie ankietowe osób korzystających z doradztwa – badanie realizowane na bieżąco, w których jednostką analizy będą udzielone porady. O wypełnienie ankiety będą proszone osoby korzystające z doradztwa w Biurze LGD;
  - badanie ankietowe uczestników spotkań informacyjno-konsultacyjnych lub szkoleń organizowanych przez LGD – realizowane w czasie każdego tego typu wydarzenia zorganizowanego przez LGD.;
  - badanie ankietowe dla mieszkańców, oceniające podjęte działania.

Istotną częścią monitoringu, która zasługuje na osobne omówienie, będzie monitoring realizacji projektów grantowych. LGD będzie ponosić bowiem szczególną odpowiedzialność za efekty przedsięwzięć realizowanych przez grantobiorców. Monitorowanie przedsięwzięć w ramach projektów grantowych powinno być przy tym traktowane nie jako kontrola, ale jako wsparcie dla osób je realizujących. W przypadku projektów grantowych zastosowany zostanie również monitoring operacyjny, polegający na osobistych kontaktach między pracownikami LGD a osobami realizującymi granty. Pracownicy LGD będą mogli stosować wystandaryzowany formularz

kontaktu, w którym będą zapisywać uzyskane od grantobiorców informacje oraz odnotowywać przekazane im rekomendacje. Dopuszcza się możliwość kontaktu telefonicznego z grantobiorcami bądź osobiste spotkania w Biurze LGD lub w miejscu realizacji operacji, a także kontakt za pośrednictwem ankiet. Pracownicy będą mieli możliwość odwiedzić grantobiorców w miejscu realizacji przedsięwzięć w czasie realizowania przez nich operacji. Jeśli charakter realizowanego przedsięwzięcia będzie na to pozwalał, to zbierana będzie dokumentacja fotograficzna, która będzie dołączona do formularza kontaktu.

2. Ewaluacja

Ewaluacja LSR realizowana będzie w następujących etapach, które będą różniły się celami w zależności od etapu realizacji Strategii:

1. Ewaluacja on-going – corocznie w latach 2024–2029, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego.
2. Ewaluacja mid-term (śródkresowa) – w 2026 roku.
3. Ewaluacja ex-post (końcowa ewaluacja zewnętrzna).

Ewaluacja dotyczyć będzie: oceny działalności LGD, pracowników i funkcjonowania Biura, skuteczności promocji i aktywizacji społeczności lokalnej, harmonogramu rzeczowo-finansowego LSR, stopnia realizacji celów (wskaźników) oraz budżetu LSR.

Przeprowadzenie ewaluacji mid-term i ex-post zostanie powierzone wyspecjalizowanemu podmiotowi zewnętrznemu (niezależnym ekspertom). Decyzję w tym względzie podejmie Zarząd LGD.

Raport z ewaluacji Strategii obejmuje przede wszystkim:

- a) Ocenę funkcjonowania LGD, w tym: działalność Zarządu, działalność Komisji Rewizyjnej, sprawność przeprowadzania naborów, wizerunek LGD wśród mieszkańców obszaru, działalność informacyjną, promocyjną oraz edukacyjną, procedury związane z wyborem przedsięwzięć oraz kompetencje pracowników, efektywność doradztwa w Biurze LGD, liczbę porad i charakter doradztwa w Biurze, częstotliwość, regularność i frekwencję spotkań organów LGD.
- b) Ocenę realizacji Planu działania.
- c) Ocenę stopnia wdrażania celów LSR, w tym stopnia osiągnięcia wskaźników, stopnia wykorzystania funduszy, realizacji budżetu, realizacji działań skierowanych do grupy w niekorzystnej sytuacji.
- d) Podsumowanie działalności LGD w badanym okresie, wnioski i rekomendacje.

Ewaluacja prowadzona będzie w oparciu o kryteria ewaluacji, tj.: trafności, efektywności i wydajności, skuteczności, trwałości, użyteczności. Źródła danych są tożsame ze źródłami dla monitoringu (dane własne, badania własne).

Zatwierdzenia Raportu z ewaluacji Strategii dokonuje się uchwałą Zarządu.

Zalecenia z kontroli, oceny, monitoringu i/lub ewaluacji mogą być podstawą do aktualizacji LSR, podobnie jak zmiana przepisów dotyczących LSR czy zmiana danych dotyczących LSR.

Aktualizacja Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność może nastąpić w związku z:

- zmianą danych dotyczących obszaru LSR,
- zmianą przepisów dotyczących LSR,
- potrzebą zastosowania zaleceń z kontroli, oceny, monitoringu i/lub ewaluacji LSR/LGD.

Aktualizacja LSR może nastąpić na wniosek:

- Rady LGD,
- Komisji Rewizyjnej LGD,
- Zarządu LGD,
- grupy liczącej powyżej 10% wszystkich członków LGD.

Wniosek o aktualizację LSR będzie składany do Zarządu LGD. Projekt zmiany LSR musi zostać poddany konsultacjom społecznym poprzez zamieszczenie zmienianych części LSR na stronie internetowej LGD na co najmniej 5 dni.

Spis map

Mapa 1 Gminy objęte partnerstwem LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej	8
Mapa 2 OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją w województwie podkarpackim.....	17
Mapa 3 Sumaryczna mapa obszarów ONW w Polsce.....	26
Mapa 4 Penetracja budynkowa zasięgami Internetu stacjonarnego o przepustowości co najmniej 30 Mb/s – fragment mapy dla województwa podkarpackiego.....	34

Spis rysunków

Rysunek 1 Sposób określania celu LSR.....	55
---	----

Spis wykresów

Wykres 1 Liczba ludności ogółem na obszarze LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej w latach 2016–2021	18
Wykres 2 Piramida płci i wieku dla obszaru LGD w 2021 r.....	18
Wykres 3 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem na obszarze LGD w latach 2016–2021	19
Wykres 4 Przyrost naturalny na 1 000 ludności na obszarze LGD w latach 2016–2021	19
Wykres 5 Saldo migracji na 1 000 ludności na obszarze LGD w latach 2016–2021	20
Wykres 6 Pozwolenia wydane na budowę i zgłoszenia budowy z projektem budowlanym w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.	20
Wykres 7 Dynamika wzrostu wartości wskaźników gospodarczych obszaru LGD, województwa i kraju – wzrost/spadek procentowy w 2021 r. w stosunku do 2016 r.....	21
Wykres 8 Liczba fundacji, stowarzyszeń, organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.....	23
Wykres 9 Procentowy udział bezrobotnych według płci na obszarze LGD, w województwie i kraju w 2021 r.	24
Wykres 10 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł) na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.....	27
Wykres 11 Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie mieszkańców ogółem na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.	28
Wykres 12 Udział % korzystających z instalacji w ogóle ludności na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2020 r.....	29
Wykres 13 Penetracja lokalowa 100 Mb/s aktualna i planowana po realizacji Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa (2014–2020) w Gminie Cieszanów na tle gmin sąsiednich, w tym wszystkich z obszaru LGD.....	33

Spis tabel

Tabela 1 Podstawowe dane o gminach z obszaru LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej.....	9
Tabela 2 Ludność poszczególnych gmin LGD Rozwój Ziemi Lubaczowskiej w 2020 r.....	17
Tabela 3 Wskaźniki gospodarcze dla średniej obszaru LGD w porównaniu do województwa i kraju w latach 2016–2021	21
Tabela 4 Wskaźniki świadczące o kondycji przedsiębiorstw – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021	22
Tabela 5 Wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości dla obszaru LGD w porównaniu do województwa i kraju w roku 2016 i 2020	22
Tabela 6 Udział długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem na obszarze LGD, w województwie i kraju w latach 2016–2021	24
Tabela 7 Struktura gospodarstw rolnych na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2020 r.....	25
Tabela 8 Średnie dochody ogółem i dochody własne na 1 mieszkańca (zł) – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021	27
Tabela 9 Wydatki majątkowe i wydatki bieżące na 1 mieszkańca (zł) – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021	27

Tabela 10 Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego ogółem na 10 tys. mieszkańców – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021	28
Tabela 11 Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców ogółem oraz udział % dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021	29
Tabela 12 Udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogólnej liczbie dzieci w wieku 3–5 lat – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021	30
Tabela 13 Współczynnik skolaryzacji brutto oraz liczba uczniów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021	31
Tabela 14 Wyniki egzaminu ósmoklasisty w – porównanie średniej LGD do województwa i kraju w latach 2019–2022	32
Tabela 16 Schemat analizy SWOT.....	39
Tabela 16 Analiza SWOT.....	40
Tabela 17 Zgodność celu LSR z innymi dokumentami strategicznymi	46
Tabela 18 Zgodność LSR z celami programów, z których będzie ona finansowana	48
Tabela 19 Przedsięwzięcia – powiązanie z analizą potrzeb, charakter, budżet, poziom dofinansowania, maks. I min. kwota, grupa docelowa i sposób realizacji (rozszerzona wersja analogicznej tabeli stanowiącej załącznik nr 1 do LSR)	58

Wykaz wykorzystanej literatury:

1. *Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027* zatwierdzony przez komisję Europejską w dniu 31.08.2022 r.;
2. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej;*
3. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006;*
4. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005;*
5. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943 z późn. zm.);*
6. *Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261);*
7. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. z 2022 r. poz. 2422 z późn. zm.);*
8. *Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2014–2020 dla Lokalnej Grupy Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”, Lubaczów 2015;*
9. *Ewaluacja zewnętrzna Lokalnej Strategii Rozwoju. Lokalna Grupa Działania Rozwój Ziemi Lubaczowskiej, Grudzień 2022.*
10. *Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 2267);*

11. *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego* – Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr LIX/930/18 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 27 sierpnia 2018 r.;
12. *Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030* – Załącznik do Uchwały nr XXVII/458/20 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 28 września 2020 r.;
13. Urząd Komunikacji Elektronicznej, *Raport o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2021 roku*;
14. Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2000.

Załączniki do LSR

1. Cele i przedsięwzięcia
2. Plan działania
3. Budżet LSR
4. Plan wykorzystania budżetu LSR

Załącznik nr 1 Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach celu		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
	1. Kreowanie przedsiębiorczości mieszkańców Ziemi Lubaczowskiej			
€ 800 000	1.1	Rozbudowa oferty infrastruktury publicznej umożliwiającej rozwój pasji i talentów	Mieszkańcy	Projekty wnioskodawców innych niż LGD
€ 200 000	1.2	Zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego	Mieszkańcy powyżej 60 roku życia	Projekt grantowy
€ 350 000	1.3	Zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego, integracji i rozwoju dla lokalnej społeczności i turystów	Mieszkańcy, premiowanie kobiet	Projekty wnioskodawców innych niż LGD
€ 100 000	1.4	Poprowadzenie Akademii Liderów Lokalnych	Mieszkańcy	Projekt własny LGD
€ 100 000	1.5	Wykorzystanie cyfryzacji w rozwoju mieszkańców	Mieszkańcy	Projekt własny LGD
€ 100 000	1.6	Budowanie postaw przedsiębiorczych wśród dzieci i młodzieży	Mieszkańcy do 25 roku życia	Projekt grantowy
€ 100 000	1.7	Rozwój osobisty - integracja, wzmacnianie aktywności, podniesienie umiejętności cyfrowych	Kobiety	Projekt własny LGD
€ 549 814	1.8	4F Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną (FEW EFS)	Mieszkańcy	Projekt grantowy
€ 400 000	1.9	4I Integracja społeczna na obszarach objętych LSR (FEW EFS)	Mieszkańcy	Projekt grantowy

Źródło: Opracowanie własne

Załącznik nr 2 Plan działania

CEL		Lata	Do 31.12.2024		Do 31.12.2025		Do 31.12.2026		Do 31.12.2027		Do 31.12.2028		Do 31.12.2029		Program
		Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1		1. Kreowanie przedsiębiorczości mieszkańców Ziemi Lubaczowskiej													
1.1	Rozbudowa oferty infrastruktury publicznej umożliwiającej rozwój pasji i talentów	Liczba wyposażony instytucji kultury, zbudowanej lub rozbudowanej infrastruktury publicznej	0	0%	8	100%	8	100%	8	100%	8	100%	8	100%	PS WPR
1.2	Zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego	Liczba zorganizowanych wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych lub integracyjnych	0	0%	0	0%	10	100%	10	100%	10	100%	10	100%	
1.3	Zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego, integracji i rozwoju dla lokalnej społeczności i turystów	Liczba nowych ofert zagospodarowania czasu wolnego	0	0%	0	0%	5	100%	5	100%	5	100%	5	100%	
1.4	Poprowadzenie Akademii Liderów Lokalnych	Liczba zorganizowanych wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych lub integracyjnych	0	0%	8	100%	8	100%	8	100%	8	100%	8	100%	
1.5	Wykorzystanie cyfryzacji w rozwoju mieszkańców	Liczba zorganizowanych wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych lub integracyjnych	0	0%	0	0%	0	0%	6	100%	6	100%	6	100%	

1.6	Budowanie postaw przedsiębiorczych wśród dzieci i młodzieży	Liczba zorganizowanych wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych lub integracyjnych	0	0%	0	0%	7	100%	7	100%	7	100%	7	100%
1.7	Rozwój osobisty - integracja, wzmacnianie aktywności, podniesienie umiejętności cyfrowych	Liczba zorganizowanych wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych lub integracyjnych	0	0%	0	0%	7	100%	7	100%	7	100%	7	100%
1.8	4F Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną (FEW EFS)	Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	0	0%	0	0%	300	100%	300	100%	300	100%	300	100%
		Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem	0	0%	0	0%	10	100%	10	100%	10	100%	10	100%
		Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0	0%	0	0%	300	100%	300	100%	300	100%	300	100%
		Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0	0%	0	0%	1	100%	1	100%	1	100%	1	100%
1.9	4I Integracja społeczna na obszarach objętych LSR (FEW EFS)	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	0	0%	0	0%	0	0%	4	100%	4	100%	4	100%
		Liczba osób objętych usługami w zakresie wspierania rodziny i pieczy zastępczej	0	0%	0	0%	0	0%	50	100%	50	100%	50	100%
		FEW												

	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0	0%	0	0%	0	0%	50	100%	50	100%	50	100%	
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0	0%	0	0%	0	0%	1	100%	1	100%	1	100%	
Wskaźnik rezultatu W 1.1	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich	0		0		5		5		5		5	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 1.2	R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie	0		6 000		20 000		26 000		26 000		26 000	100%	
Wskaźnik rezultatu W 1.3	R.42 Promowanie włączenia społecznego	0		0		200		400		400		400	100%	
Wskaźnik rezultatu W 1.4	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	0		0		300		300		300		300	100%	FEW
Wskaźnik rezultatu W 1.5	Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu projektu.	0		0		0		4		4		4	100%	

Źródło: Opracowanie własne

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem
	PS WPR	EFRR	EFS+ (wdrażanie i zarządzanie)	(EUR)
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 750 000	0	949 814	2 699 814
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	412 500	0	215 601,95	628 101,95
Razem	2 162 500	0	1 165 415,95	3 327 915,95

Źródło: Opracowanie własne

Załącznik nr 4 Plan wykorzystania budżetu LSR

fundusz	Środki zakontraktowane w Euro do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	Kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFROW	0	0%	900 000	51%	900 000	51%	1 650 000	94%	1 750 000	100%	1 750 000	100%	1 750 000	100%
EFS+	0	0%	0	0%	-	-	549 814	58%	949 814	100%	949 814	100%	949 814	100%
EFRR	0	0	0	0			0	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM	0	0,00%	900 000	33,34%			2 199 814	81,48%	2 699 814	100,00%	2 699 814	100,00%	2 699 814	100,00%

Źródło: Opracowanie własne